

పెన్నెలతో మానవుడు

(క న గ లు)

“శివం”

న వో ద య ప బ్లి ష ర్స్,
విజయవాడ-2.

ప్రథమ ముద్రణ
ప్రచురణ నెం 17.
అక్టోబరు '57

సర్వహక్కులు
ప్రచురణ కర్తలవి

రు. 1.50

ముద్రణ :
అంధ్రా ప్రింటర్స్,
విజయవాడ-2.

కృతజ్ఞత

ఈకథలను తమ పత్రికలలో ప్రచురించి నన్ను ప్రోత్సహించిన ఆంధ్రపత్రిక, ఆంధ్రజ్యోతి, జ్యోతి, అభిసారిక, ప్రజామత, విశాలాంధ్ర, చిత్రాంగి పత్రికా సంపాదకులకు, నేడు పుస్తక రూపాన తెచ్చిన

నవోదయ పబ్లిషర్స్ కు నా కృతజ్ఞత.

రచయిత.

జం దు లో

వెన్నెలలో మానవుడు	'57 సం॥ రచన
పరిష్కారం	'53 ..
కళాకారులు	'55 ..
స్మృతిలోని సృతులు	'50 ..
కాంతి	'51 ..
అడవి	'52 ..
సరిపడని సత్యం	'52 ..
స్వయంకృతం	'54 ..
సరిగమలు	'51 ..
తీరనికోరిక	'48 ..
ముఖారి	'49 ..
పౌండర్యోపాసకుడు	'50 ..
ప్రకటన	'52 ..

వెన్నెలలో మానవుడు

రైలుబండి అంతా కిక్కిరిసివుంది. బండి పడుగెడుచూస్తూ బండిలో కూర్చున్న రామారావుకు గాలి ఏచు-త్రమూ అకటంచేదు. దీనితోచు చుట్టూ కూర్చునివున్న జనము రైలుపెట్టెను పుష్కలతోను, నారింజరొక్కలతోను, చట్టల పొగతోను ననా గరిజ చేసేపేస్తున్నారు.

రైలు కుదుపుకుదిసి కూతకూసి ఏలూపివైపు బయలుదేరిన తర్వాత పెట్టెలోని తనచుట్టూపున్న ప్రయాణీను లందరినీ పరిశీలనగా చూచి రామారావు నిట్టూర్చెను, రోజీ ప్రయాణీనులమీద చెప్పరాని అసహ్యం కలిగింది అతనికి. ఏమంటే? వీళ్ళంతా మానవులేనా? ఎందుకు యిట్లా ప్రవర్తిస్తారు పీక్కు పుసుల్లా, పీమిచీ హడావిడి, గంధరగోళం, గరిజా.....

ముస్తాదాను స్టేషనులో బండి ఆగింది. రామారావు ఆలోచనలు ఒక్కొక్కటిగా ఆగిపోయాయి. భూతలంబూ తమపెట్టెరొకటి ఎక్కుతూన్న అజాపిదాహుడమీద అతని దృష్టి వారింది. మనిషి అంత ఒడ్డూ, పొడుగునా పొన్నా ఏదో నిస్సహాయుడలా అవుచుచున్నాడతను. పెదమల చివర నుంచో బహదరేణులు! ఆ దృష్టి చూచుకుంటూ రామారావు కూర్చున్నచోటుకు వచ్చి సామానుబట్టె బిల్లును వట్టుకుని పరిబిడ్డాడు. గుప్పెడున ముక్కుపగిలేట్లు సామానానని పెట్టె అంతా వ్యాపించింది. రామారావు అనున్న అసహ్యంతోచూచి, ఒక్కొక్కరినీ ముఖం వ్రక్కకు త్రిప్పుచున్నాడు— తనీచేత ఎందుకు బయలుదేరేనా అని తనని తానే తిట్టుచుంటూ.

కని బయలుదేరక చేసేదే... అది? మరొక్క... ఎదు నిమిషాలు ఆలస్యం అయివుందే చురేసుయ్యడో? ఒంటిగంట అవొస్తోంది, బిల్లు

నర్దుకుని కాపీకి యింటికి వెళ్ళబోయేదగా పోస్టుమేన్ కార్డులుక్కును అక్షరబద్ధమైకి విసిరేడు.

పుత్తరంతీసుకుని తను మెట్టుకిగి క్రిందకిచచ్చి, సిగరెట్టు వెల్గించు కుని పుత్తరాన్ని చప్పేడు 'బావకు ఎబ్బాయ హాస్పిటలులో ఆపరేషను చేసేసినీ, వసిస్థితి ఆందోళనకరంగా వుందిగనుక. నువ్వు వెంటనే బయలుదేరి రావాలని' జాబు.

క్రింద సంతకమైనా లేదు. వంకరటికరి అక్షరాల బహుశా చిన చెల్లెలే రాసి సంతకం చుచ్చిపోయి వుండవచ్చును.

కార్డును జేబులో పెట్టుకుని ఇంటికి హడావడిగా పరుగెత్తేడు చను. అంతకి నరిగా ఇంకా గంటమాత్రమే 'టైం' వుంది. ధార్యకి పుత్తరంచూపేడు తను. ఆమె మరీ బేజారయిపోయింది. గబగబా కాపీ యిచ్చి, "వెళ్ళింది. పాపా, వాళ్ళక్కడ యేం బంగారుపడుతున్నారో" అని రసని తొందరచేసింది. ఎందుకో చాచిన 12 చూపాయిల జేబులో వేసుకొని హడావడిగా తనొచ్చి ఈ రైలులో వస్తాను. మెయిలులో అయితే ఇంత అవస్థ వుండకపోవచ్చునేయో, కాని 'టైం' ఏదీ! ఆకార్డు చూసేక మొట్టమొదటి ఈ రైలుకి బయలుదేరక చేసేదేముంది?

పెట్రెలో నిలబడివున్న ఆజానుబాహువు, నవ్వుతూ గొణుగు తూనే ఆకస్మికంగా పక్కమనిషిమీదికి వారిగి, పెట్రెలో పడిపోయేడు. రామారావు ఆ మనిషివడదం గమనించినా కదలలేకపోయేడు వట్టుకో దానికి. ఎదురుంగావున్న గ్యాంగ్ మనిషి ఒకతను పడిపోతున్న మనిషిని మధ్యలోనే వట్టుకుని, తొడమీద కూర్చోపెట్టుకుని 'మండినీళ్ళ'ని చరి చేడు.

ఎవరివద్దవుంటాయి మండినీళ్ళు, అనుకున్నాడు రామారావు కొంచెం చికాకుపడుతూ ముడుచుకుకూర్చుని. పెట్రెలోవున్న వృద్ధురాలు ఒకామె కోడలితో అంది: "మన పురచెంబులో ఏమైనా పున్నాయేమో చూడమ్మా.... మనం కావలిస్తే మళ్ళీ పక్కప్లేషన్లో వట్టుకోవచ్చు."

రోడలు లేచి మరచెంబు మూతతీసి, మరచెంబును 'గ్యాంగ్ షేన్'కు అందిచ్చింది. అతను గ్లాసులో తాసినినీళ్ళుపోసి, ఆ నీళ్ళు పడిపోయిన చ్యక్తి ముఖంమీద చింకనించేడు. రెండు నిమిషాలకు ఆ చ్యక్తి కదిలి, కబ్బితెరచి, కృతజ్ఞతతో 'గాంగ్ మాన్' వైపు లిరిగి చూచేడు లేచి కూర్చున్నాడు. చూట్లాడకుండానే ఓ గ్లాసునునీళ్ళు త్రాగి లేచి నిలబడ్డాడు ఎందుకో రామారావు ఇట్టి బట్టలవైపు, ఫ్లెక్స్ 'మా' వైపు ఓసారి ఓక్షంగా చూచి ముఖం తిప్పేసుకున్నాడు. ప్రక్కనే ఉన్న బండి ఆగగనే ర్వరితంగా దిగి వెళ్ళిపోయేడు.

బండి తిరిగి కనిలింది. బండిలోని జనంయథావ్రకారం చూట్లాడు కోపడం, పుమృడం. గొణగడం, నిద్రపోవడము సాగించేరు.

రామారావు ఆలోచనలో పడ్డాడు. తనకి చాలా గొప్పగొప్ప ఆలోచనలున్నాయి. మానవత్వంతో తిరిగి ఈ ప్రపంచాన్ని పునర్నిర్మించవచ్చని తను గట్టిగా నమ్ముతాడు. కాని ఈ అజ్ఞానంలోపడిన మానవుల్ని తను ప్రేమించలేకపోయాన్నాడు.

రామారావు భరించలేక, ఆలోచనల్నితోసేసి కిటికీలోనుంచి బయటకు చూడసాగేడు.

ఏయిటలో బండి ఆగింది. రామారావు లేచి బండి దిగుతూం దగా పెట్టెలోనివళ్ళంతా నిండాపూర్వకంగా తననేవేలెత్తించాడు నవ్వు చూస్తూనిలబడింది. తననుచూచే ఏదో గువగువలాడుకుంటున్నట్లు అని పించింది. వాళ్ళ చూపులు తన శరీరాన్ని దహించివేస్తున్నట్లు అయి పోగా, త్వరితంగా బయటవడి రిక్తా ఎక్కి గోపాలంగారి హాస్పటలుకు వెళ్ళేడు రామారావు. దడవడలాచే గుండెలతో హాస్పటలు ఆవరణలో అతను కాలపెట్టేసరికి అయిదుంబావయ్యింది.

కుర్చీవైపు చూలువలె వుంది. హాలుముందు ఏ దెనిమిది కుర్చీలున్నాయి. ఎవరో ఒకరిద్దరు కూర్చుని వున్నారు వాటిలో - బహుశా ముందులకోసం ఎదరుచూస్తూ, హాలు ప్రక్కనే 'అస్టిన'కారు ఒకటి నిల

బడి వుంది. ఆ కారుముందు వంగి కూర్చుని ఒక వ్యక్తి ఏదో పరిశీలనగా చూస్తూ వున్నాడు. రామారావు ఆత్రుతతో కుప్పవైపున ఎడంగా వున్న గదులవైపు చూచేడు. ఎవరో ముగ్గురు శ్రీలు అట్టుయిటూ హడావడిగా తిరుగుచున్నారు. రోగులవాళ్లు కాబోలును అది. అయితే ఆ చుట్టుప్రక్కల తన చెల్లెలుగాని, తల్లిగాని తమ్ముడుగాని ఎక్కడా అవుపించరేమిటి? గదులలోపలకు దృష్టి సారస్తూ యీ మూలనుండి ఆమూలకు నడిచేడురామారావు. తన బావగాని, అఖిరికి తనకి పరిచయస్తులుగాని ఎవ్వరూ కన్పించలేదు. బహుశా యీసరికి అంతా అయిపోయి పుంటుందా? తనవాళ్ళంతా యింటికిపోయి ఏడుస్తూ కూచున్నారా? ఇంత సీచాలోచన వచ్చినందుకు తనను తాను నిందించుకుని, మరోసారి లోపలకు దృష్టిని సారించి పరండాలో నడవసాగేడు రామారావు. బహుశా తన బావకు స్వస్థత చిక్కడంవలన యింటికి వెళ్ళిపోవచ్చునన్నారేమో! తనుతిన్నగా ముందు యింటికిచెళ్ళి వుండవలసిందేమో!.... కాని వాళ్ళు పుత్తరంలో తన నిక్కడకే రమ్మని రాసేరే!

రామారావుకు ఏమిచెయ్యాలో తోచిందికాదు. ఇంకా ఎక్కడైనా గదులున్నాయేమోనని చుట్టూ చూచేడతను ఎడమవైపున మేడమీద చిన్న హాలు వుంది. బహుశా అది 'ఆపరేషను థియేటరు' అయి పుండాలి. అయినా డాక్టరుగార్నే తను స్వయంగా ఒకసారి కలుసుకుంటే రామారావు హాలులోనికి వచ్చి ఆగంతకులలోని ఒక వృద్ధుని అడిగేడు, "డాక్టరుగారు వున్నారా?" అని.

'ఆస్తమా' రోగిలావున్న ఆవృద్ధుడు, దగ్గి, "వారే డాక్టరుగారు" అని, యింకా కారును పరిశీలిస్తున్న వ్యక్తినిచూపేడు.

రామారావు కారువద్దకువచ్చి ఆగేడు. డాక్టరులేచి, చేతులు దులుపుకుంటూ "ఇప్పుడేవస్తాను" అంటూ హాలువెనక వున్న గదిలోకి లకు వెళ్ళి. రెండుక్షణాలలో తడిచేతులు తుడుచుకుంటూ తిరిగివచ్చి, "లోపలకు రండి" అన్నాడు. డాక్టరువెనకే రామారావు "కన్నుల్నింగ్ రూం"లోకి దారితీసేడు.

భాగీ. పున్న కుర్చీలో కూర్చుని, రామారావు అన్నాడు “క్షమించండి. చిన్న ‘యస్పిర్మేషన్’ కావలసి వచ్చేను.”

“ఓ, బిస్” అన్నాడు. డాక్టరు

“మా బాపకు ఆపరేషను చేసేరని వుత్తరం వచ్చింది. అందులో గోపాలంగారి హాస్పిటలు అనికూడా వ్రాసేరు. కాని వాళ్ళలా రెండు సార్లు వెలికినా మా బాపవాడ కప్పించలేదు. అతను ఎక్కడున్నాడో దయచేసి చెబుతారా”

“ఏం ఆపరేషను అది?”

“తెలియదు. నా కొచ్చిన ఉత్తరంలో వివరాలేమీ లేవు.”

“బిస్, ఎప్పుడు బయటికి ఆపరేషను?”

“మొన్న ఎనిమిదో తేదీన.”

“బిస్, ఒక్కనిమిషం వుండండి” డాక్టరు లేచి అలమారులోని రిజిస్టరు పక్కటి తెరిచి, “అవును 8 వ తేదీ ఒకేఒక ఆపరేషనుచేశాం. 4 వ నెంబరు గదిలోను చూడండి” అన్నాడు.

“నేను చూసేను సార్, అక్కడ లేడే!”

“ఏమిటి మీ రనేది? అసలు ‘పేనంటే’ అక్కడ లేడంటారా?”

“ఉన్నానుసార్, రావి మా బాపలేడు.”

డాక్టరు ఒకసారి రామారావును ఎగాదిగా చూచి, మళ్ళా రిజిస్టర్ తెరిచిచూసి, “మీ నామపేరు ఏమిటయ్యారు? ఏ రంగారావు, అదేకదా ?

“కాదండి. నారాయణరావు స్వస్థం బందరు.”

“అయితే యాయన యింకొకడు, వీరిది గుడివాడ.”

రిజిస్టరు మూసేసి, కండ్లతోను తుడుచుకుంటూ బిల్లవద్దకు వచ్చి నిలిబడ్డాడు డాక్టరు. రామారావు లేచి నిలబడి, “అయితే 8వ తేదీన గాని, అపైసగాని నారాయణరావు అనే వ్యక్తికి మీహాస్పిటల్లో ఆపరేషను జరగలేదన్న మాట.” అన్నాడు.

“లేదు’ ఇదే మొదటిసారికూడా నేనా పేరు వినడము.”

“క్షమించండి. శ్రమ యిచ్చేను.”

రామారావు గదిదాటి, మందుసీసాల వాసనలోనుంచి యివతల వడ్డాడు. చల్లటిగాలిలో ఎక్కడికోపోయిన ప్రాణం తిరిగి వచ్చినట్లు యిస్తుంది. వాయుపారవశ్యం తీరకనుండే, మరి “యిప్పుడేం చెయ్యాలి” అనే ప్రశ్న పువయించింది ఏం చెయ్యాలి? ఎవరుమాత్రం యీ పరిస్థితిలో ఏంచేస్తారు? తిన్నగా చిన్న బజారులోని యింటికి వెళ్ళిపోవడమే పుక్తమం అని నిశ్చయించుకున్నాడు రామారావు.

ఇంటికి బయలుదేరబోతుండగా రామారావుకు మరో ఆలోచన కల్గింది. మరోసారి నాలుగవనంబరు గదిని చూచి, అక్కడున్న రోగి తన బావ కాదని నిర్ధారణచేసుకుంటే వచ్చిన నష్టపేమిటి? అవును. అట్లాగేచెయ్యాలి అనుకుంటూ రామారావు, రోగుల వార్డువైపు తిరిగేట మళ్ళీ.

గుమ్మంలో ఎవరో వృద్ధవితంతువు కూర్చునివుండటం గమనించి, రామారావు నాలుగోనంబరు గదిముందే ఆగిపోయేడు. ఎవరీవిడ? తన తల్లి ఎవరినైనా సాయం తెచ్చుకోలేదుగదా? తనుమాత్రం యీవిడను యిదివరకెన్నడూ చూచివుండలేదు వెనక్కి వెళ్ళడమా ముందుకు నడవడమా అని ఆతను ఆలోచిస్తుండగా, ఆమె రామారావును చూచి, “ఎవరుకావాలి నాయనా” అని ప్రశ్నించింది. ఎండకు అరచేతిని అడ్డు పెట్టుకుని.

“ఈ గదిలో వుండేది రంగారావుగారేనా అంకి?”

“అవును నాయనా. నీ పేరు?” లేచి విలబడిందామె.

“రామారావండి. మాది బెజవాడ.”

“రా బావా....లోపలకు రా....” హీనస్వరంతో ఎవరో కేకవేసేరు లోపల్నుండి.

రస బాపేనా : ఈవిడెవరు మరి :

రామారావును తెల్లబోయి చూస్తూ, ఓ ప్రక్కకు తప్పుకున్నది వృద్ధురాలు. రామారావు బోవలకు జొరబడ్డాడు.

హఠాత్తుగా వడుకునివున్నాడు గూడకట్టుతో—రోగి :

గోడవైపు ముఖం పెట్టుకుని వరున్న అతను. ఆల్సాగేవుండి, చెయ్యి పూపేడు కుర్చీలో కూర్చోమన్నట్లు. సంజ్ఞతో. రామారావు న్నట్లు దయ నిలబడిపోయెను అట్లాగే. రోగి నీరసంగా మూలుగుతూ. ప్రక్కకు తిరిగి తలెత్తి రామారావును చూచి, విస్తుపోయి తల దించేసేడు— నిట్టూరుస్తూ.

రోగికి అవతలప్రక్క కూర్చుని వినుచుతూన్న యువతి నిల్చుని, చేతిలోని నిసుకవ్రతో బొవ్వుపలె నిలబడిపోయింది.

రోగి కండ్లు మూసుకుని, చెయ్యిపూతూ “కూర్చోండి” అన్నాడు పీనస్వరంతో.

ఎంత పొరబడ్డాడు అను : తన బాదకాడితను.

కుర్చీలో కూర్చుని రామారావు గొణిగేడు “ఏదో పొరబాటు బర్గింది....మా బాద అనుకున్నా.”

రోగి కండ్లుతెరిచి, ములిసహాసంతో అడిగేడు, “సిశ్శేమయినా రాగిపరారా ?” రామారావు తల పూపేడు. వృద్ధురాలు ప్రక్కగడిలో నుండి చురచిపెట్టు తెచ్చిచ్చి, “వాడి బావకోసం చూస్తున్నాం నాయనా. అలికిడయితే చాలు బావ పిస్తున్నాడనుకుంటాడు వాడు” అన్నది.

రామారావు నవ్వి, భాగ్లానుకు క్రిందపెట్టేసేడు. చిన్న మూల గుతో రోగి మళ్ళీ కబ్బుతెరిచి, “క్షమించండి, మా బావ అనుకున్నాను” అన్నాడు.

“నేనూ మా బావను వెతుక్కుంటూ తిరుగుతున్నాను. గోపాలం గారి హాస్పిటలు యిదేనా, మరేదైనా వుందా ?” అన్నాడు రామారావు.

“యదే నాయనా ఇదే” అన్నది వృద్ధురాలు. రోగి ఏదో బాధతో, దీనంగా తనవంకే చూస్తున్నాడు. ఆతనిభార్య కొవయ్య - మహాటర్పుతో విసురుతూనే వుంది.

ఒక్క-క్షణము నిశ్శబ్దం అలముకున్నది బాధాకరమైన నిశ్శబ్దములో రోగి వుండించి నన్నుగా మూలగిసాగేడు. రామారావు మూలుగును విన జాలనట్లు గట్టిగా అన్నాడు, మళ్ళీ : మా దావకు యీ హాస్పటలులోనే ఆపరేషను జరిగిందట. హాస్పటలు ఆంధ్రా వెదికేసు. ఎక్కడా కన్పించ లేదు. ఉత్తరంలో మాత్రము యీ హాస్పటలు అనే వ్రాసేరు.” రామారావు చెయ్యి లాగుజేయిచోని పుత్తరాన్ని స్పృశిస్తోనేవుంది పుత్తరాన్ని చూపాలా వద్దా అని ఆతను మనస్సు ఆలోచిస్తుండగా.

“అయ్యో....పాపం” అన్నది వృద్ధురాలు.

“ఓ దావ పేరు?” అడగేడు రోగి.

“నారాయణరావు! బండరు” చెప్పేసే రామారావు.

“ఆ మొదటిగదిలో ఆయన—పేరుదే అమ్మా ఆయన పేరు?” అన్నది వృద్ధురాలు కోడలితో.

“వారా రాజన్నగారు వారిని బండరు ఎందుకయ్యింది. నూజివీడు.”

“దావ రాత్రిబండికే దస్తాను పుత్తరం చూచుకొని” అన్నాడు రోగి వైకవ్యలోకి చూస్తూ.

“అ....ఓ దావ రావల్నిచే....వెదవగుట్టయి. అవి శుభకలతోటే గాని పోవు....” అన్నది వృద్ధురాలు.

“లేదమ్మా....చూస్తాండు. రాత్రికి వచ్చేస్తాండు” దావగా అన్నాడు రోగి.

రామారావుకు ఏంజెయ్యాలో భోదకర కష్టమని అనుకుంటుండగా ముసలామె అన్నది....“నీ పేరేమిటన్నావు దావా.”

“రామారావండి.”

రోగి నెమ్మదిగా చెప్పేడు. “మా దావపేరూ రామారావే! సుందర రామారావు? అందుకే మిమ్మల్ని లోపలికి రమ్మన్నానిండాక.”

“రామారావు మనస్సు రెవరెవలాడింది. ఆశ్రుతను అగుపించ సీయకుండా అడిగేడు “ఏంపని చేస్తాడు మీ దావ ?”

“ఓ. ఇ. ఓ. ఆఫీసులో గుమాస్తా ”

“ఏమాయ?” తను రోగిని బాధపెట్టున్నాడు. కాని తప్పదు.

“బెజవాడ” నిదానంగా తనవైపే చూస్తూ మూలిగేడు రోగి బాధగా.

రామారావుకు సగం దారం తగ్గినట్లయ్యింది. ఎంత పొరపాటు చేపేడు పోస్టుమాన్ ! చిన్న నిట్టూర్పుతో తన జీవితాని కార్డును బయటకు లాగి, “యీ పుత్రరం మీరు వ్రాసినదే కదూ ?” అడిగేడు.

రంగారావు పుత్రరగవంక చూచి మూలిగి....

“మీ ఆవిడ రాసింది అనుకున్నంతా అయ్యిందన్నమాట” అన్నాడు.

“ఏం ఏమయ్యింది ?” అన్నది వృద్ధురాలు. జరిగినదేమిటో అర్థంకాక.

“అంత బక్షణంగా రాసింది, అది ఎద్రెస్సు ! పొడిఅక్షరాలు రాసింది.” అన్నాడు రంగారావు.

“అంతేకాదు. ఓ. ఇ. ఆఫీసు అన్నది ఓ ఇ. ఓ., ఆఫీసు అనే బదులు.”

నేను చిప్చిప్ ఇంజనీరు ఆఫీసులో సనిచేస్తున్నాను.”

రంగారావు పుత్రరాన్ని వెనకా ముంచూ చూచి, నిట్టూర్చి, భార్య వైపు పదనేసి “క్రీం పంతకం అయినా చేసుకోరా?” అన్నాడు.

“మనస్సు బాగుండక దురచికోయినట్లున్నా” అన్నది అమె ముఖం చిన్నబుచ్చుకొని.

వృద్ధురాలు విషయమంతా చెప్పడం గ్రహించినట్లు, “అయితే నువ్వు నిన్న రాసిన జాబ మీ అన్నకు చేరలేకపోయా”

“ఓహో అందుకుంది? పాపం... మధ్య యాదాన హాడిలిపోయి వరుగెత్తుకొచ్చేటట్లు” అన్నాడు రోగి విచారంగా.

“అయ్యో నాయనా .. ఎంత బంగారుపదావో ఏమిటో ఆపద అన్నాక ఎవరికైనా ఎకలేకవా” అన్నది టిస్తుపోయి

“బావ రాడ ‘ప్రభాత’ గొణుగుకున్నాడు రోగి. రామారావుకు రోగిమీద జాలివేసింది. మగదిట్టే లేకుండా, వర్కూడూ యీ ఆడ వాళ్ళతో ఎంత ఆనందపడుతున్నాడు !

వృద్ధురాలు క్షణంలేంద అన్న మాటలు మళ్ళీ గుర్తుకొచ్చినాయి అతనికి. “ఆపద అన్నాక ఎవరికైనా సకటేగదా” రామారావు చేతి గడియారం చూచుకొని “అయిదాని అవుతోంది” అన్నాడు, దిపా వుంటుందో వుండదో అనే పుచ్చేకంతో.

రోగి నొచ్చుకుంటూ “టుమ్మర్ని శ్రమపెట్టే....” అన్నాడు.

అట్టే....మరేం పర్వాలేదు ... యిక్కడకు రావడంపలన చూ దావ కులాసాగా వుండటంకూడా నిశ్చయంగా తెచ్చింది, చూచండి” అన్నాడు.

“మళ్ళీ శ్రమ ఇస్తున్నాడు అనుకోకుండా వుంటే మీరల్లా ధైర్యమట వెళ్ళేప్పుడు....మా బావకో వుత్తరం వ్రాసి పడెయ్యండి”

“వుత్తరమూ, మకానమూను ! వాళ్ళెంతో చిస్తారా పారికే డబ్బుదండగ” తల్లి అన్నది రుచిరునలాడితూ.

రోగి భార్యముఖం చిన్నబుచ్చుకోడం గమనించే ఉపన.

“నాకు రేపల్లా సెలవుంది మీక్కొంచెం సయంగా వున్నారే నెడతా. వుత్తరమో, తెలిగ్రామో కాస్తేవుండి పంపిస్తారెంటి !” రోగి నుదురును స్పృశిస్తూ, నుదురు కాయకూన్నట్లు సోగావుంది.

“నాకు నెంపాదిగానే వుంది మీరు నాకోసం శ్రమ....”

“అబ్బే మరేంలేదు.... నేను పోస్టాఫీసుకు వెళ్లాస్తా.”

రామారావు సిక్సావిక్కి తిన్నగా పోస్టాఫీసు కెళ్ళేడు. అనుకున్నదే పోస్టాఫీసు కట్టొచ్చింది. సుందరామారావుకి ‘బ్రనర్-ఇన్-లా-సిక్-బ్లాడ్స్’ అని పెలిట్రాం కొట్టి పుళ్ళి రివ్వాఎక్కేడు. దారిలో టోజనంచేసి నాలుగు బత్తాయివల్పు కానుక్కుని అతను తిరిగి హాస్పటలు చేరేవరికి ఎనిమిదయ్యింది.

గుమ్మంలో కూర్చుని విసురుకుంటూన్న వృద్ధురాలు రామారావును చేతిలోని బత్తాయిలను చూచి “యిదంతా ఏమిటనాయనా” అంది నొచ్చుకుంటూ.

“ఫర్వాలే. ఉంచండి” అని గుమ్మంలో వుంచేడు. వృద్ధురాలు ఆరుబయట పేసిన మంచంమీద రామారావు కూర్చొని “ఎట్లా వుందా? నికి” అన్నాడు.

వృద్ధురాలు ఆ ప్రక్కనే చాపొకటి చేసుకొని కూర్చొని “ఇప్పుడే గిర్ర వట్టింది నాయనా. ఒళ్ళుమాత్రం అలాగే పేడిగా వుంది. నిన్న మధ్యాహ్నం చేసిన గాభరాకి ఇవ్వేళ తనక నీ దైర్యం లేకపోతే ఏమయిపోయేవాళ్ళమో! సువుల్ల వెళ్ళేక డాక్టరాచ్చి చూసేడు. ఇవ్వేళ గడిస్తే మరేం భయం లేదన్నాడు. నువ్విక్కడ వుండటం మాకు కొండంత అసరాగా వుంది!”

“మరేం ఫర్వాలేదు.... అదే తగ్గిపోతుంది. నాదేముంది.... కాస్త మాటసాయం అంతే” అన్నాడు.

అట్లా అనకు బాబూ! ఇంతమంది బంధువులంతా ఏం ప్రయోజనం.... నసుయానికి అడుకోలేకపోయేక. వాళ్ళబావ వున్నాడే. వాడంతా అదోరకం మనిషిలే! ఉత్తరం ఎడినాగాని అతను వస్తాడని నాకు నమ్మకం లేదున్నీ.... నునమ్ములో వుండాలిగాని ప్రైవేటుంచి యొక్కడనుండి వస్తుంది నాయనా అప్పాయతా, ప్రేమా!

రామారావు తలవూపి పూరుకున్నాడు.

“పెళ్ళికట్టుంతాలాకు వో వెయ్యి యివ్వాలి వున్నారు వాళ్ళింకా. పెళ్ళినాడే గోళ్ళుడగొట్టి పుచ్చుకోలేకపోయేం వెర్రిబాగులవాళ్ళం కిసక! ఆవరేషను అవసరంకదా అని వో రెండువందలయినా పంపమని ఆ మధ్య రాయించేను. అదీకోపం వాళ్ళకి!”

రామారావుకు ఏమనాలో తోచక “వూహా!” అన్నాడు.

“ఒక్కటి చెప్తాను విను నాయనా! మనుషుల్లో స్వార్థం హెచ్చి పోయింది. ఇరుగు పొరుగు, మంచి చెడ్డా, న్యాయాన్యాయాలు నశించి పోయేయి. అందుకే యీ యుద్ధాలు, కరువులూ, రాటకాలూను. దాన్ని తగలెయ్యా.... డబ్బు పంపించకపోతే పోనీ ... కాస్త పెచ్చి చూసి పోకూడదూ?.... ఆవరేషను చేయించుకుంటాడని తెలిసికూడా”

“అయితే ఆవరేషనుకు ముందుగా రాసేరన్నమాట!”

“రాసేడు. వాడేరాసేడు గుడివాడనుంచి. ఇప్పుడు సువ్వు మాకు ఏమంత బంధువని యిట్లా గిలగిలలాడిపోతున్నావు. మనుషులమై వుట్టేక అంతా వకటే! నాకొచ్చిన కష్టమే, నీకొచ్చిన కష్టంలాంటిది.... కాస్తేవు ఆట్లా నడుంవాల్చు నాయనా.... పంటిల్లు మాయకువస్తా.... అదొక్కరైవుంది పాపం....”

రామారావుకు ఎప్పుడవట్టిందో నిద్రవట్టింది. ఆకస్మికంగా ఏవో కేకలు విని పులిక్కిపడి లేచేడతను. కిటికీలోనుండి లైటు పెద్దదిగా వెలుగుతుండటం గమనించేడు రామారావు. రోగికాబోలు అరుస్తున్నాడు విగ్గరగా! “ఒస్తాడమ్మా....” వస్తాడంటూంటే! నాకేం ఫర్వాలేదు.”

రామారావు లేచి లోపలకు వెళ్ళేడు. ముసలామె మంచంమీద కూర్చుని వణికిపోతున్న రోగిని గట్టిగా పట్టుకునివుంది. రోడలు లాంతరును ఎత్తిపట్టుకుని దీనంగా భర్తను చూస్తూ నిలబడివుంది. రామారావునుచూచి వృద్ధురాలు అన్నది, “బాగా జ్వరంతగిలింది. పదకే పోతున్నాడు. ముందుగదిలో వుండేమో, నర్సుని ఓసారి పిలుస్తారా?”

రోగి ఏదో వివరణ వివరణకుండా మాట్లాడేస్తున్నాడు అట్లాగే. రామారావుకు వెంటనే అనుమానం వేసింది— 'దెబ్బతీయం' ఏమోనని. నర్సు ఏం చేస్తుంది?

"డాక్టరు ఎక్కడమ్మా వుండేది!", గడియారం చూచుకుంటూ అడిగేడు రామారావు 1-10 నిమిషాలు.

"చీకట్లో వెళ్ళగలవా నాయనా? ఆ ఎదురుగా అపువించే మేడ వ్రక్కనువున్న పచ్చడావా."

"ఇప్పుడే వెళ్ళి వస్తాను." రామారావు డాక్టర్ యింటికి పరుగెత్తాడు.

అర్ధరాత్రి అనుకోకుండా డాక్టరువచ్చి చూశారు ఇంజక్షన్లు ఇచ్చి, 'మరేం ఫర్వాలేదు ఉదయానికి పూర్తిగా తగ్గిపోతుంది; అని ధైర్యం చెప్పి వెళ్ళిపోయేడు. రోగికి మరో అరగంటకల్లా వట్ల తెలియని నిద్ర వట్టేసింది

ఉదయాన్నే రోగి రామారావును నవ్వుతూ పలకరించేడు. కాపీ త్రాగేరా అని అడిగాడు. తను చేసిన ఉద్యోగం గురించి చెప్పేడు. అవ్వబంధువులా సాయంత్రం వరకు కష్టసుఖాలు అనేకం చెప్పుకున్నా రిద్దరూ;

సాయంత్రం డాక్టరువచ్చి రోగినిచూచి, చిర్నవ్వు వదలి వెళ్ళి పోయేడు నర్సువచ్చి చూచిపోయింది. రోగి బావమాత్రం రాలేదు.

ఆరవురూండాగా రామారావు స్టేషనుకు వెళ్ళడానికి లేచేడు.

రోగి అన్నాడు, "వెళ్ళిపోతున్నారా? మీ మేలు...."

"అవును. రేపు ఆఫీసు వకటి వుందిగా." "మీకు నేనెంతో శ్రమ ఇచ్చాను" పృథ్విరాలు అన్నది.

"ఫ్యాడేదు దానికేం."

"గుడివాడ నస్తే మా యింట్లో దిగాలి." రోగి భార్య అన్నది.

"అట్లాగేనమ్మా! మరి వస్తా. వంట్లో కులాసచిక్కాక ఓ వుత్తరం నొయించండి.... ఎద్రెసు తెలుసా—"

అంతా నవ్వేరు ఓక్కసారి; నవ్వుల వెన్నెలమధ్య రామరావు వేషమకు నడిచేడు.

రైలంతా జనంతో కిక్కిరిసిపోతోంది. కిక్కిరిస్తూ నుంచినవన్నె రామరావు కిక్కిరిస్తూంది బయటకు చూసేడు ఎటుచూచినా పండు చెన్నెల, పెట్టెలోని జనంవైపు చూచేడు. స్థలంకోసం తగవులాడుతుంటున్నారు నడుస్తున్న రైల్లోని జనం; బయటకు చూచేడు మళ్ళా! అప్లోద కరమైన వెన్నెల. విచారాలను మరపించజేసే వెన్నెల; బండిలో తన చుట్టూ చూచేడు మళ్ళీ. పసిపిల్లలకన్నా హీనంగా ప్రవరిస్తున్న ప్రజలు!

విశాల ప్రపంచాన్ని ఆవరిస్తున్న వెన్నెలవంటే చూస్తున్న అతని మనస్సు ఎంతో ప్రేమతోను, ఆనందంతోనూ నిండిపోయింది. ఎన్నడూ ఎరుగని తృప్తి అతని హృదయాన్ని ఆవరించుకుంది. ఇంతకు ముందు యీ ప్రజల్ని చూచి ఆనందించుకున్నది తనేనా అని ఆశ్చర్య పడసాగేడు రామరావు.

పరిష్కారం

సీతారామయ్య ముఖం ఆనందంతో చాటంతయ్యింది. తన ముఖంలోని భావాలను మరెవ్వరూ గమనించటంలేమకదా అని ఆఫీసు నలువైపులా చూడేడత. లేదు, ఎవరిపనిలోవారు తీవ్రంగా నిమగ్నులై వున్నారు.

సీతారామయ్య చేతిలోవున్న కాడ్డులోని ముఖ్య విషయాన్ని చదువుకున్నాడు. "సాయంత్రం ఎక్స్‌ప్రెస్సులో అక్కయ్యను వంపిస్తున్నాం. రప్పకట్టేషనుకు రావలసింది." తన బావమరిచిచేత వ్రాయించేడు. మామగారికి అంత తీయబడితూదా లేదుకాబోల్దు.

ఉత్తరాన్ని ద్రావరులోవడవేసి, బల్లమీది పైలును దగ్గరగాలాగు కొని చేతికొచ్చిన కాగితం తెరిచేడతను, అతనిదృష్టి ఆ కాగితంలోని అక్షరాల్ని పరిశీలించడం లేదు. అతని మనస్సు సాయంత్రం వచ్చే అతని భార్యనిగురించి ఆలోచిస్తున్నది.

క్రొత్తగా రెక్కలోచ్చిన పక్షిలా గిలగిలలాడుతూ ఎగరబోయింది అతని మనస్సు వియత్నదానిక. కాని చాలా సామాన్యమైన విషయాల చుట్టే అతని మనస్సు విహరింపసాగింది.

'హూ : హో! బటపీడ విరగడయిపోయింది. చస్తూన్నాను - రెండు నెలలనుంచీ! రోజూ గొరకాయకూరే....! రేపుబొద్దున్నే బుజారెక్కి హాయిగా బంగాళదుంపలు, ఉమేబోలు, వంకాయలు తీసుకొచ్చి వడె య్యాల్.'

'చన్నీళ్ళుబాధ విరగడయిపోయిందికదా! తలంటుకొని నెలదినాల వస్తుంది. తను రేపుబొద్దున్నే లేవగానే ముందు తన భార్యచేత తలం

టించుకోవాలతను. మాడంతా దిమ్ముగా, పోటుగా వుంటుంది యీమధ్య మరీ :

‘తనూ శాంత కలసి సినిమాకి వెళ్ళి దాదాపు రెండేళ్ళు అవస్తూంది. రెండేళ్ళు : తనీమధ్య....అది పూర్వేముందుకూడా ఏదో ఒకండుకు చిరాకువడుతూ తనకి తీరుబడివుండదని చెప్పి తప్పించుకుంటూ వచ్చేడు, పాపం : అవతల వాటాలో ఆడవాళ్ళతో కలిసి ఎప్పుడైనా వెళ్లేది, రేపోఎల్లండో సినిమాకు తీసుకెళ్లాలి :’

‘దొరగారు పిలుస్తున్నారు సార్ !’ అన్నాడు జవానీవచ్చి.

ఆలోచనల్లోంచి యివతల పడి “వస్తూన్నా” అంటూలేచి కాలరు పట్టుకొని ఆపీసరుగదిలోకి నడిచేడు సీతారామయ్య.

అయిదు నిమిషాల తర్వాత సీతారామయ్య ఆపీసరు గదిలోంచి దిగులు ముఖంతో యివతలపడ్డాడు. అయిదుంటావుసరదు భార్యనంగతి మళ్ళీ గుర్తురాలేదతనికిక :

స్త్రీటుమెంటు పూర్తిచేసేసి, సంతకాలు చేయించి, డిస్పాచ్ లో యిచ్చేసి, ద్రాయరు తాళంవేస్తూండగా మళ్ళీ గుర్తొచ్చింది అతనికి భార్య విషయం : హడావుడిగా వెంటనే స్టేషనుకు పరుగెత్తేదతను.

సీతారామయ్య అనుకున్నట్లు అతనికా దినంలో హోటలుపీడ వదిలిపోయింది. హాయిగా కావలసినరకరకాల కూరలు చేయించుకు తింటున్నాడు. బుద్ధి పుట్టినప్పుడు తలంటున్నానం చేస్తున్నాడు. ఇష్టమైనప్పుడు భార్యను సినిమాకి కూడా తీసుకువెళ్తున్నాడు (ఒక్కసాశి). కాని ఎక్కడో ఇగదులో లోటు అవుపించసాగింది అతనికి. తనూహించిన. ఆశించిన జీవితం కాదిది. ఇందులో క్రొత్తేమీ లేదు చనిపోయే రెండు నెలలక్రితం పుట్టింటికి వెళ్ళకమునుపుకూడా ఇట్లాగే గడిచిపోయేది తన జీవితం. ఇందులో తనకి శాంతిలేదు. తను చిర్రంగా పూర్వం లాగానే మళ్ళీ అయినదానికి, కానిదానికి చిర్రావస్తున్నాడు. తన భార్య తన నుడికించదాని కన్నట్లు ప్రతివిషయంలోను ప్రవర్తిస్తున్నది. గత

దినం జరిగిన సంఘటననిగురించి ఆలోచిస్తే అతనికినవ్వాలో, ఏడవాలో తెలియకపోయేది....

అప్పుడుంచి యింటికి వచ్చేసరికి తన భార్య చక్కగా ముస్తా బయ్యివున్నది. 'ఏమిటోకద' అనుకుంటూనే గుమ్మంలో అడుగుపెట్టే డతను. 'ఏమండీ ఇప్పేళ చాలా మంచిసినిమా ఎచ్చించంబండి రాక్సి లోకి.' అన్నది. ఇంకా మూడు దినాలై తే కొని జీతాలురావు!

తనదగ్గి చిల్లరఖర్చుకని వుంచుకున్నదానిలో రూపాయిమాత్రం మిగిలివుంది. మూల్లాడకుండా లోపలికెళ్ళేసరికి ప్రక్కవాటాలోని అబరు పిల్లకాబోల్చు, చెవులు చిల్లులు వడేట్లు ఏడుస్తుంది. చికాకు తనబడ నీయకుండా, కోటును విప్పి చిలకకాయకి తగిలించి బాత్‌రూంలోనికి వెళ్లేడు. తను ముఖం కడుక్కోడానికి.

తిరిగి పిదప గదిలోకి వచ్చేసరికి గుక్కపెట్టి ఇంకా ఏడుస్తూనే వుంది. ప్రక్కవాటా వాళ్ళ పిల్ల. 'అతల్లి ఏమిచేస్తోంది నమదాయించ దేం ?' అనుకుంటూ, ముఖం తుడుమకోసాగేడు.

కాలంవచ్చి ఎదురుగా, దగ్గరగా నిలబడింది చిర్నవ్వతో. శాంతమూలం చూడేసరికి అసహ్యంగా, దట్టంగా పొడరు పులుము కొనివుంది శాంత. తను ఎక్కడ వద్దంటాడో అని, అన్నివిధాల ఆయు ధాలు పుసయోగించడానికి సిద్ధమయి వున్నట్లు చిర్నవ్వ తెచ్చి పెట్టు కున్నది. 'నటన ! అంతా నటన !' అనుకున్నాడతను

నిశ్శబ్దాన్ని భరించలేనట్లు 'ఏమండీ ?' అంది మళ్ళీ శాంత.

ఖల్లిసి, అంక్రిసీ సోదర్ని వదలుకొని పెండ్లి అనే బంధంతో మరోమారు దానిన అయిపోతుందికదా అడవి! తనివ్వుడు వద్దంటే.... దమ్మిడీ అంత ముఖమయిపోయింది, ఉపయోగించేదా ఆయుధం....

ప్రక్కవాటాలో తాత్కాలికంగా ఆగిన ఆక్రందన తిరిగి ప్రారంభ మయ్యింది సీతారామయ్యవంటిమీద తేళ్ళు జెర్రుచూ ప్రాకుతున్నట్లుంది.

'న ఉద్దేశమయినా డమ్మలుంటే బయల్దేయ' అన్నాడతను దుస్తులు పేసుకుంటూ.

“మొన్న ముచ్చినవాటిలో ఇంకా పెండుచూచాయెన్నాయిగా నాదగ్గిర” అన్నది.

‘బ్రతికేం! దూపాయి అదా....’ అనుకుంటూ “బయటదేవుడు” అన్నాడు.

దూర దిగి హాయిపడ్డకు నడస్తుండగా ఒక కిల్లీకొట్టుదిగ్గిర ఎవరో పగలబడి నవ్వుతాగారు. సీతారామయ్య వాళ్ళవైపు చూచేడు. ఒకాదను తన భార్యవైపుచూచి నవ్వుకున్నాడు. మిగతావాళ్ళు తమవైపే ఎక్కడికోచూస్తూన్నట్లు నటిస్తున్నారు సీతారామయ్యకు భార్య పొడరో పూసుకొన్నవిధం గుర్తుకొచ్చింది. ‘ఛీ!’ అనుకుంటూ భార్యకు ఇరవై గజాలముందిరి నడవసాగేడతను. “అబ్బ! అంత పొండుగా పడు గెడితే.... ఎట్లాగండీ! ఏమండోయి....” సీతారామయ్య వళ్ళు విగింది భార్యచక్కినే నడవసాగాడు.

సీతారామయ్య సినిమాలో తూర్పున్నాడేగాని ఏదేసేసీ అతనికే తెలియలేదు ఆరను కొన్ని ముఖ్య విషయాలను గురించి అలోచిస్తూ ఒక విషయం తెల్పుకున్నాడు. తన భార్య తనకు అక్కర్లే చాలనీ, తన చేతిలోనుంచి జారబోతుందా? గట్టిగా పట్టుకోవాలని ప్రయత్నిస్తోందని—గ్రహించేడతను. అందుకే అదిట్టమైన పాదరపూతి, వెకిలి చిర్చివ్వలూను. అయితే దీనికి కారణమేమిటో కనుక్కునే వ్యవధిని ఆమె సీతారామయ్యకి యివ్వలేదు. “ఏమండీ? రోడ్డుమీద కారంత వేగంగా తోలితే ముఠపులు చావటా: చచ్చినాడు, అట్లా పోనిస్తాడేం కారుదీ” అనీ, ఆ ఆమ్మాయిని ఎందుకంటి అట్లా కిసురుతాదాయన అనవసరంగా అని. ‘ఆమెశోచెయిను బావుందిండీ’ అనీ అటాపు తూన్నంకాసేపూ అతని ఆలోచన్ని చెదరగొట్టసాగింది. సీతారామయ్య ఏమీ మాట్లాడలేదు వళ్ళుమాత్రం దిగవట్టుకొని ఎప్పుడు సినిమా అయి పోతుందా అని ఎదురుచూడసాగాడు. సినిమా ఆయిపోయాక, తనకి రెక్కంటి ఎంత దాగుండివుండేని అనికూడా అనుకున్నాడు అతను యింటికొస్తూ.

అప్పుడు దీనికం దినదినానికి దుర్బరమయిపోతూంది. దీనికి కారణమేమిటో కనుక్కోవాలి. వీలుంటే పరిష్కరించాలి. ఇట్లుగెతే తనెన్నాళ్ళో వుండలే చీ నలసారంలో.

సీతారామయ్య యింట్లో అడుగుపెట్టేసరికి గదంతా గడవిడగా వుంది. నవరెండు పిల్లలు, ఆన పుస్తకాలతో ఆట్లాడుతున్నారు అడవాళ్ళు తన గదిలో చూర్చుని తలలు దువ్వుకుంటున్నారు.

ఎంటిల్లోకి వచ్చిన సీతారామయ్యతో శాంత అన్నది చిర్నవ్వుతో “మా పెద్దనాన్నకూతుళ్ళూ, పిల్లలూ తిరపతి వెళ్తు దిగారు,”

సీతారామయ్య కోటైనా విప్పకుండానే బయటకు నడిచేడు మళ్ళి.

ప్రక్కవాటాలోని వాళ్ళ కుక్క చోకాచెయ్యూ సీతారామయ్య మీదికి ఎగిరిపోయింది. నసిం విడిగేట్టు ఒక్క తన్ను తన్ని పారుకు వైపు వెళ్ళిపోయాడతను.

*

*

*

సీతారామయ్య చుట్టూ ఆపినునుంచి ఇంటికొచ్చేసరికి ఇల్లంతా ప్రశాంతంగా హాయిగావుంది. ఒచ్చిన బంధువులు వెళ్ళిపోయేరేమో అనుకున్నాడతను ముందు, కోటను చిలకకొయ్యకి తగిలించి ‘శాంతా’ అంటూ మప్పిగదిలోకి వెళ్ళేసరికి బంధువుల పెట్రెలూ, గెడ్డింగులూ ప్రత్యక్షమయ్యాయి అతనికి. ‘వీళ్లంతా ఏమయ్యేరు అయితే?’ అనుకుంటూ బాత్‌రూంలోకి వెళ్లేడతను.

బాత్‌రూంలోంచి అతను తిరిగి వచ్చేసరికి శాంత నేతిగిన్నెతో వీధిలోనుంచి ప్రత్యక్షమయింది.

“నెయ్యి అయిపోయింది....రేపో అరపిక పట్టుకురండి.”

“చిత్తం....”

చుగచురచూస్తూ నుంటింట్లోకి వెళ్లింది శాంత. దుస్తులు మారుకొని బయటికి వెళ్ళడానికని ఆలమారులో వుదయం తనుంచిన చిల్లర

కోసం చూచేదతను. 'శాంతా' మళ్ళీ వెదుకుతూ శేకేచాదతను ఏమయ్యింది వుదయం తను అలమారులో ఉంచిన రెండున్నర?

'శాంతా....'

చరచర వంటింటిలోకి వడుస్తూ "ఏమయింది.... అలమారులో చిల్లర కన్పించదు...." అన్నాడతను.

పిల్లలూ వాళ్ళూ నినిమాకి వెడతామంటే యిచ్చేను. అట్లా కంగారు పడతారేం....?" చిరునవ్వుతో చెప్పింది శాంత.

పిలిస్తే పలకవేం దొరసానిలాగ....

"అవును. ఎప్పుడో దయతల్పి మీరు పిలవగానే ఎక్కడి వనక్కడ వదిలేసి పరుగెత్తుకుంటూవచ్చి కుక్కపిల్లలలాగ గంతు లెయ్యాలికాబోలు....వారాల తరబడి మీరు మూతి ముడుచుకు కూర్చుంటే నోరెత్తడానికిసూత్రం వీలుండదు" అన్నది శాంత కూరలు తరుగుతూ.

సీతారామయ్య నిర్భాంతపడిపోయేడు. ఆయితే తను మూతి ముడుచుకు కూర్చుండటం దీనికి బాధగానే వున్నదన్నమాట! దానివంగతి పోనీ! కుండ వగలకొట్టినట్లు యదార్థాన్నింత కచ్చితంగా ముఖమీదనే యిది అడిగెయ్యగలదని తనెన్నడూ ఊహించనై నాలేకపోయేడు. ఆమె యీ విధంగా తనబాధనువేణువ్వుటంతో ఆమె తిరగబడినట్లే అనిపించింది అతనికి.

రెండుమూడు కుక్కలు కలిసి గుమ్మంలో 'భా' అంటూ దీర్ఘంగా రోదించసాగేయి. అతని హృదయం క్రోధంతో థగ్గుమన్నది. కర్ర పుచ్చుకొని కుక్కల వడుం విరేగేట్లు రెండు వేదానా అనిపించింది అతనికి. కాని వెంటనే కనుచూపుమేరలో కర్ర కన్పించకపోగా; ఆమె హృదయాన్ని ఎటువంటి నిశితపదజాలతో గాయపరుద్దామో అని లోలో వలే వెతుక్కున్నాడతను. ..ఒక్కక్షణం.

"మీ బంధువులందరికీ భోజనాలు పెట్టడమేగాక నినిమాకి పెట్టు బడి బాధ్యతకూడా నాదేనన్నమాట." అన్నాడతను.

మాటలేకుండా న్నట్లులాగ నిలబడిపోవటం యీసారి రాంకవంతయ్యింది. ఆమె ముఖం బాధతో పాలిపోయింది.

తనవాళ్ళు రావడం ఆయనకిష్టం లేనట్లు ఎన్నడూ అనలేదే తనతో. అయినా వాళ్ళిక్కడ నేలల తరబడి కూర్చోబోవటంలేదే.... రేపో, ఎల్లండో వెళ్ళిపోయేవాళ్లే.

ఆమె లోలోపల కుమిలిసిోతూండటం గమనించిన సీతారామయ్య మనస్సు చల్లబడింది. వెంటనే ఆమె బాధను గమనించనట్లు ముఖాన్ని ప్రక్కకు త్రిప్పుకొని అలమారులోని దువ్వెనకోసం వెదుకసాగే దతను.

ఎదురుగా యింట్లో కులూచి ఏడుపు విన్పించసాగింది నన్నగా.

“మీ ఆస్తంతా వాళ్ళు తినిబోతున్నారని నిన్నటినుండి యింత బాధపడ్తున్నారని, ఒక్కముక్కైనా సూచనగా అనవదోయారా? రేపే పంపించేస్తాలెండి వాళ్ళని ”

దువ్వెనను గట్టిగా నేలకువిసిరి కొడుతూ సీతారామయ్య అరిచేడు “నోయ్యి”

దువ్వెన రెండు ముక్కలయిపోయింది. ఎదురింట్లో చుట్టూ ఏడుపు ఎక్కువయింది. చీలీ దభీరుని దెబ్బించప్పుడు:

“అవును....వున్నమాటంటే ఎవరికైనా పులుకుకాదూ....పాపం....మీవాళ్ళైతే బోలెడు ఆదాచేసిపెట్టేవాళ్ళు.”

సీతారామయ్య క్రోధంతో శరీరం స్వాధీనం తప్పిపోసాగింది. అంత క్రోధంలోనుకూడా “మాట్లాడక, మాట్లాడక.” అని అనుకోసాగేదతను. శాంత వైమాటలను పూర్తిచెయ్యగానే పుగ్రరూపంతో అన్నాడతను “ఈ పాడుకొంపలో నువ్వు నీ బంధువులూ వున్నంత వరకూ నాకు సుఖముండదు....తెల్పిందా....” తలకాయైన దువ్వెనకోకుండానే సీతారామయ్య గిరున వెనక్కి తిరిగి బయటికి నడిచేడు. గుమ్మంలో సినిమానుంచి తిరిగివస్తూన్న బంధువులు తారసిల్లేరుగాని,

సీతారామయ్య తలవంచుకునే 'వెళ్ళి ఏ 'ట్రాం' క్రిందో పకితే పీడ విరగడయిపోతుంది' అని గొణుక్కుంటూ రోడ్డు ఎక్కేడు.

సీతారామయ్య గెళ్ళి ట్రాం క్రింద పడలేదు. కాలుపలోనూ దూక లేదు. తిన్నగా వెళ్ళి పార్కులోని షక వాళి బల్లపైన కూర్చుని సిగరెట్లు కాల్చుకోసాగాడు.

సీతారామయ్య భార్యమీద అలుక వచ్చినప్పుడల్లా కోపంతో అమెకు వినపడేటట్లుగ ఆత్మహత్యనుగురించి ఏదో గొణికి బయటపడుతుంటుంటుంది. ఆ రాత్రంతా ఏ స్నేహితుని గదిలోనోగడిచి, పుడయమో, మధ్యాహ్నమో గృహానికి చేరుకుంటుంటాడతను. ఈసరికే కాంత పరివల ఏగెస్తూ, తను బుద్ధిహీనురాలననీ తనవల్లనే ఇంకాపని జరిగిందనే నలుగురికీ చెప్పేస్తుంది. తను గుమ్మంలో అడుగుపెట్టగానే పసిపిల్లలాగ బోయన ఏడుస్తూ, ముఖాన్ని చెరుగు కప్పుకొని పరుపుమీదకెళ్ళి పడుతుంది.

తన పరిస్థితుల్లోవున్న మరో మానవుడెవడైనా ఆయితే నిజంగానే ఆత్మహత్య చేసుకుని వుండేడివాడేమో? ఏమిటిదీ? జీవితదేనా అనలు? లేవడం, తినడం, ఆఫీసు, కాగితాలు, యిల్లు. తనంతచిరునామ చిన్నకో తగిన కార్యం ఏమిచేసేటా? మరి దేనికి పుట్టినట్లు తను? ఏం చేస్తున్నాడని తను?

నిద్రపోతాడు. విద్రేనాయది? రాత్రల్లా గుంయ్యిన దోమలు ఒకటే సంగీతం. అది బాలనట్లు తెల్లారి లేచేసరికి వళ్ళంతాదాట్లు. ఈనీ, యెడమల వాటాలలోని పిల్లలు ఇరవైనాలుగు గంటలూ షకటే ఏరపు. ఎదుకున్నప్పటినుండి కిటికీలోంచి కూరలబుట్టలవైపు ఎలాకల దూకులు. ఇదే నా నిద్ర!

రాళ్ళతోకూడిన వియ్యం. పొడరుపాలు. కత్తినెయ్యి ఎరుపులతో కృత్రిమంగా పెంచబడ్డ కూరలు....యిదీ తిండి!

ఇక ఆఫీసుపని. పకువులనోటికి చొప్పులందించినట్లు, పైయ్యు తర్వాత పైయ్యు అందిస్తుంటారు. చేతులు అరిగేట్లు తలవంచుకొని చీకటి

పదేవరూ రాయడమేవని. యంత్రంలాగా పనిచేస్తోనేవుండాలా చేతులు. నెలరోజు లిట్లారాస్తే, ఒకటోతారీఖున జాలించి ముప్పివేసిస్తా ఎందుకూ చాలని 80 రూపాయలిస్తారు. బ్రతకండ్రా అని. ఈ జీతానికే 'నూరేళ్లాయుస్సు' అని దీవిస్తుంది తన తల్లి.

సీతారామయ్య అరిపోయిన చవకరకం సిగరెట్ వైపోసారిచూసి, నిస్సహతో విసిరిపారేశాడు దూరంగా.

అసలు తన భార్య తనతో నిజంచెప్పకుండావుంటే ఇంతవరకు వచ్చేదికాదు. ఆకస్మికంగా తనతో వున్న విషయం అనాలనే ప్రగాఢ మైనకోర్కె దానికెందుకు బయలుదేరిందో? అనత్యాలతో జీవితం పొంగి పొలిచిపోయి పోతుండగా యీ ఆకస్మిక ప్రేమెందుకో దానికి సత్యం పైన. ఉహ ... అనలదికాయ—ఈమధ్య తనకేదో అబ్బుతూంది తనలో ఏదో చనిపోతుంది. తనలో ఏదో చనిపోవడానికి ఇష్టములేకట్లు పెనగు లాడుతూన్నది. ఏమిటది ... అత్తా? ఏమో ఏమిటో అది. అది ఏమిటైనా తను పూర్తిగా మారిపోయే దీ మధ్యను. తలుపు చప్పుడయితేదాలు పులిక్కిపడుతున్నాడు తను ప్రక్కన కుర్రాడు ఏదీస్తేదాలు తనమనస్సు ఏకలయిచీతున్నట్లుపురుంది. గట్టిగా నేలమీద బిల్ల జరిగితేదాలు తన నెత్తిమీద ఎవరో సుత్తిపుచ్చుకొని కొడుతున్నట్లువుస్తుంది. లోతుమీద ఇవ్వని గట్టిగా మాట్లాడుకోవడంగాని. రెండుకుక్కలు మొరగటంగాని విన్నప్పుడే తనకి వెర్రెత్తిరట్లు అయిపోతుంది. ఏమాత్రం శ్వాన్నీ భరించ లేకుండా వున్నాడతను.

మూడేళ్ళక్రితం యీ పూర్తిచైనవ్వుడు తనిట్లాలేడు. మరివ్వు డెందుకిట్లా తయారయ్యేడు తను?

కొందరు పక్కకు వాతావరణాన్ని తను ప్యక్తిత్వంతో అను గుణ్యంగా మార్చుకోగలతారు. మరికొందరు వాతావరణాని కనుగుణ్యంగా మారిపోతారు. అనుమాత్రం ఏదీ చేతిగాక అవస్థనడుతున్నాడు. అవును. ఈ కొత్తయింట్లోకి వచ్చినాకనే తన పరిస్థితి యంత ఘోరంగా మారి పోయాంది.

మొదట్లో తను మైలాపూరులో వుంటాడేవాడు. అఫీసుకు చాలా దూరం అది. అయినా అక్కడయిల్లు వకరివీరూ పొత్తు లేకుండా ప్రత్యేకంగా వుండేది. అటువైపు ఇటువైపు వుంటాన్నవాళ్ళు తెలుగు వాళ్ళే అవటంవలన తినిభార్యకూడా కావలసినంత కాలక్షేపం అయ్యేది. సాయంకాలం అప్పుడు ముందుండే ఖాళీస్థలంలో ఈజీచైర్లు వేసుకొని కూర్చుంటే, ప్రాజనికెంతో హాయిగా వుండేది ఆ చల్లటి గాలిలో. కావలసినంత కాలం వుండేది. అద్దెక్రింద మువ్వయి చెల్లిస్తున్నాగాని తినకి దిగులుండేవికాదు. కాని ఇంటాయన. కొడుకుకు పెళ్ళి చేసుకోవా లని యిల్లు కాశీచెయ్యమన్నాడు. అటువంటి ప్రత్యేకపుటిల్లు తనకి పూర్వం వెలికినా అప్పించలేదు మళ్ళీ ఒక ప్లేహిరును రికమెండే షన్వల్ల 'మింట్'లో మువ్వయి రూపాయలకే తనిప్పుడున్న భాగం దొరికింది. ఏదో నవలని చేరేసిండులోతను.

ఇది పెద్దపెడ : అఫీసుకు చాలాదగ్గర పంపు, ఎలెక్ట్రసిటీ అన్నీ వున్నాయి. ఇంత ఇంపులో వుండేది రెండునివాటాం : ఇప్పుడు యిం దులకీ పెడమ బాగాయింది నిశ్చయమింది. సరిమాహా స్పెష్టా క్లింపే 'టూ' యిం దు ఇంపులో ఏ సావనయినా చూడనట్లువును. ముద్రానుబో చుప్పతంగతి ఎప్పుడూ ఇట్లాగే వాధవడుతున్న రంటాడు. ఒక మీట్రుడి.

రెండు పెడమప్రక్క వాటాలో వక ఆయ్యంగారు. రుక్మిణిపుర వలయానికి. ఎదురుంగా తెలుగువాళ్ళు వుంటున్నారు. ఇంకా ఆమెడలో వున్న ఒకరూ ఆజివాటాలవాళ్ళు ఎవరో తనేన్నడూ నవ్వించుతోలేదు.

అఫీసునుంచి యింటికిరావడం అంటే ధయంవేస్తుంది మేడమండు కొచ్చేసరికల్లా థొయ్యిమంటూ కుక్కలగోల చెధనకుక్కలు. చాలా రేడు కొత్తరేడు, మీదవకి పీసెటలత చూడపుడు చేస్తాయి. యజమానులవాళ్ళు గుమ్మాల్లో దొరసానల్లా నుంచొని. "శర్మారేడు... అదేమీ కరిపడు.... ఏయ్ బామీ.... ఏయ్ జానీ" అని చుండలిస్తూంటారు. ఈ కుక్కలను తప్పించుకొని వసారాలోకి ప్రవేశించేసరికి ఏ తెన్నిసుబంతో 'రంయి'

మంటూవచ్చి ముఖప్రక్కనుంచి దూసుకుపోతుంది. ఇంకో అడుగు ముందుకు వేసేసరికి ఎడంకాలో, కుడికాలో జరుగు జారిపోతుంది. తీరా క్రిందచూస్తే అరటిపండు తొక్కలు ఇవి తప్పించుకొని అవతలపడేసరికి కాళ్ళ నందునుంచి, యీ మూలనుంచి ఆమూలనుంచి తోసుకుంటూ పరుగెత్తే పిల్లల మూక : సరిగ్గా మేడమెట్లను చేరేసరికి, మేడమెట్లమీద నుంచి క్రిందకు దుమ్మును పూచుస్తూ దాసీమనిషి ప్రత్యక్షమవుతుంది. సిగరెట్ పీకలు, కాగితంముక్కలు, దుమ్ము దూళి ముక్కుపుటాల్లోకి, కండ్లలోకి ఎగురుతుండగా వుక్కిరిబిక్కిరై పోతూ, ముఖాన్ని చేతిరుపూలుతో కప్పకొని, పనిమనిషిని తిట్టెకుంటూ మేడమెట్లపైకి చేరేసరికి, తమవాటాకు ఇవతలగా, ఈమూలనుంచి ఆమూలకు ఆయ్యర్ గారి భార్య మడిబట్టలు అడ్డంగా కట్టిబడివుంటాయి. ఒంగి ఒంగి నడుస్తూ, వాటి నెట్లానో తప్పించుకొని తనింట్లోకి చేరుకునేసరికి ప్రక్కవాటాల్లోని పిల్లల్లో ఎవ్వరో వకళ్ళు రోధన ప్రారంభిస్తాయి, ఎప్పుడు కొంపలోనుంచి బయటపడిదామా అనిసిస్తుంది. ఇక రోత్రల్లా దోమలు, గలి లేకపోవడం....యిదీ జీవితం...

ఉన్నట్లుండి ఆశలవేయడం గ్రహించేడు సీతారామయ్య. విదానంగా పాడుకుంటువక్కల చూచేడతను. పాడుకుంటా నిర్మానుష్యంగా వుంది. రేడియోలో సంగీతంకూడా ఎప్పుడో ఆగిపోయింది గడియారం చూచుకున్నాడతను. పదిన్నర అయింది.

ఎక్కడికి ఎల్లాలా అని ఆలోచనలో పడ్డాడతను మళ్ళీ. కొంపకు వెళ్ళడానికా భయంవేస్తుందాతనికి. స్నేహితుల యిండ్లలో గడుపుదామా అంటే ఎన్నాళ్ళిట్లా : అనలీ సమస్య యివ్వేక పరిష్కరించాలి తను. ఈ అశాంతికి, అవేదనకు కారణం ఏమిటి : దీనికి పరిష్కారం మేమిటి :

తనెన్నడూ ఒపికతో ఆలోచించలేదు గాని, అసలు సమస్య దరిద్రంలో వుంది : వాతావరణంలో వుంది. తనీ నరకంలాంటి కొంపలోకి వచ్చేసనేకదా తనకి శాంతి సౌఖ్యాలు దూరమవుతోయ్యాయి. తనకి వాతావరణం అనుచూలంగా వుండకపోవడం వల్లనేకదా తనిట్లా మారిపోతు

న్నాడు, నిష్క్రమణముడతను. అనుకూల వాతావరణం ! అనుకూల వాతావరణంలో పూర్వంవంటి యిల్లు మళ్ళీ యిప్పుడు కావాలంటే అది అరివై రూపాయలైనా యిచ్చుకోడానికి సిద్ధపడి ఉంటాళి. సోదాష్ట్ర నగరంలో కూడా యాదయికి చచ్చుడదు తనంత అద్దె భరింపదగి కలలోకూడా సాధ్యంకాదు కనక అనకు నచ్చిన యిల్లు కానాలనేమాట మగచిపోవాలి తను, అంతే. తనకు శాంతి దూరిం, సాఖ్యం దూరం.. అంతేనా .. అంతే ...

ఇక తనిస్సడు చెయ్యవలసిందల్లా...వున్నదాంట్లోనే సరిపెట్టు కోపడం నేర్చుకావాలి .. దోషాలు కరుస్తున్నాయని. కుక్కలు మొరగు తున్నాయని. ప్రక్కపిల్లలు ఏడుస్తున్నారని భార్యపైన చికాకుపడచూడిదు. తను అన్ని బాధలకూ అలవాటు పడాలి....వాటికి వాటికి అలవాటుపడతే అవి బాధలేకావు ! బాధలయితే, మిగతా వాళ్ళంతా ఎట్లా వుంటు న్నారు తనుండే వాతావరణంలోనే

నిజమే... తను బాధలనుకున్నవాటిని కూడ అనందంతో స్వీకరిం చాలి....లేపోతే వేరేమార్గం లేదిక తనకి-జన్మలో ;

చీకటితో నిండిన పొద్దులోంచి నిశ్చితాప్రాయంతో లేచే డతను—తప్పనిసరిగా యింటికి వెళ్ళడానికి ;

కళాకారులు

'అవేదనతో' వ్రాసిన రచనే సూర్యుడినుంచి వచ్చే కాంతిలా వుంటుంది. ఏదో వ్రాయాలని వ్రాసిన రచన, కిరణనాయిలు బుద్ధినుంచి వచ్చిన వేరుతులులాగే వుంటుంది. ఎవరప్పాయి హుళలు అన్నది: యిప్పటికి మా రచనలు మిది ఎట్లా వుంటున్నాయి- ఆలోచిస్తున్నాను కాపీహోటలులో కూర్చుని.

ఆలోచించక చేసే దేముంది? మానవులమధ్యకి, జన సంక్లిష్టం లోకి వెళ్ళడానికే భయం వేస్తోంది యీ మధ్య. అంతా కలసే వుంటారు. నవ్వుతూనే వుంటారు, పొగడుతూనే వుంటారు. కాని ముఖం పక్కకు తిప్పగానే గబగబా గోతులు దీస్తారు; ఎత్తిపొసుస్తారు. హేళనగా మాట్లాడతారు. ప్రస్తుతం సమాజంలోని మానవుడికి నైతిక విలువలు తగ్గి పోయేయని తనకి తెలుసుగాని, తెలిసే వీళ్ళందరి మధ్యకు వెళ్ళి మన స్సును ఎందుకు బాధపెట్టుకోవాలి? బాధపడటం తనకు సహజం, వాళ్ళ న్యభావాలకు అనుగుణంగా ప్రవర్తించడం వాళ్ళకు సహజం, మరింత బాధపడటం ఎందుకు? ఒంటంగా యీ ఆలోచనల్లో మనస్సును పాడు చేసుకోక వాళ్ళందరితో కలిస్తే కాస్సేపై: యీ బాధ తప్పుతుందేమో? మంచి ఆర్జుమెంటే... ఆలోచించాలి.

లక్ష్మణమూర్తి నవ్వుతూ, 'ఏమిటోయి తెగ ఆలోచించేస్తున్నావు. పరిషత్తున నాటకం ఏమైనా ఆలోచిస్తున్నానా ఏమిటి: అన్నాడు లోప లకు - నేనున్నవైపుకే వస్తూ.

'అబ్బే, లేదు. కూర్చో. నువ్వేదో రాసేపుటగా...ఎవరైనా తీసు కెళ్ళుతున్నారా?' అన్నాను.

లేదోయి మన నాటకాలు ఎవడిక్కావాలి'....అన్నాడు కూర్చుని.

'అవున్నే....నాటకం రాయగానేసరా... దానిని అడించుకోడానికి అదేవాళ్ళను పట్టుకోడానికి ఎన్ని తిప్పలు పడాలి?' అన్నాను.

'ఓ కాఫీ వట్టుకురావోయి!' అని సర్వరుతో చెప్పి నిట్టూరుస్తూ నా వక్కన కూలబడ్డాడు లక్ష్మణమూర్తి.

లక్ష్మణమూర్తింటే బాహుళా ఎరగనివాళ్ళుండరు. ఎక్కడనాటకం ఆడుతున్నా మనవాడు వెళ్ళి చూసొచ్చి మర్నాడంతా వాళ్ళనిగురించి, వాళ్ళ నటననిగురించి మాట్లాడుతూంటాడు. ఎమ్మ్యూర్ నాటకాలు అడించడం మానేసి నాటకాలు వ్రాసేసి కళామ తల్లికి చేతనైన సేవ చేస్తున్నాడు.

'మనపూరినుంచి ఏం నాటకాలు వెళ్తున్నాయో తెలుసా?' అడిగేను. ఏదో మాట్లాడించాలని:

'అ...వెళ్తున్నాయి చెత్తనాటకాలు. అయిదారువరకూ. నేను చాలెంజీచేసి చెబితా...యిందులో వక్కటీ సెలెక్టు కాదు'

అదేమిటోయి...అంత వుద్రేకమెందుకు...నెమ్మది'అన్నాను.

'కాదోయి. లేకపోతే, ఏమిటి యీ నాటక సమాజాలూ వీళ్ళాను. ఆ 'కాగడా సమాజం' వాళ్ళు నా ప్రాణం తీయించి 'ఇనక పర్ర' నాటకం వ్రాయించేరు. సీనుకో టిన్ను చొప్పన పథ్నాలుగు టిన్నులు ఖాళీచేసి ఆ నాటకం పూర్తిచేశా, నిద్రాహారాలు మాని. ఇవ్వేశ లారీకెంతో తెలుసా....పదహార.... యింకా నాలుగురోజులుంది ముగింపు లేదీకి. వారంక్రితం ఏమన్నారో తెలుసా?....ఈ నాటకం చాలా బావుందండి. కాని 'హీరో' వేషం మన వాళ్ళవరూ వెయ్యలేరు..ఏ పృథ్విరాజో వెయ్యాలి అన్నారు ఏమిటి వాళ్ళ వుద్దేశం? నేను వెర్రివెధవననా? ఏమిటంటావు?' అని నా జవాబుకోసం ఎదురు చూశాడు లక్ష్మణమూర్తి.

‘వూ....అయితే ఏం చేసేవు మరి?’ అన్నాను.

‘నేను ఆ జోగరావుగారికంటే నాలుగు ఆకులు ఎక్కువే చదివే....నువ్వు వృద్ధీరాజులా వుంటావు కదా....నువ్వు వేసేయ్యవోయి అన్నా, ఆ మాటతో వుబ్బి చచ్చేడు.’

‘అన్నన్నా....అఖిరికి సాధించేవన్నమాట!’ అన్నాను....

‘సరే అక్కడితో అయిందనుకున్నావా? యిది వారం క్రితం సంగతి....మూడు రోజుల క్రితం మళ్ళీ నా దగ్గరకొచ్చి, ‘యీనాటకానికి’ ‘సెట్’కి చాలా అవుతుంది....మా సంఘానికి పది రూపాయలుకూడా ‘ఫండ్’ లేదన్నాడు. నా ప్రాణం ఎగిరిపోయిందనుకో. కాని ఏంచేస్తాం?‘సెట్’ లేకపోతే నాటకం తగలదీ పోతుంది....సరే ‘సెట్’ గొడవ నేను చూసుకుంటారే అన్నాను గాని చస్తున్నా డబ్బె కక్కడా వుట్టడంలేదు....ఏం చేస్తాం? మా చెల్లెలు ‘పడ్డాణం’ తాకట్టు పెట్టింది మూడోందలు పట్టుకొచ్చి తలుపులూ ద్వారబిందాలు చేయించి వాళ్ళ ముఖాన పడేసేను.’

‘సరే, ఇంతకీ వక దోపలో పడ్డావన్న మాటేగదా!’ అన్నాను జాలిపడుతూ.

ఏమిదోయి అట్లా మాట్లాడుతావు అన్నీ తెలిసీ! నాటకం అన్నాక మాటల్తో అవుతుందా... నిన్న వచ్చి చెప్పేడు మళ్ళీ. జోగరావుగారు ‘లలితకి కడువనీ, ఇంకోరి నెవరినైనా ‘బుక్’చెయ్యాలనీ.’

‘సీకేం దానికి కడువైతే? ఇంకో ‘స్టార్’ని చూసుకోలేరూ

‘ఏదీనినక్లే వుంది.... నాటకం నాదికదా.... ‘కమలని’ వెళ్ళి బ్రతి మారే.... అవిడ ఎవరికో ఇంకో సమాజానికి ముందే మాట ఇచ్చేసిందట.... మాటలకేం లేస్తూ అని ఓపాతిక ఎద్దాన్ను యిచ్చి వచ్చేసేను.’ వాంతి అవ్వబోతున్నట్లునిపించింది నాకు. నెమ్మదిగా కాప్పేవు కళ్ళు మూసుకుని కుర్చీలో వెనకకు జేర్లబడ్డాను.

లక్ష్మణమూర్తి అంటున్నాడు 'మొరహరిరావు, నువ్వారావు శేషం తప్ప తనేదీ చెయ్యనిది యిప్పుడు పట్టుదల పట్టేడుట.... వాడిని కాళ్ళు కడుపు పట్టుకుని బ్రతిమాలుకోవాలి యిది వెళ్ళిందనుకోకు; దీని కింకా ఎన్ని అటంకాలో.... నీ కే గొడవలేదు, హాయిగా వుండి నీ పని మరి వెళ్లాస్తా.' బిల్లు ఆక్కిడే వుండేసి హడావుడిగా వెళ్ళిపోయేడు అతను.

నిట్టూరుస్తూ సిగరెట్ వెలిగించుకుని, అనుకున్నా వుహూ ... ఏదే మైనా యితన్ని నేను అసహ్యించుకోకూడదు. మానవ సహజమైన బలహీనతలవల్లే అత నిట్లా ప్రవర్తిస్తున్నాడు. ఈనాడు కాకపోతే రేపైనా తన పొంబొడ్లను తను గ్రహించడా? ఈలోగా అతనిలోని మంచినే మెచ్చుకోగలగాలి.... నాటకాలంటే ఎంత అభిమానం అతనికి! చెల్లెలు నగర్నీకూడా తాకట్టు పెట్టేకాదు.

వెనక్కి తిరిగి చూసేసరికి నాలుగైదు కుర్చీల కవతల మొరహరి రావు కూర్చుంటున్నాడు ఒక కుర్చీలో. వాకి కళ్ళబిడతే యీ నాటకాల గొడవ మళ్ళీ ఎక్కడ మొదలెడతాడోనని బిల్లు చెల్లించి త్వరత్వరగా బయట వడ్డాను.

బయటవడ్డానన్న మాటేగాని 'చాకు'కు వెకితే గోపాలం కచ్చి స్తాడు; వాడి ఆకలి కవిత్వం నినలేను. కాలవవైపుకు వెకితే ఆఫీసువాళ్లు కచ్చిస్తారు; వాళ్ళు బయటకూడా ఆఫీసు కాగితాలను గురించే మాట్లాడ తారు.

మైదానంవైపు నడుస్తూన్నా ఎవరూ వుండరని. ఎదురుగా బోగా రావు వచ్చేసాడు.

'కులాసాడేనా.... కచ్చింపటలేదు' అన్నాడు.

'ఏదో యిట్లా వున్నాను.' అన్నాను నా దెనలాలే నడవసాగాడు జోగారావు.

'జనక వర్ర అనే నాటకం చేస్తున్నాయట. రిహార్సలు ప్రారంభించేరా?' అన్నాను.

'లేదుంటి ఏదీ సిద్ధాః ఆ కాలే దింకా మీరో నాటకం రాసి పెట్టకూడదూ?' అన్నాడు.

'అబ్బే నే నెప్పుడో నాటకానికి దణ్ణం పెట్టేసేను ఏం — లక్షణమూర్తి బాగానే రాస్తావుగా?'

'ఏం రాయడమంటి రాయడం! పైగా ఆయనతో చావంటి పుర్ సెట్'తో ఆడాలంటాడు, 'సెట్స్ తను చెప్పినట్లు పుండాలంటాడు యిక్కడవాళ్ళు చాలనట్లు మద్రాసునుంచి హీరోయిన్ వేషానికి ఆహ్వానించి తేవాలంటాడు.... చస్తున్నాం...'

'ఏదో నర్దుకుపోవాలి.... డబ్బు కట్టేసేరా పరిషత్ కి?'

'లేదు ఎల్లాంటివరకు టైంవుంచి. చూస్తున్నాం నిన్నసాయంత్రం ఆయనొచ్చి సుద్బాగావు వేషానికి మురహరి పనికిరాదని గోం. అయి దేశ్యనుంచి చిన్నవేషాలు వేస్తున్న అతనికి యింతెప్పుడంటి మంచివేషం యిచ్చేదీ? ఇంకా ఎందుకు, మంచినాటకం వకటి చూద్దూ పరిషత్ కి తీసికెళ్ళే వూచి నాడీ..'

'అబ్బే నేనేమీ రాయలేదు... కావలిస్తే అతనికి మాట యిచ్చేయ గనక, యింతోటి చిన్నదేమైనా పుండేమో అతన్నే అపిగి చూడండి, బాపుంటుంది' అన్నాను.

'నరేలెండి.. అయినా వీలుంటే ప్రయత్నించండి.. ఇంకా టైముంది. రెండు రాత్రుల్లో రానెయ్యొచ్చు రచ్చుకుంటే.. అరెరే రీహార్సయ్యకివెళ్లాలి, మరిచిపోయే.. అంటూ చకచకా వెళ్ళిపోయేదతను.

జోగారావు బహు చిత్రమైన వ్యక్తి. 'జాగ్రత్త' అతనిలోని మంచినే చూడాలి.' హెచ్చరించుకున్నాను. కళంటే అన్నాచారాలు అక్కరిలేదు ఆలోగ్యం లెక్కచెయ్యక. నాటకాలు దాగా నటించాలి.. ఇంకా దాగా! నాటకాలు.. యింకా నాటకాలు. ఇదీ అతని పాలన :

నివ్వటా మూట్లాడతాడు. ఎప్పుడూ పుత్సాహంగా వుంటాడు. నాటకాలే జీవితం, నాటకాలే భోజనం, నాటకాలే విశ్రాంతి, నాటకాలే కళ, నాటకాలే సంసారం. కళాకారుడంటే అట్లా వుండాలి :

'ఏంరోయ్...'

ఉల్కిరిస్తాను. రంగదాసు, 'ఇట్లా వస్తున్నావేం?' అన్నాను.

'జోగరావుకోసం.. ఎక్కడైనా కనపడ్డాడా?'

'ఇందాకే యిట్లా వెళ్ళిపోయేడు?' అన్నాను.

'ఈ రంగముందే.. యిదొక నరకం. ముఖ్యంగా యీ నాటక రంగంలో పడ్డవాడి సంగతి చెప్పాలా? 'చుర్రార్థుడు నన్ను అయిదంటికి రమ్మని 7 గంటలకు వచ్చి వెళ్ళిపోతాడా?'

'ఏమిటోయ్, ఏం జరిగింది?'

'నన్నో నాటకం రాయమన్నాడోయ్. రాసియిచ్చేను పాతిక రూపాయలు యిస్తా నన్నాడు....ఆదిగో యిదిగో అంటాడు, యివ్వడు. పోనీ పరిషత్ కు తీసుకెళ్లవయ్యా. అంతే, కొంచెం మార్చాలి అంటాడు....ఏం మార్చాలో చెప్పడు....ఆ లక్ష్యముమార్చి గాడి చేత కూడా రాయించేడుట, వాడిది తీసికెళ్తాడేమో? వాడికి డబ్బుంది!' అన్నాడు.

'నీతో పరిషత్ కు తీసుకు వెడతానన్నాడా జోగరావు?' అని అడిగాను.

'అవును. అట్లాగంటేనేగా వారం రోజుల్లో రాసి ఇచ్చా హడా విడిగా. వాడేవాచ్చి పాతికరూపాయలిస్తా, పరిషత్ కు వో నాటకం రాయండి అన్నాడు. డబ్బుకు నేను పడుతున్న ఇబ్బంది తెల్పుగా. పాతిక రూపాయలు ఎందుకైనా వుంటాయ కదా అని చచ్చిచెడి రాస్తే యిదా బహుమానం!'

యిద్దరం మౌనంగా చొకు వరకు వచ్చేం. జోగరావు 'గౌరీపతి' పేషం ఎంత చక్కగా వేస్తాడో నెమరు వేసుకుంటున్నా యింతసేపూ. 'వస్తా' అంటూ దూరంగా వెళ్తున్న మనిషికోసం పరుగెత్తేడు, రంగ దాసు, ఆకస్మికంగా.

రంగదాసు మంచి రచయిత, నాటకాలూ, కథలూ చాలా శక్తి వంతంగా రాస్తాడు. ఎవ్వరిజోలికి అనవసరంగా బోడు ఉద్యోగం లేదు సద్యోగములేదు. ఉడతాభక్తి సాహితీసేవ చేస్తుంటాడు.

సిగరెట్ కోసం తడుముకునే సరికి అగ్గిపెట్టె, సిగరెట్ పెట్టె రంగదాసు చేతికిచ్చినట్లు గుర్తు కొచ్చింది. సిగరెట్ దుకాణం వైపు నడుస్తూంటే కమల మొగుడు ఎదురయ్యేడు.

‘కులాసాయేనా ?’ అన్నాను.

‘అ. మీదయవల్ల, రంగదాసుగా రటు పరుగెత్తా రెక్కడికి ?

‘ఏమో, జోగారావు కోసమేమో ?’

‘ఏం జోగారానంది ? మీరైనా చెప్పండి కాస్త. శరీర దుపాయలు అడ్వాన్సు లా - నాటకం ఒకటి రాసి యిస్తానంటే ... యితవరకూ నాటకం ఇచ్చాను. చచ్చు ముదరా యివ్వడు....నన్ను చూసి పుంజాయి తెంచుకొని పరుగెత్తాను గానీ : మీరు యింకోరి కిచ్చేసేసని కూడా చెప్పడే ?’

‘నీ తెందుకయ్యా నాటకం....మీ అవిడ, లక్షణమూర్తి నాటకంలో వేషానికి వప్పుకుందటగా’

‘భలేవారే....యిదొకటా....ఎవరా మాటంట : ఈసారిసొంత నాటకం తీసికెళ్ళాలను కుంటుంటే’

‘కాగితం కూడా రాసిచ్చిందని విన్నానే....’

‘ఒట్టిదండీ....ఎవడా చెప్పిన..’

నాతల తిరుగు తూర్పుటని పించింది. సిగరెట్ తీసుకుని గది గదా యింటివైపు నడుస్తూ నాటకాలు, నాటకాల వాళ్ళని చురిచిపో ప్రయత్నించడానికి ఏదో ఒకటి అలోచించాలనీ ‘జీవితం అద్భుతమైంది. మానవుడి నృతనాశక్తి వుంది. మానవుడు జీవిస్తున్నాడు.... నృతీస్తున్నాడు. ప్రతిక్షణం వక యుగం. ప్రతి యుగం..వక క్షణం..

జీవితమే ఒక నాటకం..నాటకంలో పాత్రలు రచయితకు దానినలు..
విజ్ఞానికి చూసేపు లంతా మంచి వాళ్ళే..ఒక్కొక్కడు 'స్వార్థానికి' లాంగి
పోతుంటారు. చెడ్డవాళ్ళలా కనిపిస్తుంటారు..'

అలోచనలు ఒక్కసారిగా ఆగిపోయాయి. దూరంగా, మా
గుమ్మంముందు నిలబడివున్న నాగేశ్వరరావును చూచి నాగేశ్వరరావు
రాజమండ్రిలో వో నాటక సంఘానికి వెళ్ళటరీ! వెంటనే గుర్తుకొచ్చింది,
అతనికి నాటిక వకటి రాసిస్తానని నేను పెద్దానం చేసిన విషయం....
పాపం 'బైం' అయి పోయాన్నదిని తినే స్వయంగా పచ్చేసినట్లు
న్నాడు, లీలామహాలులో చాలామంది సినీమా వుండి..యివ్వకతో ఆఖరు
రోజునే విషయం కూడా అప్పుడే గుర్తువచ్చింది. చటుక్కున నాగేశ్వర
రావు నన్ను చూడకుండా ఎడమ నందులోకి తిరిగి రిజై ఎక్కి 'సినీమా
హాలుకు' పోనియ్యమన్నాను.

మరి ఏంచేస్తాం..నేను వ్రాసిన నాటికను 'రమల' బలవంతం
చేసి తీసుకు పోవడం..అదంతా వేరే పెద్ద కథ కదా !

స్మృతిలోని శృతులు

చిక్కటి నిశ్శబ్దం పొగమంచులా గదినిండా ఆవరించుకొని కూర్చుంది. ఆతనూ నిశ్శబ్దంలాగే నిశ్శబ్దంగా వున్నాడు, తొమ్మిదయినా రంగారావు యింకా రాలేదు.... భోజనానికి కూడా. ఆలోచన పోతుంది.ఏం చేస్తున్నాడో యితవరకూ భోజనానికి రాకుండా :

బల్లమీద 'ఆడెన్' బరువుగ బాధగా మూలుగుతున్నాడు. మరి రెండు వద్యాలు దరిద్రంతో, అకలితో, దుర్గంధంతో గుండుకు దొర్లినాయి, తిరిగి ఆలోచన.... యీ పాటికి బయలుదేరి వుంటాడు రంగారావు యింటికి.

గోడమీద ప్రాకులాడే బల్లిని నింగడానికి ప్రయత్నించే పిల్లి ఒక్క-క్షణంపాటు తన దృష్టిని ఆకర్షించింది. లేచేడు ఆతను. కిటికీ లోంచి బయటకు చూస్తున్నయి ఆతనికళ్ళు. కల్లానినంతమేర బయట దట్టమైన చీకటి. వెన్నెలలో తనను పులికిరింపజేసే కింగి వువ్వనవనం లోని పూలవృక్షాలన్నీ చీకట్లో ఎట్లా దాగున్నాయో :

కిర్రుమంటూ తలపు తెరుచుకుంది. ఆతను ఆలోచనలను తెంచు కుని ఆదుర్దాగా వెనక్కి తిరిగేడు. బూట్లచప్పుడుతో, వాడినమోహంతో, జీర్ణించిన విరక్తిలా. నిస్పృహలా రంగారావు లోపలికొచ్చేడు.

కోటుతీసి ఎంకెన వేస్తూ "ఇంకా భోజనం చెయ్యలేదు—నాన్న గారూ" అన్నాడు.

కుర్చీలో కూర్చుని తిరిగి 'ఆడెన్'ను చేతిలోనికి తీసుకుని అన్నాడు ఆతను— "తిన్నాను రంగా - తిన్నాను. అమ్మాయి పాపాయిని నిద్ర పుచ్చుతూ పుచ్చుతూ తలచుతూ నిద్రపోయినట్లుంది. ఇంతవరకేం చేస్తున్నావురా? నెలల కుర్రాడిని యింట్లో పెట్టుకుని యిట్లాచేస్తే ఎట్లా"

టవర్ భుజాన వేసుకుంటూ “క్లబ్ లో పాతస్నేహితు లెవరో కనిపిస్తే అట్లాగే కూర్చుండిపోయేనుండి. అదికూడా భోజనం చేయక పోయిందా?” అంటూ లోపలికెళ్ళాడు.

అనుకున్నాడు అతను కూన్యంగా ‘అడెన్’ లోకి—‘ఆవును సంవత్సరంనుంచి యిట్లానే రోజూ పాతస్నేహితులు కనిపిస్తున్నారు—వీడికి :

లేచి నిలబడ్డాడతను వున్నకాన్ని బిల్లపైన వుంచి, అడుగులు నెమ్మదిగా కిటికీవైపు వడ్డాయి, కళ్ళు కూన్యంనుంచి చీకటికి చూస్తున్నాయి. ‘ఏమింది, అంతా చీకటి!’ అనుకున్నాడతను మెల్లగా.

ఆకస్మికంగా చిన్న పిల్లవాయపు, వాయువులో తేలుతూ, తన నెక్కడికో తేల్చిపేస్తూ సంపెంగవాసన!

సంపెంగలు : వాటిమధ్య ఎన్ని స్మృతులలో....స్మృతులమధ్య మాధుర్యమెంతో....విషాదమెంతో !

పోర్టియర్ చదువుతున్న రోజులు, లాబరేటరీ ముందునుంచి వస్తున్నాడు తను, అప్పుడే వర్షం కురిసి వెలిసిపుండడంవల్ల గాలి సడిగా చంపలను తాకుతుంది జారకుండా జాగ్రత్తగా నడుస్తున్న తను ఆకస్మికంగా అగిపోయేడు! ఎక్కడినుంచో కమ్మటి వాసన! చల్లగా చెందే వైపులా చూచేడు వక్కనే లాబరేటరీ కిటికీలో ఆమె జడలో సంపెంగ, నిలబడ్డాడు అట్లానే తను ఎవరో ఆమె అని చూస్తూ, ప్రాక్టికల్ చేస్తున్న ఆమె ఎందుకో కిటికీవైపు తిరిగింది, పూలిష్ గా నవ్వుగలిగేడు తను మాత్రం, అర్థం చేసుకున్నానన్నట్లు మాత్రం, చిరునవ్వుగలిగి వదిలి తలతిప్పేసుకున్నది సుమిత్ర.

రిజిస్ట్రార్ వచ్చేయి, తన పరీక్ష పోయింది, ఆమె ప్లానయింది, ఆ సాయంత్రం బజారునుంచి వస్తున్నాడు తను, వికలంగా వుంది తన మనస్సంతా, తనకు తెలియకుండానే, స్వప్నంలోవలె నడుస్తున్నాడు తను, చట్టన తన పాదాలాగిపోయినాయి, ముక్కుపుటాలు అనందంతో ఎగురు

తున్నాయి. పక్కనే పూలదుకాణంలో సంపెంగలు కొనబోతున్నాడు తను నాలుగుపూలను.

వెనకనుంచే ఆమె “చాలా విచారిస్తున్నాను - మీ పరీక్ష పోయిందట.” అన్నది.

అదిరిపడ్డాడు తను. ఎదో జవాబిచ్చేడు. రెండు సంపెంగలు ఆమె కిచ్చేడు. కృతజ్ఞత తెలియపరుస్తూ, ఏమేమో మాట్లాడసాగింది. ఇంటి కని తెల్పుకుని, తనూ అటే వెళ్ళాలన్నాడు. సంభాషణంతా సంపెంగలను గురించే ఇద్దరికి ఎంతో ఇష్టం అని!

పెళ్ళినాడు, కార్యంనాడు కూడా అవి ప్రముఖసాత్రవహించేయి తను జీవిత రంగంలో.

తర్వాత తర్వాతకూడా, బాము వంటరిగా ప్రపంచాన్నొదిలేసి వకరిలో మరొకరు లీనమైన నిశీధుల్లోకూడా, సుమిత్ర లేచి కూర్చుని అడిగేది. “మీకు వెయ్యటంలేదూ సువాసన” అవును. వేస్తుండేది.... ఎక్కడినుంచో దూరప్రదేశాల్లోంచి గాలిలో చల్లగా తేలిపోయే సంపెంగల సువాసన?

తర్వాత మూడేళ్ళుకూడా యిట్లాగే మధురంగా, మూడుక్షణాలు లాగ శరలిపోయేయి.

ఆ రోజు ఆఫీస్ నుంచి బయటకి వచ్చేడు పనిముగించుకుని నాలుగుగుల్మి ముందుకు సాగకుండానే వెనకనుంచి ‘సంపెంగలు, సంపెంగలు’ అని కేక. వెనక్కి తిరిగేడు తను, కుర్రాచితో పావలా పడేసేడు. ‘సంపెంగలు చేతిలో వేసుకున్నాడు. ఆనందగా వాసన చూస్తూ, నడక సాగించాడు.

‘బావోయ్’ వెనకనుంచి కేక.

వెనక్కి తిరిగాడు తను ఆశ్చర్యంగా, తన బావమరది. ఉత్తరం వేసేటటు చెల్లెల్ని పిల్లాడిని, అమ్మని తీసుకొస్తున్నానని తనకి అందింది శాదు- ఎందుకనో?

“అంతా కులాసాయేనాః కుర్రాడెట్లా వున్నాడు?” గట్టిగా తిరిగి సంపెంగల నోసారి వానవహుచి భద్రంగా కోటుజేబులో వేసుకున్నాడు.

ఇద్దరూ ఇంటివైపు నడుస్తున్నారు.

బావమరది వున్నట్లుండి అడిగేడు “ఎవరి పోలికకీయి?”

“నువ్వు చూసేవుగా చెబుదూ?”

“ఏం నువ్వు చూసేవుగా,” అన్నాడు బావమరది.

నిజమే, కాని మూడునెలల క్రితం. అప్పటికింకా కుర్రానికి వార మన్నా వెళ్ళలేదు. మాంసంముద్దలావున్న ఆ కుర్రానికి ఏమి పోలికలేం వట్టగలడు? పైగా తనామె ఆరోగ్యాన్ని గురించి దాదాపు సంతోషించుకున్నాడని అందరినీ అలౌచించేడుకనక,

అదే చెప్పేడు అతను నవ్వుతూ బావమరదితో. “అమెను చూడటానికి వెళ్లేనుగాని, వాణ్ణిగురించి కాదుగా.” అన్నాడు కూడాను.

బావమరది పెదిమ కొరుక్కుని “మొదట్లో అంతా అలాంటివే. నేనూ యిట్లాగే మాట్లాడేను. తల్లి పిల్లా యింటికొస్తేనే గాని భారతీ మారదులే.” ఎక్కడికో చూస్తూ యింకా అన్నాడు “తండ్రిలాగ పోలికావటంలేదూ నువ్వు?”

అంటే? స్నేహితులంతా భుజాలు తట్టేరు. కంస్పర్శ చేసేరు. కాఫీలు తాగేరు. కాని యింకా యిదిమాత్రం అర్థంకాలేదు. “ఎట్లా వుంటుందా ఫీలింగ్?”

వెకిలిగా నవ్వి “ఇంకొన్నాళ్లుపోనీ-నీకే తెలుస్తుంది” అన్నాడు.

అతనేమీ మాట్లాడలేదు. మౌనంగా నడవసాగేడు. ప్రశాంతంగా మెదడు ఆలోచనలకు తావివ్వసాగింది. రేపటినుంచి తనకి తనూ అమె యధాప్రకారంగా నడివడ్డున చల్లబడినట్లుగా గంటలకొద్దీ ముట్లాడుకుంటూ కూర్చోవచ్చు. మంచువంటి వెన్నెలలో దొడ్లోని కొబ్బరిదెట్టుకింద కూర్చుని, తళతళలాడే పలకలమధ్యనుంచి చందమామ అందాన్ని, అమె అందంతో తిరిగి పోలికలు కట్టవచ్చు.

అడుగులు గదిగది పడున్నాయి బావమరది పిల్లలను నిట్లా జాగ్రత్తగా చూడటో చెబుతున్నాయి. పరచ్యానంగా 'మూ'కాకుతూ వడుస్తున్న తనకి గుమ్మంలో అత్తగారు అవుపించింది.

“కుసాసాయేనా?” అంటూ బూట్లు చప్పుడుకాకుండా తిన్నగా తను మేడమీదకు నడిచేడు.

మంచమీద పడుకుని వున్నది సుమిత్ర అలుతిరిగి. దీర్ఘమైన ఆమె కురులు నల్లగా మెరుస్తూ వక్కనిండా పరుచుకుని వున్నాయి.

జెన్నెదిగా మంచం చివర కూర్చుని ముందుకు వంగి ఆమెను ముద్దెట్టుకున్నాడు. అడిగాడు వెంటనే 'మూడు నెలలయింది నిన్ను చూసి, ఇన్నాకెల్లా పుండగల్గేవు: 'ను:'”

ఆమె సవ్యూహ లేచి “ఎ! నెమ్మది! అబ్బాయి లేస్తాడు. స్టేషన్ కన్నా వచ్చాడుకాదే!”

ఉత్తరం అందితేనా! ఆలస్యంగా పోస్టుచేసేవకాబోలు. అన్నట్లు 'ను' సీకోసం ఏం తెచ్చానో చెప్పకో.” కోటుజేయిలోకి తొరబడ్డాయి అతని చేతులు.

భుజాలుపట్టుకుని పూవుచూ “చాక్ లెట్టుకదూ: అందామె.

“వుహు. చెప్పకోచూదాం.”

“ఓ. తెలుసేమిటి.”

“ఏమిటి?”

“చప్పేనుకటూ.”

“అయితే చూడు నీకు ప్రియమైన...” అతనిచెయ్యి సంపెగలను నలగకుండా ఆమె చేతిలోకి అందించింది. పెదాలు పెదాలను అనందంతో కల్పిస్తున్నాయి. ఒక్కక్షణం...మధుర స్వప్నంలా...! వెంటనే వక్క మీదనుంచి 'కేట'మని ఏడుపు.

“అబ్బ! వుండండి, ఓనాయనకదూ...మాబంగారుకొండకదూ.... నేడు చచ్చిపోయేననుకున్నావా, మానాయనకదూ..ఓహ, హ....అయీ,

అబ్బాయి ఏడుస్తే నీలాలుకారు...పాతాళాగవానాన్నా...." పక్కమీద వదుకుని అటు తిరిగి ఆమె పాలివ్వసాగింది.... కుర్రానికి.

తిరిగి అన్నది సుమిత్ర "చూడండి ఆ కాళ్ళు, చూడండి ఎట్లా అడిస్తున్నాడో. అన్నట్లు అబ్బాయిని పరిగ్గా చూసేరా అనాడు? అచ్చగా మీ పోలికే, కళ్ళు కొంచెం చిన్నవి అనుకోండి. చూడండి.... అబ్బాయి మీకంటే కొంచెం ఎరుపుకమా...."

అర్థంలే దామాటల ధోరణికి, తనుమాత్రం తల వూపేడు. అతనిదేమీ ఆలోచించటంలేదు. పక్కబట్టల మధ్యపడి నలిగిపోయి నేలకు జారిస సంపెంగలను గురించే అతని ఆలోచనలు.

ఆలోచిస్తున్న అతనికి, వేళ్ళు బిగబట్టి చొంగూరుస్తూ, కాబూ చేతులూ విసిరే కుర్రాడు తను మధ్యకు రావడంతోనే డీఎత్తునా వెక అధ్యాయం ముగిసిందనిపించింది.

అవ్రయత్నంగా అతని కళ్ళు నలిగిపోయిన సంపెంగలమీదకు పోయినవి.

ఏమయి పోయినవి అవ్వ?

"ఏమండీ అబ్బాయిని వోసారి ఎత్తుచోరూ? " అంటూంది సుమిత్ర.

ఇక తనకీ తనప్రేమకీ ఆమెలో స్థానముండదు, ఈ అమృతం కంపుకొట్టే వసికండుకు ఆమె తన ప్రేమనంతా దోచిపెడుతుంది. కాబోల్దు!

ముందుముందు తను యిక పెందరాళే యింటి రావలసిన అవసరం వుండదని గ్రహించిన అతను కుర్రాడిని తాగ్రత్తగా చేతుల్లోకి తీసుకున్నాడు - గజాసామానులాగ.

'సంపెంగలు' గతించిన స్మృతులు మాత్రమే. అనాటినుండి.

కాంతి

కాంతి :

ఇదివరకెన్నడూ ఎరుగనట్లు కన్పించే కాంతి : మెత్తగా సురగలాగ 'హార్మోనిన్' నుంచి నేలకు జారిపోయేకాంతి.

సన్నగా ఎక్కడో మూలుగు. ఏమిటా మూలుగు : ఎక్కడ రస?

బాధగా కళ్ళు మూసుకున్నాయి. గుండెల్లో ఏదో చిక్కటి మంట. ఎందుకిట్లా తను బాధపడటం? తను మందు తీసుకుంటే బాపట్టు.

మెత్తని బూట్లవప్పుడు. మృదువుగా దగ్గరనుంచే ఎవరో అంటున్నారు 'ఫర్వాలేవమ్మా, అట్లా కన్నీళ్ళు తెచ్చుకుంటే ఎట్లా? గండం గడిచినట్టే, పెంపరేచరు 'నార్మల్'కి వచ్చింది."

కళ్లు నెరిచాడు నెమ్మదిగా అతను. ఎదుగుతున్న జీవరాసులు పున్నాడు. దనింట్లో ఎందుకున్నాడు యితను? మందునుంచే వదులుకుని పుచ్చాడు. ముఖం పీల్చుకునిపోయింది పాపం, జబ్బుచట్టాడు కాబోలు.

నర్స్ ఎచ్చి లక్ష్యజరాపు మంచందగ్గర నిలబడి అతని పెంపరేచర్ తీసుకుంటుంది అంత నీరసంలోను అందమైన ఆ సయ్యను చూడగానే తనలో విపరీతమైన కోరికలు :

దాక్టరువచ్చి 'ఎట్లావుంది మేటీ : పెంపరేచరు తగ్గిందా : ' అని అడిగేవరికి తాను హాస్పిటల్లో వున్నట్లు ధృఢంగా తేలిపోయింది.

అప్పుడు తనని హాస్పిటల్లో పారేసేరు :

ఎదురుగుండా లక్ష్యజరాపు దగ్గుతో వుక్కిరి బిక్కిరి అవుతూ 'స్పెట్టాన్' అందక నసుగుతున్నాడు.

చాల పంటరిగా, బాధగా ఎట్లాగోవుంది మనస్సంతా. నుదుటి మీద చెయ్యివేసుకు చూసుకున్నాడు. చేతికి నుదురు కాలిపోతున్నట్లన్నం

చింది. సీత ఏమయ్యింది? మంచందగ్గరకనించడంలేదు. ఎవరూ, అస్తమానం కూర్చుంటుందా యిక్కడ, తన బాధ చూస్తూ !

లక్ష్మణరావు భార్య ఎంతో ఆదుర్దాగా 'స్పిట్టాన్' అనుకొని భర్త నోటిపద్ద ఎత్తి వట్టుకుంది. కళ్ళెని అందులో పుయ్యి, పక్కాణం ఆయాసంతో కళ్ళు మూసుకుని, లక్ష్మణరావు చెయ్యైత్తి భార్య నెత్తిమీద వక్కటి తగిలించి, 'వుక్కిరి బిక్కిరి అయి చమ్మాగిటే చూస్తో హట్టుంటావా లం....' అన్నాడు.

ఆమె కమ్మనలేదు. ఎంతో ఓర్పుతో కన్నీళ్ళని అపుకుంటూ ముందుకి వంగి 'స్పిట్టాన్'ని నేలమీద పెట్టి 'సోడానీళ్ళిమ్మంటారా?' అడిగింది.

లక్ష్మణరావు వగరుస్తూ, వో బూతువదం న్రమోగించి, అక్కర లేదని చెప్పి గోడకి శార్లదడి కూర్చున్నాడు.

పెంకటేశ్వరావు బాధగా కళ్ళు మూసుకున్నాడు దుమిలిపోయే ఆ యిల్లాలి ముఖం చూడలేక పోతున్నాడతను.

మూసుకున్న కండ్లతోనే 'బ్రూట్' అనటన్నాడు తనను, బ్రూట్. విజంగా బ్రూట్ ! నసిగేడు తను. ఇంట్లో పసులన్నీ చక్కదెట్టుకుని యిక్కడ మళ్ళీ భర్తకి నవర్యలు తక్కువ అవుతాయేమోనని వచ్చిన భార్యని అంత జ్వరంలోను వరువులా నిడిస్తాడూ యీబోడిభర్త! మళ్ళీ ఇంట్లోవుంటే భార్య ధోజనంచేసిందో లేదో కూడా కనుక్కోరి గొప్ప భర్తలు :

పెంకటేశ్వరావుకి వక్క డ్డణం ఆలోచనలు లగేయి. పెంకటనే అతని మూసుకున్న కండ్ల ఎదుట అంటోతు వకిటి రన్పించింది. దాని ముఖానికి తన ముఖానికి వున్నట్లు పుడివైవున నుదిలదగ్గర చిన్న గాయముంది. క్రమంగా దానికి తనలాగే పుంగ్రాల త్రాపు వుండటం రన్పించింది. విదానంగా చూస్తే తన ముఖమే దానిది !

భయంతో కండ్లు తెరిచేడు వెంకటేశ్వర్రావు. లక్ష్మణరావు గ్లాసు లోని కోపి తాగుతున్నాడు. అతని భార్య పక్కనే నిలబడి చల్లగా వినన కర్రతో నెమ్మదిగా విసురుతుంటుంది.

మగవాడికి వున్నంత కోపం ఆడదానికే వుంటే యిద్దరి బతుకులు ఏమయిపోయేవో : గూడేవికి కూడా లేని సహనం వీళ్ళకి ఎక్కడనుంచి వస్తుందో :

తనని నోరెండిపోతున్నట్లుంది. కొంనెం మంచిసేళ్ళిస్తే బావుణ్ణు ఎవరన్నా : ఈ పుస్తకం ఏమయిపోయింది : తన సీత ఏమయిపోయింది యింతవరకు : తను గొంతు యెండి చచ్చిపోతాడు కాబోయ్ని యిలాగే. ఎవర్ని పిలవడానికీ తనకి శక్తికూడా లేకుండా వుంది. ఏమయిపోయింది తన శక్తింతా. ఆ పక్కనుంచి యీ పక్కకి తిరగగలదా తనసలు : నెమ్మదిగా ప్రయత్నించి తిరిగేడు ఎడమ పక్కకి. గుమ్మంలో కూర్చుని వుంది సీత ఏదో పుస్తకంలోని బొమ్మలను చూస్తూ.

అతనికి అంత నీరసంలోను వివరీతమైన కోపమొచ్చింది. తనక్కడ చావడానికి సిద్ధంగావుంటే అదేదో పుస్తకం చూసుకుంటుంది : తను చస్తే హాయిగా యింకోడ్ని పెళ్ళి చేసుకుంటుంది కాబోయ్ని. చేసు కోసి, తనిట్లా దిక్కులేని చావు చస్తాడు. ఈ సమయంలో ఆమ్మవుంటే ఎంతబావుణ్ణు. తనకోసం ప్రతి క్షణం గిరిగిరి లాడిపోయా : తనెప్పుడు చస్తాడా అని కాబోయ్ని ఆ ఆరోపన, ఆ దిగులు, దానికి. తనంత తొరగా చావడలే. డి. యమ్. ఓ. శాస్త్రిగారుండగా తను చావడు.

కండ్లెత్తి తనవైపు చూస్తోంది. తను వింతగా ఏదో సొంజ్జ చేస్తున్నాడు తనకి తెలియకుండానే. ఏదో కరిగి తనలో జారిపోతోంది ఎక్కడికో తన పృథుహతప్పిపోయాన్నట్లుంది.

తనకి మళ్ళీ స్పృహ వచ్చేసరికి తన భార్య విసురుతూ, చమట తుడుస్తూంది అదుర్దాగా ఆమె గ్లాస్ కోజుడబ్బా అందుకుని వీళ్ళల్లో కలిపి చంచాతో తన మంచంపద్ద బెరుకగా నిలబడింది. కండ్లతోనే కూర్చో మన్నట్లు సొంజ్జ చేసేడు అతను

ఆమె మంచం చివరన కూర్చుని చందాతో గ్లాకోజ్ సిక్కు తన నోట్లోకి అందించ పొగింది.

తనిక చావడు. ఆ భయం లేదు ఇక. పూర్వంలా చలరా ఏదో ఎగిరిపోతున్న 'సెన్సేషన్' లేదిప్పుడు.

చేతిని నోటి కడ్డుపెట్టుకుని ఇక చాలన్నట్లు సంజ్ఞ చేసేడతను. సీత నెమ్మదిగా గ్లాసును చిన్న బల్లమీద వుంచి తన ముఖంమీది చెమటను తుడిచి విసరసాగింది.

ఆమె ముఖాన్నే చూస్తూ పడుకున్నాడట్లా తను. కండ్లు రెండూ ఎర్రగాపున్నాయి....సీతకి. నిద్రలేదా లేక ఏడుస్తూందా?

కండ్లు రెండూ మూసుకున్నాడతను. తేనెటీగలు తుట్టెనుంచి కదిలినట్లు కదులుతున్నాయి ఎవ్వేవో ఆలోచనలు. తన శక్తి సగం యీ అర్థంలేని ఆలోచనలతోటి, 'Repressions' తోటి నశించిపోతోంది. అప్పుడు తన యీ రోగానికి కారణం కూడా యీ యెడలగని ఆలోచనలే. మెదడు ఒక్క క్షణం 'Blank' గా స్థిరంగా వుండక పోవడానికి కారణమేమిటో?

కండ్లు తెరిస్తే విచారంగా తనవంక చూసే సీత. కండ్లు మూస్తే క్రాపింగ్ వున్న అంటోతు. అంటోతు తనలాగే పంకరగా నవ్వుతోంది. కొంపతీసి తనే కాదుకదా ఆ అంటోతు? ఛీ! ఛీ!

ఆ ఆలోచనని వక్క తన్ను తన్ని వేరే యేదో ఆలోచించబోయాడు. సీత కిటికీదగ్గర నిలబడి యేడుస్తూన్నట్లు కన్పించింది తనకి. ముఖాన్ని అటు తిప్పుకొని నిలబడివుంది. యెందుకేడుస్తుంది?

ఎవరో నిలవేసి అడుగుతున్నారు. 'యెవరు బ్రూట్' నేనా? నువ్వు బ్రూటువి! రోజూ ఒంటిగంటకి కొంపకొచ్చే నువ్వు బ్రూటువి. భార్యకి జబ్బుగా వుంటే కొంపనికూడా చూడకుండా హోటల్లో టోజనం దేసిన నువ్వు బ్రూటువి. నేనే బ్రూటునట! ఈ సుస చాలా పెద్ద మనిషెనట్లు.

చీకట్లో ఆ ముగ్గుల కనబడటానికేమి, చక్కలో వేసి కనబడటం లేదు, చాచిముఖం పనిచేసేట్లు కొడరావలసింది.

యెక్కడనుంచో వెక్కి వెక్కి ఏడ్చు చిట్టన కండ్లు తెరిచాడతను. యెదురుగా సీత కాంచనంగా విసురుతూనే వుంది. అవకల గదిలో కాబోల్చు యెవరో రోగి, నాథరో యేదో నున్నట్లున్నాడు.

ఎందుకొస్తాయో లూ రోగాలూ, చాచిముఖం చాచిముఖం గే యివీ తప్పనిసరి కాబోలె ప్రతిజ్ఞ: కీ.

సీత కండ్లు తుడుచుకుంటూంటాం — వక్కో బం విశ్వాదం అవి. బహుశా చెబుతున్న తుడుచుకుంటున్నట్లుంది, దేదవటానికి యేమంది?

తన జబ్బు తగ్గిపోయినట్లే. ఇది అది యాదానితోనోనో, ఇంకో గంట అని చాచిముఖం చెబుతున్నాడు. తన నడకను మేమవుతుంది చెబరాజబ్బు. ది యేమి పీ తనని న్నట్లుంది. ఇంకా ఉన్నాం.

హోమియోపతి చాచిముఖంగా నిలిపి చాచిముఖం చాచిముఖం తను. సీతకి మలేరియా వస్తే అది తగ్గిపోయింది అని చాచిముఖం — మూడు రోజులు అడవాళ్ళకి అడవాళ్ళ జబ్బులేమిటి అనుకునేవాడతను. చాచిముఖం వచ్చింది పంటలున్న, యింటిన్న చాచిముఖంగాని జబ్బులు తెచ్చుకోదానికా? యేదో ముగ్గులు జ్వరం అదే తగ్గిపోతుంటే అని చాచిముఖం అనుకున్నాడు. అదేమి 'జ్వరం' అనిచూచా అదేమి 'జ్వరం' అను. ఇంటి కొచ్చేసరికి పడుకొనివుంది అ చాచిముఖం పంటలేమిటి.

తను వచ్చింది తనాన్నిచెప్పినందుకు చాచిముఖం పడుకొని అదేమి జ్వరం అని, చిట్టలు మూడుగాని తననాకో కర్చి నినిమాతెల్లను ఆరాత్రి.

ప్రొద్దునే 'వక్కోయింది వాళ్ళతో పంపిపెట్టమని రాస్తా చెప్ప కూడదూ?' అని చాచిముఖం ముగ్గులపట్టాడు. అదే జ్వరంతోనూ ఆమె లేచి వక్కోవాళ్ళని బ్రతిమాలి పంట చేయించింది. అదేమి తనకి స్నానానికి చేద్దాళ్ళు లేవు. వేదపటాను అనుకుని చచ్చిపో స్నానంచేసి ఆ కోవంతో భోజనం అన్నా సరిగాచేయడం అనుకుని చెప్పిపోయేడు. వారం

రోజులు నరకంలా గడిచింది. అదెంత బాధపడిందో తానొక్క మాటన్నా మాట్లాడనందుకు : పైగా పక్కింటివాళ్ళు హోమ్యోఫతి డాక్టరుని పిలిపించేరని తను మండిపడ్డాడు. ఇంతాచేసి పాపం 10 రూపాయలు కూడా చార్జీ చెయ్యలేదా డాక్టరు.

ఆ 'క్రాపింగ్' అంటోతు తనే : లక్ష్యజరావు కన్న పరువులా హీనంగా ప్రవర్తించేడు తను. ఒక్క ఊరికి ఏదో పుస్తకం చూస్తూ కూచుందని అనవ్వాంగా అనుకున్నాడు సీతను గురించి తను : పాపం యీ అడవాళ్ళకి యీ ఓర్వే లేకపోతే తనవంటి చర్తల గతి యేమయి పుండేదో :

కండ్లు తెరిచేడు వెంకటేశ్వర్రావు. సీత తనవంటే చూస్తూ యింకా అట్లాగే విసురుతూ తనేమైనా అంటాడేమో అన్నట్లు భయంతో 'ప్లాస్కులో కాఫీవుంది....యిమ్మంటారా' అడిగింది.

మరినంగా, హీనంగా వచ్చిన చిరునవ్వుతో వెంకటేశ్వర్రావు 'ఊ' అన్నాడు.

అట్లాగే పడుకుని వున్న వెంకటేశ్వర్రావు గొంతులో చాస్త చొప్పున కాఫీని పోస్తూ 'యెట్లావుంది?' అడిగింది సీత.

ఫర్వాలే అన్నట్లు తలపుతూ, చేతిని యిక వద్దని పూపి కండ్లు మూసుకున్నాడు. లోపల్నుంచి పొగలు విసరమని చెయ్యిపూపి, చల్లగా గాలి తగులుతుంటే కండ్లు తెరిచాడు.

సీత విసురుతూ యేమేమో ఆలోచిస్తోంది. తనపై పే చూస్తూ.

ఆతని హృదయం యేదో ఆనందంతో నిండినట్లయ్యింది. వక ఆలోచనతో. నెమ్మదిగా ఆమె చేతిని తన చేతిలోనికి తీసుకుని 'భోంచే సేవా?' హీనంగా అడిగే డతను.

సీత తల తిప్పుతూ 'ఫర్వాలే, నా భోజనానికేం తొందర లేదివ్వదు. ఆకలి వెయ్యడం లేదు' అంది బెదురుగానే.

ఉండుండి లక్ష్మణరావు కాబోల్తు అరవసాగేడు. “అవును నేను చస్తా, అదేగా నీ కోరిక. హాయిగా ఆ డాక్టరుతో లేచిపోవుదుగాని, నేనిక్కడ సీరసంతో చూస్తూంటే అటు చూస్తావేమీ లం—: నేను చావాలనేనా! ఆస్తంతా నీదే! వాడూ నువ్వు కల్పి విషంపెట్టేయ్యండి.” వెంటనే వివరీతమైన దగ్గు

వెంకటేశ్వర్రావు కండ్లలో సీతకి దివ్యహాస్యం కన్పించిదొకటి. అందులో తనూ ఆయనా కలతల్లేని జీవనం!

సీత కండ్లలో యేం చూశాడో వెంకటేశ్వర్రావు, వెచ్చగా ఆమె చేతిని చిన్న నొక్కుమాత్రం నొక్కుదా మన్నించిం చాకనికి ఆ ఆనందంలో.

కండ్లు మూసుకున్నా ఆకాశంనుంచి నేలకు మెత్తగా సురగలాగ జారిపోయే వింతకాంతి :

అ డ వి

[బ్రిడ్జి ఆడవి యిది. ఇందులో ఆకలిగొన్న మృగరాజులున్నాయి. అయినా యిది చాలా విశాలమైన ఆడవి. అందుకనే, యిందులో గుర్రాలు, గొర్రెలు, ఆవులు, లేళ్ళకూడా వున్నాయి. కాని....]

లేడి కళ్ళతో బెదురు బెదురుగా చూస్తూ “నేనుకూడా వక కథ వ్రాస్తున్నాను-మామయ్యా” అన్నాడు విశ్వం.

దిగులేసింది నాకు వాడిని చూస్తుంటే. అందుకనేకాబోలు వాడిలో కనిపిస్తున్న యీ మార్పుంతా.

ఎప్పుడు చూచినా నవ్వుతూండే వాడి ముఖం ఆలోచనతో నిండి మౌనంగావుంది. ఎన్నడూ లేనివిధంగా నిర్లక్ష్యంగా దువ్వబడిన ఆ జుత్తూ, దుస్తులూ, వాడూ.... ఎప్పుడూ సాంఘిక ప్రాలంభం ఏటంతో ఆడు కునేవాడు, సావధానంగా యివ్వేక నాతో మాట్లాడే విధమూ, వాడిలోని మార్పుని స్పష్టంగా పట్టిస్తుంది.

“పూర్తిచేసేసేవా, లేక యింకా రాస్తున్నావా?” అదుర్దాగానే అడిగేను.

“రేపు పూర్తయిపోతుంది మామయ్యా.”

“నా మాట విని వెంటనే దానిని సమస్యలు ముక్కలుగా చించి పారెయ్యి. ఏదీ వొట్టెయ్యి - యింకెప్పుడూ యిటువంటి పనులు చెయ్యనని.”

నన్ను ఎగాదిగా చూడటం యీసారి వాడి వంతు. అర్థముకాక, “అదేమిటి మామయ్యా” అన్నాడు వాడు.

“నా మాటమీద నీకు వీనమైనా విలువ వుంటే యింకెప్పుడూ, కథలు వ్రాయడము, గేయాలు అల్లడము యిటువంటి పిచ్చ పిచ్చ పనులేమీ చెయ్యకు. లక్షణంగా చదువుకొని బాగుపడవలసిన కుర్రాడివి.”

పరీక్షగా చూసేడు వాడు ఘోష నా ముఖంవంక, వాడి మెదడులో ఎన్నో ఆలోచనలు, సంకేతాలు కుప్పిగంతులు వేస్తున్నాయని నాకు తెలుసు. నా మెదడులోనూ మెరపుల్లా మెరసి అదృశ్యమయి పోతున్నాయి ఎన్నో ఆలోచనలు. అవి రేకెత్తించే స్మృతుల్ని గమనిస్తున్నాను నేను, నన్ను గమనించిన వాడు, యిదే అడసనుకొని జారుకున్నాడు.

కొంచెము వోపికవడితే వాడికి నే నెన్నో చెబుతామనుకున్నాను. కాని వాడెందుకు ఆగుతాడూ ?

అవడానికి చాలా దూరపు బంధువు వాడు ఘోష. కాని దగ్గర దగ్గర యిళ్ళవటం వలన తరచుగ కలుసుకుంటూండే వాళ్ళను మేము. మా యింటి యింటిమానితో వచ్చిన పేటితో కొద్ది దినాల్లోనే నాకూ వాళ్ళ యింటికి మైండ్స్ వర ఎడము ఏర్పడింది.

ఇండ్లకు ఎడము ఏర్పడినా వాడు తరచు నాకు ఆసపస్తూనే వున్నాడు పత్రికలలో. నిరుత్సాహపరిచేసన్నచూపేగాని అద్భుతంగా వ్రాస్తున్నాడు వాడు. ఇదివరకు రచయితల్లో లేని నష్టం, సహజత్వం ద్యోతకమవుచూంది. వీడి రచనలలో భావాలు చాలా సునిశితంగాను, వ్యంగ్యంగాను వుంటున్నాయి. వాడిని పొగడి సూచించేయడం యిష్టం లేక వాడు రెండు మూడుసార్లు రోడ్డుపైన తారసిల్లినా తప్పించుకున్నాను.

కాని ఘోషకోలేదు వాడు మాత్రం. రోడ్డుకు ఎడ్లంగా నిలిచేసేడు వరరోజున నన్ను. ముఖంమీద కొట్టినట్లు అడిగేడు నీ రచనలు ఎట్లా వుంటున్నాయని. దాగానే వుంటున్నాయన్నాను. వాడిని ఘోష రచనల విషయం ఎత్తపెట్టకుండా, “పరీక్షలకు దాగా చదువుతున్నావా?” అని అడిగేను. కల వూసాడు. “ఓ, ఏ. ఆయ్యోక ఏం చేస్తావు” అన్నాను వెంటనే “ఎమో” అన్నాడు వాడు. లేచిరాగ బెదురు బెదురుగా చూస్తూ, “అయితే మామయ్యా. పత్రికలవాళ్ళు రచన వేసుకుని, కాపీ అయినా పంపించరేమిటి” అన్నాడు.

అదంతా రామాయణమంత గ్రంథం వుంది. ఎట్లా చెప్పను పీడికి! ఇదంతా నీకూ జరిగిందా అని నా ముఖం మీదనే అడిగెయ్యడూ వీడు? ఆలోచిస్తున్నాను.

అడిగేను విశ్వంసు “ఒరేయి నువ్వు కళకోసం వ్రాస్తున్నావా, కాసు కోసం వ్రాస్తున్నావా?” అని.

“సరదాగా వ్రాస్తున్నాను, దానిని నువ్వు కళ అను, మరేమయినా అను” అన్నాడు వాడు.

“ఛావుందయితే. సరదాగా వ్రాపేవాడవు, సరదాగా వో కాపీ కొనుక్కోలేవురా?”

అమాయకంగ నవ్వేడు వాడు.

“ఇట్లాగ సరదాకోసం వ్రాయగలిగితేనే ముందుకూడా వ్రాయడం పాగించు. లేకపోతే చాలా బాధపడతావు.”

“అడేమిటి మామయ్యా?”

“అంతే అది. నువ్వు సుఖాన వుండక రొచ్చులో కాలు పెడుతున్నావు— జాగ్రత్త.”

వాడు వెళ్ళిపోతున్నాడు నెమ్మదిగా.

రెండేళ్ళ తరువాత కాబోలును! మళ్ళీ వాడిని కలుసుకొనడం సంభవించింది. అప్పటికి బ్యాంకిలో వుద్యోగం చేస్తున్నాడు వాడు. డబ్బయి రూపాయలు సంపాదిస్తున్నాడు. వాడు బి. ఎ. ప్యానయ్యేడు.

కుళలప్రశ్నలు, సమాధానాలు అయ్యేక వాడు చెప్పేడు. తనకు లేఖలు వ్రాసి కథలు తెప్పించుకొని ప్రచురించుకుంటున్నారట సంపాదకులు.

“నెథాస్” అన్నాడు.

“ప్రచురించబడిన రచనలకు పారిశోధికం యిస్తామనికూడా వాళ్లు పత్రికలలో చెప్పుకున్నారు” అన్నాడు.

“బాగుంది.”

“బ్యాంకువాళ్ళిచ్చే జీతం చాలకపోగా నెలకు పాతికవరకు అప్పు చెయ్యవలసి వస్తోంది.”

“ఎట్లాగో సరిపెట్టుకోవాలి సంసారాన్ని మరి.”

“సంసారం సరిపెట్టుతున్నాను మామయ్యా. దినదినానికి దేశంలోకి అనేక అమూల్య గ్రంథాలొచ్చి పడుతున్నాయి. అవి చదవాలని వుంటుంది” అన్నాడు.

“మరేమీ బాధలేదు — మానెయ్యి.”

“ఉజ్వలిభావాలను వెదజల్లే రష్యన్, ఇటాలియన్ చిత్రాలు వస్తున్నాయి. అవి చూడొద్దూ!” జాలిగా అడిగేడు.

“నువ్వు చూడకపోతే, ప్రపంచం మునిగిపోదు.”

“ఇస్తానన్న వాళ్ళయినా ప్రచురించుకున్న రచనలకు డబ్బిస్తే-” ఏదో చెప్పబోతున్నాడు వాడు.

“ఏదవకపోయేవు” అని బయటకు వచ్చివడ్డాను. రచయితలంతా రావలసిన సుడిగుండంలోకి వస్తున్నాడు వీడూను!

ఆరు నెలల తర్వాత అగుపించేడు విశ్వం మళ్ళీ. ఐస్ పార్లర్ ముందు నిలబడి, తనవంకే చూస్తూ, ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడు. బహుశా తనను పలకరిద్దామా, వద్దా అని కాబోలును.

“ఏరా విశ్వం, ఎట్లా వున్నావు?” అన్నాను నేనే.

“బాగానే వున్నాను మామయ్యా” అన్నాడు.

“ఎట్లావుంది నీ కళ” అడిగేను.

ఈ ప్రశ్నకోసమే ఎదురు చూస్తున్నవాడివలె వెంటనే అన్నాడు వాడు. “ఈ పూరిలో వకాయన నా కథలు పుస్తకరూపంలో పేస్తానంటున్నాడు మామయ్యా. నీ సలహా అడిగి-”

“పేరేమిటి అన్నావు?”

“శ్రీరామ లక్ష్మయ్య.”

“నామాట వింటావా చెబుతాను.”

“చెప్పు మామయ్యా.”

“వాడికేకాదు ఎవ్వరికీ యియ్యకు. ముఖ్యంగా వాడికి అసలు యివ్వకు. నీ స్వంతబిల్లులతో ఏనాడైనా అచ్చు వేయించుకో గల్గితే వేయించుకో, అంతే.”

“ఆయన చాలా మర్యాదస్తుడు మామయ్యా ”

“ఎవరు కాదు?”

“చాలా నమ్మకంగాను, గౌరవంగాను అవుపిస్తాడు.”

“ఏమంటావు అయితే,”

“ఇంత నమ్మకంగా మాట్లాడే మానవుడు తోటి మానవుడిని చూస్తూచూస్తూ మోసగిస్తాడా మామయ్యా.”

“మానవుడిని మోసగించక, జంతువుల్ని మోసగిస్తాడా? ఆయనతోమాత్రం వ్యవహారాలు పెట్టుకోక పృథా ప్రయాస పడరావు ”

“అదేమిటి మామయ్యా. ఆయన చాలా పెద్దమనిషి.”

వాడికి మానవుడిమీద అనంతమైన విశ్వాసం. అనిర్వచనీయమైన ప్రేమ. మానవుడిని మానవుడు హింసించగలడనిగాని, మోసగించగలడనిగాని నమ్మడు వాడు. మోసం యెరగని పీడు రచయిత ఎందుకు అయ్యేదో తెలియదు తనకు.

“నీబొంద.” వెళ్ళిపోయేను నేను.

మళ్ళీ నేను వాడిని, ఆరు నెలలతర్వాత వాడి యింట్లో కలుసుకున్నాను, వాడికి జబ్బుగా వుందని విని చూడటానికి వెళ్ళేను, నేను వెళ్ళే సరికి మంచంమీద పడుకుని దగ్గుతూనే, వాడేదో పుస్తకము చదువుతున్నాడు.

చెప్పల చప్పుడుకు పుస్తకాన్ని దించి, “రామామయ్యా” అన్నాడు హీనస్వరంలో.

మనిషి చిక్కి శల్యమై వున్నాడు. దీనికితోడు అపరిమితమైన కళ్ళితో కూడిన దగ్గు.

“ఎన్నాళ్ళనుంది యీ జ్వరం” అడిగేను.

“నెల దినాలయ్యిందిరా బాబూ, ఇంత జబ్బులోనూ ఆ పాడు పుస్తకాలను వదలమంటే వదలదు. ఒకటే చదువు, నకటే రాత! ప్రాణంతీయడానికే వచ్చిందీ చదువు.” అంటూ వచ్చింది వంటింట్లోంచి ముసలమ్మ.

“అదే తగ్గిపోతుందిలే ఆక్కయ్యా.... సుప్త సిపని చూసుకో” అన్నాను ముసలమ్మ నలుగురుంటూ వెళ్ళిపోయింది లోపలకు.

“ఏమిటోయి జ్వరంపోయాడా చదువీమిటి.... పూర్తిగా విశ్రాంతి తీసుకోక, డాక్టర్ ఎవ్వరూ?”

“గోవిందరావుగారులే. ఆస్తుట్లు నా కథలపుస్తకం అచ్చయ్యింది చూచేవా మూమయ్యా.... ఆ ఆలమారులో వుంది చూడు.... చాలా మంచి ‘రివ్యూస్’ వచ్చేయి.”

కుటుంబాలంగా చూచేను. మంచి ‘రివ్యూస్’ వుండటం చూచేను హక్కులన్నీ వల్లిషట్సువి ఆవిరూడా వుండటం చూచేను.

“ఎంత యిచ్చేసిరా, అమ్మీ” అడిగేను.

“డబ్బుకు యిబ్బందిగా వుందిట, త్వరలోనే యిస్తానన్నాడు.”

“హా.... అదే.... ఎంతని?”

“అరవయి”

“వెయ్యి కాపీలకేనా.”

“అవును.”

“హక్కులన్నీ అతను తీసుకునా?”

“హక్కుల నంగతి నాదే తప్ప మూమయ్యా, నే నేమీ ముందు మాట్లాడలేదు.”

“మాట్లాడకపోతే మాత్రం, బోడి అరవయి రూపాయలిచ్చి హక్కులన్నీ తీసుకుంటాడట్రా వాడు?”

“ఆయనట్లా తీసుకునే రకం కాదు గాని ఏదో పొరపాటై వుండొచ్చు.... ఎట్లావుంది ముద్రణ?” అన్నాడు దగ్గునో పుక్కిరి చిక్కిరి అవుతూ.

“బాగానే వుంది. అయితే ఆ అరవయి అయినా యివ్వలేదు యింతవరకు?”

“ఇస్తాడు పాపం : ఆ మధ్య అడిగితే, అప్పుడే వండగవచ్చింది. భార్యకు నెక్లేసు చేయిస్తానని వాగ్దానం చేసేడుట. తర్వాత పాపం పేసరు కొనాల్సి వచ్చిందిట. బోలెడు డబ్బెట్టి బ్లాకులో.”

“అయినదేదో అయ్యింది గాని, ఇంక వాడితో వ్యవహారా లేమీ పెట్టుకోక.”

“నేనంటే చాలా అభిమానం మామయ్యా ఆయనకు. ఆయనకు ‘జింగిల్’ అనే వక రచన మరెవ్వరికీ యివ్వక నాకే యిచ్చేడు అసావ దించమని. నా శైలి చాలా బాగుంటుందని మెచ్చుకున్నాడు ఎన్నోసార్లు.”

“ఊ! ఒప్పుకోలేదుకదా సువ్వు.”

“ఒప్పుకున్నాను, రెండువందల రూపాయలు యిస్తానన్నాడు మామయ్యా.... రెండువందలు. దాంతో ఎన్నో ప్రభాత గ్రంథాలు కొనుక్కోవచ్చును.”

“మూలం ఎన్ని పేజీలుంది?”

“మూడువందల యెనభయి,”

“హూ. తర్వాత?”

“వందపేజీలు చెయ్యగానే, కథల తాలాకు అరవయి రూపాయలు దాని తాలాకు బజానా వంద, రెండు కలిపి యిచ్చేస్తానని వాగ్దానం చేసేడు.”

“మరి చేసేయ్యక పోయేవు మందులకన్నా పనికివచ్చేది ?”
వ్యంగ్యంగా అన్నాడు.

“చేసేను.”

“ఈ రోగంతో కూర్చుని వ్రాస్తున్నావా ?” తల వంచుకున్నాడు
వాడు.

“ఇచ్చేదా నూట అరవైరూపాయలు.”

“ఏ తరం వ్రాసేసు వెళ్ళలేక.”

“ఒచ్చేదా యిక్కడికి ?”

“హిళ్ళో లేనట్లున్నాడు, సమాధానం లేదు.”

“దుర్భీ వ్రాయకపోయేవు ?”

“వ్రాసేను.”

“ఇట్లా జబ్బుగావుంది, అవస్థపడుతున్నానని వ్రాసేవా ?”

“వ్రాసేను.”

“ఏమన్నాడు మరి.”

“మీ రుణం వుంచుకోను. ఎట్లాగో వకలాగ పది దినాల్లో వంపు
తున్నా నన్నాడు. అర్జంటుగా పిల్లలను బెంగుళూర్ తీసుకెళ్ళ తున్నా
నన్నాడు.”

“ఎన్నాళ్ళయ్యింది యిది వ్రాసి ?”

“పన్నెండు రోజులు.”

“ఇంతవరకు ఏమీలేదా ?” అడిగేను,

“పాపం, ఆయనకెంత యిబ్బందిగావుందో.... తొంవరపెడితే
ఎట్లా మామయ్య. ఎట్లాగో వకలాగ దీన్ని పూర్తిచేస్తా యీ రోగం
కొస్తే తగ్గితే. ఈ గ్రంథంతో నా పేరు దిగంతాల వ్యాపిస్తుంది
మామయ్యా. ఎటువంటి అమూల్య భావాలు వున్నాయి యిందులో!” వాడి
కళ్ళు మెరుస్తున్నాయి.

“అ చదివేది అదేనా....”

“అదేమాషయ్యా....జంగిల్....”

“సికర్మ....”లేచేను, మందులకు వాడమని పక యాభయ మున లమ్మ చేతిలో వుంచి బయటకు వచ్చేసేను.

మరునాడు శ్రీరామలక్ష్మయ్య రోడ్డుపైస అవుపించేడు. చిరునవ్వు నవ్వుతున్నాడు. విశ్వం అవస్థచెప్పి ఏమైనా పైకం వుంటే పంపి సాయం చెయ్యమన్నాను, చిరునవ్వుతోనే అన్నాడు ఆయన - “అరే...యిప్పుడే ప్రెస్సుకొనడానికి వున్నదంతా యిచ్చేసేనండీ.”

ఆ వారంలోనే విశ్వం యీ విశ్వాన్ని ఎదిరి చెళ్ళిపోయేడు.

వాడిపేరు దిగంతాల వ్యాపించడానికి కొన్ని యుగాలు పట్ట వచ్చును. కాని యీలోగా శ్రీరామ లక్ష్మయ్యలు మాత్రము పేడలు కట్టు కోవచ్చును. నెక్లేసులు చేయించుకోవచ్చును, ప్రెస్సులు కొనుక్కో వచ్చును.

[ఒక అడవియిది. ఇంసులో అకలిగొన్న పుగరాజులున్నాయి.]

సరిపడని సత్యం

చిత్రవిచిత్రగతుల్లో గంతులువేస్తున్న మనస్సును “ఈరుకో వాయి పిచ్చిపుల్లాయి” అని మందలించుకున్నాడు సత్యనారాయణ.

అతని మనస్సు వక్క మూలుగు మూలిగి క్షణంపాటు పూరు కుంది పార్కులో అతనితోబాటు పచ్చటిగడ్డిపై కూర్చున్న అతని మిత్రులు మాట్లాడుతూన్నారు సిగరెట్ పొగల మధ్యను

“నాకు మద్రాసులో యింజనీరింగు చదవాలని వుందోయి, కాని నాన్నగారేమంటారో ?” అంటున్నాడు చంద్రం.

“నీకేమోయి ఎక్కడైనా చదువుతావు. అవన్నీ భట్టివేసేవు-ప్యాన వుతాననే దీమా, మన సంగతి మళ్ళీ పెన్డెంబర్ కి కూర్చునేట్లుంది.” అన్నాడు సుబ్బారావు....గడ్డివరకలని కసిగా లాగుతూ.

“నువ్వేం విచారించకురా - నేనూ వున్నా నీకు సాయం : కాని మా ‘ఫాదర్’ ఇక యీ సారికూడా పోతే “చాల్లే యీ చదువు....పొలా నికీ నడు అంటారు” అంటున్నాడు రంగారెడ్డి.

“అదర్భవంతమైన జీవితానికి దాటలు దిద్దుతూ కథలు వ్రాయి. గేయాలు అల్లు. జీవితాన్ని వక కళగా చేసుకో. ఇన్నాళ్ళూ కళారాధకుడి వంటూ వువ్విళ్ళూరి చప్పుబడటం కాదు....యింకేమేమో చెప్పబోతుంది అతనిమనస్సు.

“నోర్మ్యుయ్యి” గట్టిగా కోప్పడ్డాడు లోలోపలే మనస్సు నాతను.

“పాపం వెంకటేశయ్యర్ ఎంత వోపిగ్గా చెప్పేవాడోయి పిలాసపీ అంటున్నాడు సుబ్బారావు.

“వేరు నెనగలు - బటానీలు,” అరుస్తున్నాడో కుర్రాడు తమ ముందు నుంచే దాటిపోతూ, ఆళగ తమవంక చూస్తూ.

“అయ్యో : మీద కుర్రాడినండి. తలిదండ్రులు చిన్నతనంలోనే చనిపోయేరు. మునిసిపల్ స్కూల్లో నాల్గో ఫారం చదువుతున్నాను. కనిక రించి పుస్తకాల కేమైనా సాయం....” అంటూ దూరంగా కూర్చుని వున్న కొందరు విద్యార్థులవద్ద వక కుర్రాడు దీనంగా యాచిస్తున్నాడు.

“దేశంలో పేదవారికి విద్యా, వసతి, తిండి లేనంతకాలం దేశం దేశమేకాదు. చదువుకోడానికిగూడా ఆ బాబులు యాచిస్తున్నాడంటే మన దేశం ఎంత వున్నతస్థితిలో వుందో చూడవచ్చును. తను రాజకీయాల్లో కలుగజేసుకొని గొప్ప నాయకుడై వీళ్ళందరినీ వుద్ధరించడం తన ధర్మం గాదూ ?”

పెంటనే, ప్రస్తుతం తన దేశానికున్న వివిధ రాజకీయ నాయకులు గుర్తు కొచ్చారు. ఒక సమస్య సందర్భంలో యీ నాయకులందరూ ఎంత మూర్ఖంగా, అవసర్యంగా వ్యవహరించిందీ కూడా జ్ఞప్తికొచ్చింది. వీరంతా ముందు సదాశయాలతోనే కదా రాజకీయాలలోకి అడుగు పెట్టింది ? తర్వాత తర్వాత కదా స్వార్థం అనేది అడ్డొచ్చివడత !

“కాని నీ సంగతి——”

“ఛవ్ !” గట్టిగా అన్నాడు సత్యనారాయణ.

“ఏమిటా అది” రంగారెడ్డి ప్రశ్నించేడు నోడ్లోని పచ్చగడ్డి పరకను వుమ్మేసి,

లజ్జపడుతూ “ఏమీలేదు” అని చుట్టూరా చూపేడు సత్యనారాయణ. యాచకబాబుడు తమవైపుకే వస్తున్నాడు. సత్యనారాయణ లేచి నిల బిడ్డాడు. ఖాళీ జేబులు గుర్తుకొచ్చి.

“వెళ్ళొస్తానోయి....కొంచెం వసుంది” ఖాళీలాగూ జేబుల్లో చేతులుపెట్టుకొని సత్యంపార్కునుంచి యింటికి త్రోవతీసేడు.

*

*

*

యూనివర్సిటీ పరీక్షలవగానే సత్యానికి పెద్దబరువు తలమీదనుంచి దింపబడినంత హాయిగా వుంది. ఇక తను ఎంత నిద్రపోయినా అడిగే వారుండరనే తలంపు దాలా ఆనందాన్నిచ్చింది అతనికి.

“దిక్కులేని అడదాన్ని ఈ వసిపిల్లల్ని పెట్టుకొని ఇన్నాళ్ళూ ఎన్ని కష్టాలు వడ్డానో ఆ భగవంతుడికే తెలియాలి. యిక మీకు రెక్కలాచ్చేయి, మీ బ్రతుకు మీరు బ్రతకగలరు.”

“తమ నెప్పడూ వసిపిల్లలు” అంటుంది అనుకుంటూనే సత్యం అన్నాడు “అదేమిటమ్మా కష్టాలు వడ్డాము; అయిపోయేయి. వచ్చేవన్నీ మంచి రోజులే అమ్మా, అయినా నేనెక్కడికి ఎగిరిపోతానమ్మా ఎంత పెద్ద రెక్కలున్నా.”

“ఏదో కష్టపడి చదివినందుకు ఫలితం దక్కింది అంతే చాలు. వస్తానుండు లోపల కూరగిన్నె ఏమయ్యిందో.” అంటూనే వెళ్ళి పోయింది లోపలికి సత్యం తల్లి.

“తల్లి! ఎంత తియ్యటి పదం! ఎంత వికార హృదయం! ఎంత చల్లటి చూపులు.”

ఆకస్మికంగా అమ్మ కట్టుకున్న చీరె పావాల వడ్డా, వీపుమీద చిరిగిపోయి వుండటం సత్యానికి గుర్తుకొచ్చింది.

“యికనుంచి నువ్వీ చిరిగిన చీరెలు కట్టడం నేను భరించలే నమ్మా! నే నుద్యోగం చేస్తాను. సంపాదించి నీకిస్తా.” అనుకున్నాడు సత్యం లోలోపలే.

అమ్మకి యీమాట చెబితే ఎంత సంతోషిస్తుందో; దైన్యరేఖలు అవరించిన అమ్మ ముఖం అతని స్మృతిలోంచి అంతర్ధానమైనది. చిర్న వ్యూతో తొణికిసలాడే అమ్మముఖం అతనిమనస్సులో చిత్రితమయ్యింది. ముందు వరండాలోకి నడుస్తూండగా “కలెక్టర్, శాసీల్దార్, సూపర్వైజర్లు” అనేపదాలు గింగురు మన్నాయి. నవ్వేసి, “అన్నయ్యా నాకిక ఎక్కడైనా ఉద్యోగం చేయాలని వుంది అన్నయ్యా” అన్నాడు సత్యం ఎక్కడికో చూస్తూ.

పేపరు చదువుతూన్న అన్న వక్క షణం అగి, పేపరును క్రిందకుదించి, “ఉద్యోగం! రైట్ - రేపే మా అఫీసరుతో మాట్లాడుతాను” అన్నాడు.

“అదికాదన్నయ్యా! ఈ మాళ్ళో అయితేనే అమ్మకి ఆనందం గానూ, తమ్ముడికి దైర్యంగానూ వుంటుందనుకుంటా. బెడవాడలో అయితే చూడు, ఎంతిచ్చినా చాలదు....బోలెడుఖర్చు!”

“రైట్! సాయంత్రమే మా ప్రండ్లుతో చెప్పేసి వెడతాను. వాళ్ళే ఏదో వుద్యోగమిస్తారు. అమ్మతో చెప్పేదా? అవిడ అనందం చెప్పలేమిక....లోపలికి వెళ్ళిచెప్పు....” తిరిగి పేపరు చదువుకో సాగాడు సత్యం అన్న విశ్వనాథం.

అదివారం—అదివారం విశ్వనాథం వస్తూనే వున్నాడు. చెడుచూసే వున్నాడు. “ఏమన్నారా వెధవలు. ఆ సుందరంగాచ్చి కలుసుకున్నావా, ఏమంటాడు....వేకెప్పి రాగానే చెబురాదా....వీడి తల వీడు చెప్పే దేమిటి....ఎప్పుడూ వాడు చాలా “బిజీ”గా వుంటాడలే....వాడితో కుద రదు! తానీల్లాంటి రాజారావును కలుసుకో, నేను చెప్పేనని చెప్పు వెంటనే ఆర్డరుపేసి జాయిను అవమంటాడు....” అంటాడు ఎప్పుడైనాగుర్తాస్తే. లేకపోతే ఏమీ సంబంధం లేనట్లు పూట అంటాడు.

సత్యానికి నిత్యమూ వాళ్ళ చుట్టూరా, వీళ్ళ చుట్టూలా తిరిగి, యిళ్ళవద్ద కాపలాలు కాయడం చాలా వీచనుచ్చించింది పరిస్థితి అది గించు కోవడం, మరో అన్నిసార్లు తప్పించుకోవడం అంటుంటే సరదా అనే విషయం కూడా యీ పదిహేను రోజుల్లోనూ కాబ్బు అరిగిన సత్యం గ్రహించాడు. ఇక యిట్లా కాదనుకొని ఖాళీ వున్నదని తెల్సిన ఆపీనుకల్లా వక అప్లికేషను పడవేలాడు పది అప్లికేషన్లు పడవేస్తే రెండు చోట్లనుంచి మాత్రం పది దినాల తర్వాత జవాబొచ్చింది - యింట రహస్యం రమ్మని.

ఈ పెంపరరీ వుద్యోగానికి కూడా ఇంటర్వ్యూ అవుంటుందా వెళ్ళాడు సత్యం.

వాళ్ళు అతనిని ఎగాదిగా చూస్తూ “ఏమిట?” అన్నాడు.

“బ్రాహ్మణులం సార”

రెండో ప్రశ్న లేకుండానే “సారీ” అన్నారు యిద్దరూను.

సత్యానికి వాక పేషరులో యీ “సెక్యూలర్ ఫ్రేజ్”లో అన్ని మతాలవారిసీ సమంగా, విష్వక్పాతంగా చూస్తామనే విషయం రాజ్యాంగంలో వాక “ప్లాజివి” ఎక్కడో చదివినట్లు గుర్తు : మరి యిదేమిదో అతనికి అంతుబట్టలేదు.

ఇట్లావుండగా అతనికో మిత్రుడు సలహాయచ్చేడు. “ఎంప్లాయి మెంట్ ఎక్స్ప్రెసిజన్”లో నీ పేరును రిజిస్టరు చేయించుకోవోయి : మధ్య మధ్య రిమైండ్ చేయిస్తూండు. హెడ్డు గుమాస్తాగారిని కాస్త మంచిచేసు కుంటే త్వరలో వస్తుంది” అని—

“అట్లాగే సత్యం ఎంప్లాయిమెంట్ ఎక్స్ప్రెసిజన్ వెళ్ళేడు ఆ మర్నాడు, ఎంతో మంచిగా వినయంగా హెడ్డు గుమాస్తా గారికి అన్నీ షుభవి చేసుకున్నాడు. ఆయన చిరునవ్వుతో కొన్నివివరాలు అడిగి వాక కార్డును పూర్తిచేసి, ఆఫీసరు సంతకం చేయించి సత్యం చేతికిచ్చి, పువ్వోగం రాగానే మీకు కబురు పంపిస్తాం అని చెప్పి పంపేసేడు.

ఊళ్లో అనేక ఖాళీలు వచ్చేయి. పూర్తయిపోయేయి గాని తనకు యెంత కాలానికి ఏమీ జవాబురాలేదు. సత్యం ఊరికే వుండడమెందుకని సత్రికల్లోని—ఎడవర్తయిజుమెంట్ల కాలంలో వెదుకసాగేడు. అందులోనూ 15 పుద్యోగాలుంటే 10 పెమ్మూర్లు తరగతులకు, 4 కాందిశీకులకు, 1 ఆంగ్లో ఇండియన్ కి. సత్యానికి ఏం చెయ్యాలో అర్థము అవకపోగా ఏం చెయ్యకూడదో కూడా తెలియలేదు.

ఒకనాడు జిల్లా జడ్జీగారు బజారులో తమ కారునాపి ఎవరితోనో దగ్ధగా మాట్లాడుతూన్నారు. సత్యం మాసిపోయిన దుస్తులతోనే “అభి పందనం” చేసి ఎడంగా విలబడ్డాడు. మాట్లాడే పెద్దమనిషి సత్యాన్ని వాక పర్యాయం చుర చుర చూసి, జడ్జీగారివద్ద వెళ్ళు తీసుకొని వెళ్ళి పోయేడు. “ఏం కావాలి అబ్బాయి.” అన్నారాయన చిత్రంగా సత్యం వైపే చూస్తూ.

“నేను గ్రాడ్యుయేటునండి. యెక్కడా ఉద్యోగం దొరక్క తమర్ని అర్థిస్తున్నా.”

“ఇదా నమయం! రేపుదయం ఆఫీసులో తిన్నగా నా ఛాంబర్స్ లోకి అప్లికేషను తీసుకురా.”

మిన్నాడు పుదయమే సత్యం వెళ్లి తిన్నగా జడ్జీగారిని కయిసుతు న్నాడు. సెలవు భాళి ఒకటి వుండటంవలన సత్యాన్ని వెంటనే “కాపీయిస్తు” గా నియమించేడు. సత్యం ఏనుగెక్కినట్టయి వక్క వుడుటునపచ్చి తల్లిని కౌగలించుకున్నాడు.

కాపీయిస్తు పుద్యోగం గొప్పది కాకపోయినా బాధాకరమైనదేమీ కాదు. పెన్షను సూపరింటెండెంటు ఏవో కాగితాలు ముందు పడవేసే వాడు టైపు చెయ్యమని. తను టైపు చేసేవాడు. మరికొన్ని తెలుగులో చేతితో వ్రాయవలసి పచ్చేది. అవ్వీ వ్రాసేవాడు. అవన్నీ కంపేర్ చేసు కొని “సెక్లను హెడ్”కి యిచ్చేసరికి ఆయిసయ్యది. నెలమొత్తంమీద తను పూర్తిచేసిన కాగితాల పరిమితినిబట్టి వుంటుందట తనజీతం. ఎంత లేదన్నా డబ్బయి రూపాయలన్నా వస్తాయట! ఏదో వొకటిలే అనుకుని సంతృప్తపడి, రోజులు దొర్లించసాగేడు సత్యం.

ఒకనాడు ఆఫీసుకి వెళ్ళగానే లక్ష్మణరావు - తనతోటి కాపీయిస్తు- అడిగేడు “ఏమండోయి ... చూసేరా?” అన్నాడు.

“ఏమిటది?”

“నిన్నటి హిందూ చూడలేదూ? సర్వీసు కమీషను ప్రకటన వడింది”

“లేదే?”

“భలేవారే. వెంటనే అప్లికేషన్ పారం తెప్పించి పదెయ్యండి. అదృష్టం వాగుంటే తగుల్తుంది. ”

సర్వీసు కమీషను పరీక్షకి కూర్చున్న తరువాత వారంలోనే సత్యం పుద్యోగం అయిపోయింది. జీతం లెక్కచూసి 78 రూపాయలు

చేతిలో పడేసేను. గంతులేనే హృదయంతో జీతాన్నంతా తీసుకెళ్ళి తల్లిచేతిలో పెట్టేడు సత్యం.

“అదేమిట్రా యిదంతా నాకేందుకు? నీకు కావలసిందేదో నువ్వు తీసుకో దాబూ” అన్నది తల్లి.

“నాకో ఆరురూపాయలు బాలులే అమ్మా!” అంటూ ఆరు రూపాయలు మాత్రం తీసుకున్నాడు సత్యం. తల్లికొట్టి అనందవాప్ప లతో నింపిపోయేయి. మళ్ళీ ఏదైనా పెంవరకీ పువ్వోగం వారికితే దాగుండు సునుకుంటూ సత్యం పార్కువైపుకు వెళ్ళిపోయేడు.

రెండునెలల తర్వాత సర్వీసు కమీషనులో సెలెక్టు అయినట్టు ఉత్తరం వచ్చింది. అందులో, పెంటనే తాలూకాఫీసులో చేరవలసిందని కూడా పుత్తరువు వుంది. సత్యం ఏమాత్రం ఆలోచించకుండా, పెంటనే ఆ పుద్యోగంలో చేరేడు.

ఆంధ్రదేశం తుఫానులో వూడ్చుకుపోయిన దినాలవివి. క్రొత్తగా “లోన్” సెక్షను వొకటి ఏర్పరచేరు. ఒక ప్రత్యేక తాసీల్దారునుకూడా యీ పనికి వియమించేరు. అందులో పనిచెయ్యమన్నారు సత్యాన్ని తాసీల్దారుగారు.

తుఫాన్ బాధితులకు అప్పలివ్వడం ఆ ప్రాంతంపని. తుఫాన్ పల్ల పొలాల గాని, యిండ్లు గాని నాశనమయిపోయినా, నష్టపోయినా ప్రభుత్వం కొంత సెక్యూరిటీ మీద ఋణమిచ్చి ఆ ఋణాన్ని వాయిదాలద్వారా రాబట్టుకుంటుంది. సత్యం అటువంటి అప్లికేషనులన్నీ సరిగా పున్నాయో లేవో చూచి, సమోదు చేసుకొని తాసీల్దారుగారిముందు వుంచడం, వారు వాటిని పరిశీలించి, రెవిన్యూ యినస్పెక్టరుకు వివారణార్థం వాటి నివ్వడం, రెవిన్యూ యినస్పెక్టరు అప్లికేషనులోని విషయాలన్నీ తాను విచారించేనని అని నిజమని వ్రాస్తే, తాసీల్దారుగారు ఋణం మంజూరు చేస్తారు. 100 రూపాయలనుంచి 2000 ల వరకు అటువంటి ఋణాలుంటాయి.

ఈ వుద్యోగంలో సత్యం తన తెలివి తేటలను చూపించ వలసిన అవసరం లేకపోయింది, అట్టే యిబ్బంది లేని వుద్యోగం కదా అని మొదట్లో సంతృప్తి పడ్డాడు. అతనికి తనవద్ద ఉన్న అస్తికేషను నమోదు చేసుకొని తాసీల్దారు గారికి పంపడం. శాన్ క్షన్ అయ్యేక బాండు వ్రాసి పార్టీలచేతికి చెక్కు యివ్వడం తప్ప వేరే పని లేకపోవడం వల్ల చేతినిండా పనికూడా వుండేదికాదు. తాసీల్దారుగారు మంచి వారవటం వల్ల పెత్తనం చలాయించేవాడు కాదు. అసలు ఎప్పుడూ తన గదిలోకే వచ్చేవాడు కాదాయన.

నెల తిరగకుండానే యీ తాసీల్దారు గారికి బదిలీ అయ్యింది కొత్తాయన వచ్చేడు.

ఈయన వచ్చేక సత్యం కొంచెం ఇరుకునవడ్డట్లు బాధపడసాగేడు. ఈయన గంటగంటకివచ్చి గుమాస్తాలు పనిచేస్తున్నారో లేదో చూస్తాడు. ఎక్కడైనా పొరపాటు జరిగితే వూరికే కంఠశోషపెట్టుకొని చిందులు త్రొక్కుతాడు. జమాన్లని ఆఫీసులో పని చేయ్యనివ్వకుండా యింట్లోపని చేయిస్తుంటాడు అదివారాలకూడా ఆఫీసుకు రమ్మంటాడు. అయినా సత్యం విసుక్కుకుండా అట్లాగే నద్దకొని పోసాగేడు.

*

*

*

అనాడు తాసీల్దారుగారు ఆఫీసుకింకా రాలేదు. పన్నెండున్న రవు తోంది. సత్యం లేచి వరండాలోకి వచ్చి సిగరెట్ కాల్చుకోసాగేడు.

“దబ్బాలు—బాబయ్య”

తరెత్తి చూసేడు సత్యం—ఆలోచనలలోంచి బయటకొచ్చి తల పాగాతో, బుర్రమీసాల్తో, వకరైతు రెండు చేతులూ ఎత్తి సవిసయంగా నమస్కరించేడు—చంకలో కట్టతో.

“ఏం సుబ్బరాజుగారూ మీదింకా తేలలేదు!” అన్నాడు సత్యం.

“ఎట్లా తేలుద్దండీ బాబయ్యా, కాలికేత్తే మెడకి, మెడకేత్తే కాలికి ఏస్తుంటే.”

“రెవిన్యూ యినెప్పెక్షరుగారిచేత రాయించేవా?”

“కరణంగారి చేత రాయించేసరికి, మునిసేబుగారిచేత రాయించే నంది, యినసపెట్టర్ గోరే బాబు ఎవ్వారం తేలినీకుండా వుండారు”

“అదేమిటండి—మీరు బీదవాళ్ళనీ - ఆవస్థల్లో వున్నారనీ నేను చెప్పేనుకూడాగా.”

“మారాజులు మీరయితే కనికరించి చెప్పేరుగాని, ఆరు పని జరగవద్దుటండి “నెమ్మదిగా వంగి”వది రూపాయలు తీచారు రమ్మన్నా రుండి - సరే నన్నాను అక్కడికి మొన్న ఎట్లాగో అవత్తలువడి తెచ్చి ముట్ట చెప్పేనుండి - యియ్యేళ రాలాను రమన్నారుండి....ఆరు రాయం గానే తమరు నాకట్టాలు కాని తొందరగా పని చేయించండి బాబూ.... గోడలన్నీ ఎక్కడియక్కడ వడిపోయి, చూరులోంచి బొటబొటా కారి పోతుండాయండి మీకు తెలియనిదేముంటుంది. బాబూ.... ఆఖిర్ మిమ్మల్ని సంతోసపెడతాను అని మనవి సేసుకుంటాన్నా....”

“మీరు పొరబడుతున్నారు రాజుగారూ, నేను అట్లాంటి వాణ్ణి కాదు....నాదేమీ అక్కరలేదు....కాగితం రాగానే తాసీల్దారుగారిచేత అర్జరు వేయించి అయిదొందలు యిప్పించేస్తా....తాసీల్దారుగారు వొస్తున్నట్లున్నారు....మీరు ఆ బయపే కూర్చోండి....కాగితం రాగానే పిలిపిస్తా” సత్యం నవ్వుకుంటూ లోపలికెళ్ళి కూర్చున్నారు కాగితాల ముందు.

తాసీల్దారుగారు ఎవరిదో కారులోవాచ్చి దిగేరు, వారి నెనకాటే ప్రక్కపూరి వంచాయితీబోర్డు సభ్యుడు రంగరామయ్యగారు నడుస్తూండగా తాసీల్దారుగారు వారి గదిలోకి వెళ్ళేరు.

అయిదు నిమిషాలన్నా కాకుండానే తాసీల్దారుగారు సత్యాన్ని పిలిచేరు లోపలికి; ఏదో కాగితం వొకటి సత్యంముందు వదేసి, “దానికి వెంటనే వో చెక్కురాసి వట్లా” అన్నారు, సత్యం ఆ కాగితాన్ని పరిశీలించేడు. రంగరామయ్యగారి పేరను వున్న దరఖాస్తుది. 2000 రూపాయలకి ఋణదరఖాస్తు. రివెన్యూ ఇన్ స్పెక్టరు రిపోర్టుగాని’ యింటిప్లాను గాని, యితర వివాదాలుగాని ఏమీలేవు. దానితో సత్యం వక్క-క్షణం

విస్తుపోయి, వెంటనే లేరుకొని తనదల్లివద్దకు వచ్చి కూర్చుని 2000 రూ.లకు చెక్కు తయారుచేసి దరఖాస్తును పైలులో పెట్టుకున్నాడు. తానీల్దారుగారి మంజూరు అర్హత వుండగా తనకేం భయం మధ్య!

చెక్కును తీసుకెళ్ళి తానీల్దారుగారి గేతిలోపెట్టి, డిస్కాంట్ బుక్కును ఎదురుగా పెట్టేడు రంగరామయ్యగారు చెక్కును తీసుకుని డి. సి. లో సంతకంచేసి లేచేడు. వెనకాని తానీల్దారుగారు లేచేసరికి, కుప్పి మీద కందువా చీసుకొని

తానీల్దారుగారు వెళ్ళిపో బోతుండగా సర్దు అన్నాడు “ఆ పూరి రైతు వారం రోజులనుంచీ నెగ తిరుగుతున్నాడండీ, దానిమీదకూడ వేసేస్తే పదిలిపోతుండేమో!”

“తిరిగితే తిరగనియ్యి, నీ కేమిటి మధ్య! డబ్బు కాపలసినవాడు తొందరపడితే ఎట్లా—అర్థంబు కాగితాలంటే సాయంత్రం ప్యూన్ చేత ఇంటికి సంపించు” అంటూ వెళ్ళిపోయేడు.

సత్యం కుప్పిలో కూలబడిపోయేడు. అప్పుడు, తనకేమిటి మధ్య! రంగరామయ్య వంటి కుపాన్ బాధ తెలియని మోతుబిల్లు, దనికులు అయిదు నిమిషాల్లో చెక్కు తీసుకెళ్ళగా పాపం, ఆ రైతు ఎన్నివడి గావులు పట్టున్నాడో, ఏక్కడుంది న్యాయం! ఎక్కడున్నది ధర్మం! “

ఇవ్వాల జీతాలవచ్చే రోజు. సత్యం పనిచేసుకుంటూ తనకి తనే కూనిరాగం తీస్తున్నాడు సన్నగా, కాస్తేవటికి తను కూనిరాగం తీస్తున్నట్లు తెలుసుకుని “టకీ” మని అవుచేశాడతను. గడియారంవంక చూసేడు. 2-15 అయింది. “బ్రెజర్ కెళ్ళిన జవాను యింకా రాలేదేమో” అనుకుని మళ్ళా పనిలో నిమగ్నుడయ్యేడు.

రూపాయల పుచ్చి పుల్లుమంది, రైతెత్తి చూసేడు సత్యం. ఘన కార్యం చేసినట్లు చాటంత మొహంతో జవాను వచ్చేడు.

“పేరోల్”లో సంతకంచేసి రు. 79-15-00తో తిరిగివచ్చి సత్యం కాగితాలముందు కూర్చున్నాడు. వక్క కాగితమైనా పని సాగిందికాదు. ఎందుకో అతని హృదయమంతా చీకటితో నిండినట్లయి

పోయింది. ఈ పక్క జడంలో ఏమొచ్చింది చూడండి! ఇండాకటి ఆనంద మంతా బ్రాహ్మణమంతా ఏమయిపోయింది? ఎవరైతే రూపాయలు: అమ్మ తను, తమ్ముడు దేముడు మేలుచేస్తే వచ్చేనెలనుంచి తన భార్య కూడా, బ్రతకాలి: పాలిది, పెరుగు మనిషి, చాకిలి మనిషి, కిరాదా కొట్టాతను ఇంటాయన అవుపించ సుగేరు చికిరి తర్వాత వకరు. 8 5, 4, 10, 20 క్రిందకు దొణా దొణా సీళ్ళలాగా కారిపోయేయి రూపాయలు. జేబును చూచు కుంటున్నాడు ఆతను వారితో: దాదాపు 33 రూ॥లున్నాయి మిగిలి. మిగిలిన 29 దినాలకి అవే దిక్కు: వాటితోపే బియ్యం, నెయ్యి, నూనె, వప్పులు కొనాలి. తను కాపీ తాగాలి.... సిగరెట్లు కొనుక్కోవాలి.

సిగరెట్ మీదకి సుసన్న పోయిందా తనకి జేబూ తడుముకొని చూచుకున్నాడు. ఒకే ఒక సిగరెట్టుంది. జేబులో నోట్లు మధ్య వొడిగి, గడియారంపై చూచేడతను మళ్ళీ. అయిదున్నర. తాసిద్దారు వెళ్ళగానే. వెనకాలే సర్వంలేచి యింటిముఖం పట్టేడు-సిగరెట్ కాల్చుకుంటూ, ఆలోచించుకుంటూ.

“33 రూపాయలు. 29 రోజులు ఈ నెలలో వక చొక్కా కట్టించు కుందామనుకున్నాడు తను. ఇంకేం కుట్టిస్తాడు? ఒచ్చే నెల?” వెంటనే తన తమ్ముడు గుర్తుకొచ్చేడు సత్యానికి. వాడు కాలేజీ కెళ్లే కుర్రాడు: చిరిగిపోయిన దుస్తులతో ఆట్లాగే వెళుతున్నాడు. వాడికి వచ్చే నెలలో కుట్టిద్దామనుకున్నాడు తను కాని ఎట్లా? పోనీ పై నెలలో? పై నెలలో తను చెప్పలు కొనుక్కుందామనుకున్నాడు. ఆ పై నెలలో అమ్మకో పైను పంచే కొందామనుకున్నాడు. చీ! తన కార్యక్రమం అంతా తల క్రిందలై పోతోంది. తప్పుడిని, అమ్మని, అన్నని ఎవర్నీ తను సంశోష పెట్టలేక పోతున్నాడు.” సిగరెట్ చెయ్యి కాలిగా విసిరి పారేసి కిక్కికొట్టు ముందాగే దతను.

“ఒక సిజరు పెట్టె అని చెప్పబోయి అగేదతను. “సిగరెట్లు అర్పు తను తగ్గించుకొని, తమ్ముడికో చొక్కా కొనిస్తే ఏం?” అని

ఎవరో అన్నట్లయ్యింది. చాలా బావుందిది. అమ్మగూడా ఎంతో ఆనందిస్తుంది. రైట్!

అణా వీరీలు కొనుక్కుని ఆనందంతో హృదయం గంతులు వేస్తూండగా ఇంటికి వడిచే దశను.

ఇంట్లో ఆడుగు పెట్టగానే తల్లిని పిల్చి 79 రూపాయలు ఇచ్చే దశను తల్లి వక్కాణం విస్తుపోయి, నెమ్మదిగా అన్నది “అంతా ఇచ్చేసావేరా....నీ ఖర్చుకు ఏమయినా వుంచుకో.”

“ఇవ్వాలనుంచి నేనూ సిగరెట్లు కాఫీలు మానేస్తున్నానమ్మా. ఇంకేం ఖర్చుంటుంది? కావలిస్తే అడిగి తీసుకుంటారే....నీ దగ్గరుంచు.

“మా నాయన ఎంత బుద్ధిమంతు డయ్యేడు....ఇన్నాహూ ఆ సిగరెట్లు మానరా అంటే విన్నావా....నీ అంతట నీకే తోచాలి గాని వకరి మాట నువ్వు ఎప్పుడు విన్నావు గనక....ఖర్చే కాకుండా, అవి గుండెలు కూడా పీల్చేస్తాయటరా.”

నత్యం నవ్వి “నబ్బువిళ్ళ ఎక్కడమ్మా” అంటూ ట్రాక్లోకి వెళ్ళి ముఖం కడుక్కొని తిరిగి వచ్చేది. తల్లి పైచాన్ని ఎంతోమారులు రెండు పెట్టుకున్నది కాబోల్తు అప్పుడే బ్రంకులో పెట్టుతున్నది.

“అందులో వక అయిదు రూపాయలు గోపాలానికి యిచ్చి వోచొక్కా ఏదైనా కుట్టించుకోమనమ్మా” అన్నాడు తండ్రి దుప్పట్టుంటూ.

తల్లి ఆనందంతో మాట్లాడ లేకపోయింది. “అట్లా బయటకు పికారెళ్ళి వస్తానమ్మా” అంటూ పాక్కువై పు నడిచేడు స్వయం నింటు హృదయంతో.

* * * *

అఫీసునుంచి వక సాయంత్రం ఇంటికి వస్తున్నాడు నత్యం. వగం దూరమైనా రాకుండానే వాతచెప్పు బస్తా “పడే” పని తెలిపోయింది. నత్యం ఏమీ తోచక రోడ్డు ప్రక్కన ఎలబిసి పోవలసి సంచిత్యరం క్రితం ఆరు రూపాయలకి కొన్న చెప్పులవి ఇప్పుటికి ఏదెనిమిది పార్లు కుట్టించి బాగుచేయించాడు వాటిని తను. ఇంకెంత కాలం వస్తాయో

చేతిలో న్యూసు పేపరున్నా బావుండును....పొట్లాం కట్టి ఇంట్లో పార వేసేవాడు....తన తమ్ముడైనా తొడుక్కునేవాడు. పాపం ఎండలోనూ, వానలోనూ చెప్పలు లేకుండానే నడుస్తున్నాడు వాడు. చూస్తూచూస్తూ వాటిని రోడ్డుప్రక్కన వదిలి వెయ్యలేక కాళ్ళిడ్చుకుంటూ నెమ్మదిగా నడవసాగేడు సత్యం.

ఇంతలో వెనకనుండి ఎవరో కేక వేసేరు. “ఒరేయి సత్యం.... విన్నేరా....” సత్యం ఆగి వెనక్కి చూచేడు. తన సహాధ్యాయి రత్తయ్య.

సత్యం వెంటనే సిగ్గు వచ్చాడు తన చెప్పల అవస్థ తన మిత్రు డెక్కడ చూస్తాడోనని.

“ఏంరా ! ఎక్కడ పుంటున్నావ్. చాలా దినాలకి అవుపించేవు?” అన్నాడు సత్యం చిరునవ్వుతో.

“ఇంకెక్కడ ! “ఓ—” ఏ, డబ్బు. డి. లోనే. నువ్వెక్కడైనా చేరావా ...లేక ఇంకా చదువుచూనే వున్నావా ?”

“ఓ మిచ్చనే చేరానోయి రామాకాఫీసులో.”

“బ్రాంఛ ?”

“లోస్టు.”

“ఇంకేం అయితే. ఏ చూర్రం వెనక వేశావేం ?”

“ఛ ! ఛ ! ఏదో రోజులు యిల్లా వెళ్ళిపోతున్నాయి.”

“ఒరేయి మన దగ్గర దాచకు, నేనూ ఏవో కాస్తో కూస్తో అవ కాం పుండి చదివేరకం కొడు. నీ చయవల్ల యిప్పటికి రెండువేలు డ్యూటీలో పారేశేడు. ఇందులో త ప్పీముంది ? రేపు రోగం రొచ్చు వస్తే మనల్ని ఆడుకునే దెవడోయి యిప్పుడు జాగ్రత్త పడకపోతే.”

“అబ్బే ! నా కలాంటి అలవాటులేదు”

“ఒక్కయి వెర్రాడిలా చూట్లాడకు నాతో, నువ్వంటే విన్నటి ఎరడు చదువు చెల్లిస్తూ నేటికి పుచ్చోగంలో చేరేవు. కష్టమో, సుఖమో,

మంటి, చెట్టా, పచ్చడుగు నేను చెయ్యాను. అవేకనుంచీ రాత్రనక వగలనక, గొడ్డులాగ చెయ్యన్నా యీ ప్రయోగాన్ని: ఏం సంపాదించేను: రెండుపేలు! ఎప్పుడకీ కష్టంలేదు! దా కొంచెం కోరు తెరచి అడిగే రకాలున్నాయి మా ఆపీసులోన. వాని సంపాదించేగు నాలుగయిదుపేలు. తప్పేముందిరా యిండులో ఆనవేమి? బాధ? ఎప్పుడూ యివ్వడం లేదా? పూర్వం రోజులా మర్నీ రావసుకో.... అయినా తాలూకా అంటే రాస్తో కూస్తో గిట్టమనిందేనే?”

“గిట్టతుంది గాని, నా కట్టాంబి పనులు యిష్టంలే.”

“ఇష్టం లేదా? మీ ఆస్నయ్య ఎక్కడుంటున్నాడే?”

“గుంటూరులో?”

“అమ్మా, తమ్ముడూనో?”

“నా సర్దనే పుంటున్నాడు. ఏ?”

“ఏం చెయ్యలే. మీ ఆపిద కావనాని కొట్టించా?”

“అ! అ. మధ్యనే పట్టించి.”

“అయితే మొత్తం యెవరై పిస్తోందా?”

“అ ఆహా తక్కువగా”

“ఒరేయ్: 79 రూపాయలలో అ. ఆహా పట్టుకొలో తల్లి, తమ్ముడూ మిమ్మ, భార్య, ఎట్లా ద్రుతుకుదా మనుకుంటున్నారా! మీ ఆస్నయ్య ఎవైనా పంపిస్తున్నాడేరా?”

“ఇదిపరకు వగవించుడు గాని....వాడికి పిల్లాజిల్లా పుట్టుకొస్తుంటే ఏం పంపించటంలేదు.”

“నాకు తెలియ కడిగురాను: యిప్పుడంటే ఏదోబంటే తిని, లేకపోతే పడుకుంటారు. రేపు పేటమాత్రం పిల్లా, జిల్లా పుట్టుకొస్తే ఏమవుతారా పాశ్చింతా? రేపటి సంగతెందుకు? యివ్వేక దియ్యం 80 రూపాయలు పెరిగింది....ఏం తిందామనుకున్నావురా?”

సత్యం నవ్వి ఊరుకున్నాడు !

“అదేమిటా వెర్రాడిలా నవ్వురావు ! ఇది చావు బతుకుల సమస్యరా ! ఆ చొక్కా ఏమిటి. ఆకలికాయ ఏమిటి. ఎట్లా బతుకు తున్నావురా యింత వెర్రాడివి ? ఈ ప్రపంచంలో యింకా ఏమి నియమాలు అంటూ కుచ్చుంటే మంచి చచ్చిపోతావురా. నాకు ఆరేళ్ళ అనుభవముంది. నన్ను చూడ నిక్కేమైనా చెలియకపోతే....వాళ్ళంతటా వాళ్ళిచ్చినామాడా తీసుకోడానికేంరా....అనినాడా వద్దంటున్నావా....?”

అవునని తలూపేసు సత్యం.

“చీ : చీ : ఏం చునుమలా మీగు! ఆపార్టీ సంతోషించి తృణమో వలమో ముట్టచెబితే తీసుకోడానికేమిటా ! నిజానికి మానవ కష్టపడి పని చేసినందుకు. ముఖ్యంగా అన్ని కాగితాలనీ అలావుంచి వారి కాగితాన్ని వెంటనే బయటకి లాగి త్వరగా ఆ వ్యవహారం ప్రైవేట్ చేయించి నందుకు, కాస్తో కూస్తో తినడానికి చూరి చూక్కులున్నాయి. లేకపోతే రాత్రింబవళ్లు పెళ్లాం దిద్దలను చుగచిపోయా యీ కాగితాలను వట్టుకొని పేర్లాడటానికి ఎవరినీ అచ్చివున్నామో...చూసా ? నంద రూపాయలు పెడితేనేగాని అలాపగలు బ్రతుకలేని యీ దినాల్లో డెబ్బై రూపాయలకి యీ బావిసత్వాన్ని కొని ఇంటి వద్దగ సంతారాన్ని మార్చి చంపేదెవరోయి ! ఆదర్శాలు .. సిద్ధాలు అంటావా ! అవన్నీ చూపుకొనే దినాల్లోని స్వప్నాలు అచరణలో పెట్టడానికి ఆవేమీ పనికిరావు....మీ తాసీల్తారెవరు ఇప్పుడు ? సుందరయోధా. ..అయ్యి గురించి నన్నుచూడెమతాను—నాకుగేళ్ళ క్రికం తాసీల్తారద్యేట....ఆర్. ఐ. గా వుంటూ ఎంత సంప్రదించాడో తెలుసా అంటావా ? ఏమి పేరు....రాసీల్తా రయికమా వూరిదగ్గరే నాకు గెకరాలు కొన్నాడు మొన్న మొన్న....బంగారం లాంటి చేసు....ఎక్కడిదంరా....ఆ రాళ్ళల్లా యీ బస్తాపేం....”

సత్యం మొగం చిన్నగోలుంది. తక్షణం భూదేవి గర్భంలో తానదృశ్యుడయిపోతే బావుండు ననుకున్నాడు.

“నేను నీకన్న అన్నివిధాలా కాస్తో కూస్తో పెద్దవాణ్ణి: నేను చెప్పింది జాగ్రత్తగా ఆలోచించుకో. నువ్వు ఎవరియిల్లోనూ చొంగతనం చెయ్యడంలేదు. ఎవరినీ బలవంతంచేసి నాకది కావాలి. ఇది కావాలి అని అడగటం లేదు. ఎవరైనా ఏదైనా యిస్తే తీసుకో. పెద్దనకు, తల్లి, తమ్ముడు, పెళ్లాం యింకా దేముడు మేలుచేస్తే పిల్లా. పీచూ పీచెనక వున్నారని గుర్తుంచుకో. ధనలక్ష్మీవద్దని కాలదనుకొన్నావా.... నువ్వు ఆరిచి చచ్చినా, నీవద్దకికరాదు. ఏం చూ అడచకన్నా నువ్వు పూడి పొడిచేవా.... నీకులు చెవుతున్నావు. నీకులు! పాపం! గంపెడాకతో వస్తారు వాళ్లు. వాళ్ళకి సాయంచేసిన వాళ్ళని రుణంలో ముంచుకావా? నువ్వు వద్దని కనురుకుంటే వాళ్ళెంత చిన్నబుచ్చుకుంటారో నీకేం తెలుసురా.... నన్నడుగు చెబుతాను....”

సత్యంకి నవ్వు ఆగింది కాదు. కష్టంమీద నవ్వును ఆపుకోగలిగేడు—“యిప్పుడెక్కడికి పోతావు... చూ యింటికిరా— టోజనంచేసి మరీ పోదువుగాని” అన్నాడు.

“థ్యాంక్స్—పురంలో మా పిన్నవాళ్ళున్నారు. అక్కడికి వస్తానని మాటిచ్చేను. ఒరేయి అనవసరంగా వెర్లులు వోడక నేను చెప్పింది విచారంగా ఆలోచించు. బాగువడు. ఇప్పటికే నా కాలస్యం అయింది— వస్తా” అంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

సత్యం వక నిఘ్టార్పు వదిలి కాళ్ళిడ్చుకుంటూ నెమ్మదిగా యింటి ముఖం వచ్చేడు.

*

*

*

తల్లికి వంట్లో బాగుండకపోవడంవల్ల సత్యం అదినం కాస్త ఆలస్యంగా టోజనంచేసి ఆఫీసుకు వరుగెత్తేడు.... తానీల్దారుగారు ఏచుంటారో అని హడలిపోతూ. అదృష్టవశాత్తూ అదినాన తానీల్దారుగారు యింకా రాలేదు. బ్రతుకు జీవుడా అనుకుంటూ సత్యం కాగితాలకట్ట ముందు కూలబడ్డాడు.

సత్యం చేతులేవో పని చేస్తున్నాయన్నమాటేగాని అతని మనస్సంతా ఎక్కడో పుంది. అతని మనస్సు తీవ్రమైన విషయాన్నిగూర్చి దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తుంది.

పని చేస్తున్న సత్యానికి మొట్టమొదట తమ్ముడి కారేణి ఫిజు కట్టాలి కాబోయ్ అనే ఆలోచన వచ్చింది. మొన్ననే కదా కట్టింది అని సమాధానం చెప్పకొని ఆ భావాన్ని అదగ్గ డ్రాక్కిబోయేదరను. కాని మొన్న అంటే ఎప్పుడు? నెలక్రిందట! ఎంత కట్టేడు? ముప్పయి. పోతే మిగిలిన ముప్పయి యీ నెల కట్టవద్దూ! అన్నయ్య సాయవడగల్గితే ఎంత బావుండును, వాకికిమాత్రం కష్టనుభాలు తెలియపూ? సంపన్నుడు అని సమాధానం చెప్పకున్నాడు.

వెంటనే యింట్లో బియ్యం నిండుకోబోతున్న విషయం గుర్తుకొచ్చింది. అపునురేషనుషాపు క్యూలో నిడబడాలంటే జేబులో మూడు రూపాయలుండాలి: ఎవర్ని అడగాలో ఆరోచించాలి.

అమ్మకి వంట్లో బావుండటంలేదీమధ్య, ఆమె పెద్దదయి పోతుంది. ఆరోగ్యం సన్నగిల్లుతుంది. తాను అశ్రద్ధచేయకుండా వచ్చే నెలైనా పది రూపాయలు ఖర్చుపెట్టి దాక్టరుకి చూపించాలి. రెండునెలలనుండి వాయిదా వేస్తున్నాడే శనని తాను ఒచ్చే నెల తప్పక చూపించాలి

యింటనై. అమ్మకి చీర, తమ్ముడికి చెప్పలు తనకి చొక్కాలు కూడా గుర్తుకువచ్చే సరికి ఈ కలాన్ని బిల్లపైన వదిలి భాధతో తలను రెండు చేతుల మధ్య పట్టుకున్నాడు సత్యం.

ఏమిటీ జీవితం? ఎందుకోసం బ్రతుకుతున్నారు తామంతా? లేచినది మొదలు బాధలేనా? ఒక అవసరం లేకుండానే సారాక అవసరం వచ్చిపడుతుంటే తనలాంటి కుష్కడి ఏం చేయాలి? కాలేజీలో చదువుతూ పూహించుకున్న జీవితమేనా యిది? కుత్రమైన గాలి. ఆహారం. చీకూచింతా లేని నిర్మలమైన మనస్సు. తీరికైనప్పుడల్లా సంఘసేవ, సత్యం, ధర్మం....యివేనా!

బూట్లు టకటకలాడించుకుంటూ పివేమ్యూ ఇన్ ప్లెక్టరు వచ్చేడు. వెనకాలే తానీల్లామిగాడు. సత్యం అలెచనలోనుంచి తేలుకొని తిరిగి వనిలో నిమగ్నుడయ్యేడు.

మళ్ళీ 8000 రూపాయలు పైగా మోటుబులైన భూస్వాములకి అప్పులు మంజూరుచేసి అసీల్దామిగాలు నాలుగు కాకుండానే వెళ్ళి పోయేడు. సత్యం ఆవస్థి లేథలు వ్రాసుకొని రేచేసరికి అయిదుంపాపు అయ్యింది.

పైసిస్టుకూడా పైపుమిషను మూసేసిలేస్తూ, వున్నట్టుండి అన్నాడు. “సత్యం నేటితో మన డరిద్రం తీరిపోతుందోయి” అని.

“ఎట్లాగో” అడిగేడు సత్యం శిశుర్యంతో.

“మనకి 80,000 రూపాయలు రాబోతున్నాయి.”

“నిజం?”

వెర్రాడిలా వున్నావు? ఇంకా సందేహమా? ఒక వారింనుండి ఆలోచించి ఆఖరికి యివ్వేశ నిశ్చయానికి వచ్చేసేను.”

సత్యానికి ఏమీ అర్థంకాలేదు రెల్లటోయి పైసిస్టుచైపే చూస్తూ నిలబడిపోయేడు.

“నిజమేనోయి ! నీకుహడా ఏమైనా కావాలనుంటే ఓ రూపాయి న్నర ఇయ్యి”

“ఇంతేనా ! జీతాలొచ్చేక యిస్తాయిప్పుడెక్కడనుంచి లెచ్చేదిఅనలేమిటిది”

“ఫజిల్ !”

“చంపేవు వాటిమీది నుండి సమ్మకం లేదనలు”

“అదే దురదృష్టం అంటే ఏమైనా చేసేటప్పుడు పూర్ణ విశ్వాసం వుండాలి. ఒస్తుందని వేస్తై వస్తుంది లేకపోతే వచ్చేవాళ్ళందరికీ తెలివితేటలవల్ల వస్తోందంటావా?”

“మరే. నీ ఆంత దివ్యానంద కలహాదు యాతెవ్వరూ లేరు దేశంలో....నీ కోసమే వాళ్లు పడినట్టే....60 000 అ యిద్దాము” అన్నాడు ఇన్స్పెక్టరు ఎత్తి పొడుస్తూ.

“అవునోయి. కొందరికి లంచాలపై విశ్వాసం ఎక్కువ, మరి కొందరికి ఆత్మపై విశ్వాసం ఎక్కువ. మోలాంటి వాళ్ళకోసం పజిల్లు పెడితే, మీలాంటి వాళ్ళకోసం “లోన్సు” పెట్టేరు ప్రభుత్వం వాళ్ళు” అన్నాడు టైసిస్టు మృదువుగా.

“ఏయ్ అనవసరంగా నోరు పారేసుకోక! ఎవరు తిన్నారు లంచాలు?”

“మీ తాసీల్దారునే అడుగరామా; వారి కంటే, నీ కంటే నా తెక్కువ తెలుసా”

ఈ టైసిస్టు యింత కుండ పగలకొట్టినట్లు సూట్లాడతాడని సత్యం ఎన్నడూ అనుకోలేదు. తాసీల్దారు గారనైనా జంకరుండా, అన్యాయా న్నెదుర్కొంటూ టైసిస్టు సూట్లాడటం సత్యానికి అమితానందాన్ని కల్గించింది. ఉత్సాహం పొంగి పొరలగా ఆతనికి “హయర్ హయర్” అని చప్పులు చుట్టూమన్నించింది “వెంటనే వరండాలోని గుమస్తాలు కొందరు నవ్వేసేరు, సత్యంకూడా అనగడంతో నట్లు తెలియకుండా నవ్వసాగేడు.

“ఫూర్న్” అనుకుంటూ వెళ్ళిపోయేడు ఇన్స్పెక్టరు సైకిల్ కి సత్యం తీరుకుని టైసిస్టుతో అన్నాడు. “నిజమేనోయి....నాదమ్మ తర్వాత యిస్తా....నువ్వు పంపించు వజిల్ మీ ముందు”

“ఒహమానం వస్తే చెరి సగం....”

“రైట్ యింకా అనుమానమేం లేదు”

సత్యం వజిల్ వచ్చినట్లే పూహించుకుంటూ యింటికి నడక సాగేడు.

సత్యం యింటికి వెళ్లేసరికి భార్య వెలపల కూర్చుని వున్నది. లోపలను వెళ్ళేసరికి అల్లి మంచంమీద పడుకొని బాధగా మూలుతూంది. కాలువా కప్పకొని పున్నా గజగజా వణకుతూంది.

మంచంనగ్గిరకొచ్చి విదారంగా తల్లిని చూస్తూ అడిగేడు “జ్వరం వచ్చిందా అమ్మా?” అని.

“వర్షంతా కాలిపోతూందిరా యిందాకటి నుంచీ” అన్నాడు వంటింటిలోనుండి తన తమ్ముడు.

వీడేం చేస్తున్నాడు లోపల? చూడేడు అతను పొయ్యి రాజెయ్య దానికి నానా అవస్థ పడుతున్నాడు వాడు. దియ్యం వుడికిస్తాడు కాదోల్తు ఒక గిన్నెలో ప్రక్కగా పెట్టుకొని వున్నాడు. ఒక నిట్టూర్పు విడిచి కాళ్ళు చేతులు, ముఖం కడుక్కుని తిరిగి వంటింటిలోకి వచ్చి నిలబడి. నేనుకూడా నస్తాను వుందు....యేదో ఒకటిచేసి పారేద్దాం” అన్నాడు తనకి ఏం చెయ్యాలో, ఎట్లా చెయ్యాలో చెయ్యకపోయినా.

“నువ్వు ఒద్దులేరా.... నే నొక్కడే చెయ్యగల్గు....రమ్మని ఒక సారి డాక్టరుకు చూపిస్తే వావుంటుండేమో!”

తం పూపి గుమ్మంలో కూలబడ్డాడు సత్యం. డాక్టరు! దప్పివ్వ కుండా ఏ డాక్టరు వస్తాడు? డాక్టరు పచ్చి చూచినా బట్టావాడి కివ్వడాని కైనా తనపట్ల అర్థరూపాయికూడా లేదే! ఎక్కడో అక్కడ చూడాలి. ప్రక్క సందులో నారాయణరావునారు రాడూ! తను స్రయత్నించి చూస్తేగా అసలు....

ఎట్లాగెతనేం పొయ్యి రాజేపేడు తన తమ్ముడు, దియ్యంగిన్నెను పొయ్యిమీద కెక్కించి, వలనాయలు పరుగుచున్నాడు. చూరకూడా చేస్తాడు కావల్సి. యివన్నీ ఎక్కడ పోయిఉన్నానో పీసు. వెధవకి అన్ని విషయాలు తెలుసు. తెలిపికలవాడు. చాలా ప్రాంతాను చదువు కుంటే; ఎంత కష్టపడైనా తనువాణ్ణి దాగా చదివించాలి....అమ్మగట్టిగా మూలుగుతోంది....తను వెళ్ళి డాక్టరును చూచి వస్తే....

సత్యం లేచి మాటామంతి లేకుండా దాక్షరు యింటివైపుకు బయల్దేరేడు.

దాక్షరుగారు సత్యం చెప్పింది విని మాటాడక బయలుదేరి వచ్చేరు—జట్కాకూడా అక్కరలేకుండానే. చూసేసరికి జ్వరం బాగా వుంది. “మరేం పర్వాలేదు. మందిస్తా తగ్గిపోతుంది, నాతో ఎవరయినా రండి” అన్నారు.

సత్యమే వెళ్ళాడు పక ఖాసీసా పుచ్చుకొని, మూడుపూటలకి సరివద్ద మందు తీసుకొని సత్యం తిరిగి వచ్చేసరికి అన్నం వందేస్తాడు అతని తమ్ముడు. కూర వుడికిస్తున్నాడు.

తల్లి ఒక దోసు మందు తాగి మూలుగుతూనే అంది “ఏం అవస్థలు వచ్చిపడ్డాయిరా మీకు, చదువుకోవలసిన ఆ కుర్రకుంక ఏం కష్ట పడుతున్నాడు....? నెయ్యి తక్కువగా వున్నట్లుంది—ఎదో యీ పూటకి గడుపుకోండి.... నెయ్యి, మజ్జిగ, ఆ అలమారులో వున్నాయి” అంది.

ఆ పూటకి ఏదో అయిందనిపించి అంతా పడుకున్నారు. సత్యానికి ఏ మాత్రం నిద్రపట్టటం లేదు. అతనికి కావలసినదాన్ని ఆలోచనలు. “రేపు ప్రొద్దున్నే ఎక్కడో అక్కడ పైకం అప్పుతెచ్చి నెయ్యి పట్టుకు రావాలి.... జీతం రాగానే దాక్షరుకు పక పది రూపాయలు యివ్వాలి.... లేకపోతే బావుండదు....! యీ రెండోచనలు పూర్తవ కుండానే యితర అప్పులు, బాకీలు కళ్ళమందు పాగాయి. వెంటనే అతనికి క్రాసు వర్డు పడిల్లు సంగతి గుర్తుకొచ్చింది. అవును. తన దరిద్రం తీరిపోబో తుంది, అందుకనే అట్లా ఆయాచితంగా చైపిస్తు సుబ్బారావు తనని కలుసు కున్నాడు. కనీసం పదివేలాచ్చినా చెరో అయిదువేలు పంచుకుంటారు, శుభ్రంగా అప్పులన్నీ తీర్చేసి అమ్మకి, తమ్ముడికి, భార్యకి వో వెయ్యి అయినా ఖర్చుపెట్టి ముందు బట్టలు కొనాలి తను, అవును—ముందు బట్టలు. తర్వాత యింకో వెయ్యి అన్నయ్య కిస్తాడు. పాపం వాడూ

నానా అవస్థలూ వద్దున్నాడు, మిగతా మూడూ వేలూ ఎట్లా ఖర్చు చేస్తే మంచిదా అని ఆలోచిస్తుండగానే నిద్రవట్టేసింది.

తను కార్లో ఎక్కడికో వెడుతూన్నట్లు—తన తమ్ముడు బి. ఇ. వదువుతూన్నట్లు, తన తల్లి సంతోషంగా నవ్వుతూన్నట్లు—గుమస్తాలు, స్నేహితులూ తనంటే ప్రాణాలైనా యివ్వడానికి సిద్ధంగా వున్నట్లు ఆ రాత్రల్లా అతనికి కలలు!

*

*

*

సత్యం వుదయాన్నే మందు తీసుకొచ్చి యింట్లోవదేసి, స్నేహితుల వద్దకి వెళ్ళేడు. ఎంత అప్పు అడగాలా అని కాస్సేపు తర్జన భర్జనలు చేసి ఆఖరికి అయిదు రూపాయలు అడగటానికి నిశ్చయించుకున్నాడతను, అయిదు రూపాయలు కాదు కదా, అయిదు అణాలుకూడా సంపాదించలేక పోయేడు వది గంటల లోపుగా, 50 వ తేదీ ఎవరివద్దమాత్రం, ఎట్లా వుంటాయి. అని తనకి తనే సమాధానం చెప్పకొని, ఏ కోమటి కొట్లోనైనా యిక నెయ్యి సాయంత్రమైనా అరువు తేవాలని నిశ్చయించుకొని, ఏదో తినేసి హడావుడిగా ఆఫీసుకు వరుగెత్తే డతను.

ఆఫీసుకు వెళ్లేసరికి గుమ్మంలో రివెన్యూ ఇన్ స్పెక్టరు నిలబడి సిగరెట్ కాల్చుకుంటున్నాడు. తనని చూడగానే ముఖాన్ని అవతలకు త్రిప్పుకొని ఎక్కడో చూడసాగేడు. సత్యం చిన్నబోయి లోపలకు వెళ్ళేడు.

తైపిస్టు సుబ్బారావు ఏదో కాగితం చూస్తూ “తాసీల్దారుగారు నిన్ను ఆడిగేరు ఎందుకో?” అన్నాడు.

అట్టేండెన్సులో సంతకంచేసి, చొక్కా సర్దుకుంటూ తాసీల్దారు గారి గదిలోపలి కెళ్లేడు సత్యం. తాసీల్దారుగారు పేపరు చూస్తున్నారు. ఒక నిమిషం అయ్యేక తల ఎత్తి “యిప్పుడు టైం ఎంతోయి?” అన్నారు.

“వదకొందుంజావు సార్.”

“ఆఫీసు వదకొందింటికి కాదూ ”

“అవునండీ. మా అమ్మకి జబ్బుగా వుంటే కాస్త—”

“అవున్నే నువ్వీ మధ్య చాలా పెద్దవాడి పవుతున్నావుట; స్టేటు మెంటు పోయిందా యీ నెలది?”

“యివ్వేళ వెడుతుందండీ.” సత్యంకి తాసీల్దారుగారి మాటలు అర్థం కాలేదు. తనేం చేసేడు; తననేనా అన్నది అయినా:

“స్టేటుమెంటు యివ్వేళ పోయితీరాలి తెల్సా; సరే వెళ్ళు”

ఒచ్చేసేడు సత్యం. టేబిలుముందు కూర్చున్నాడు విస్తుబోయి. టైపిస్టు ఇదేమీ గమనించకుండా “సత్యం: ఇదిగో పజిలు అంతా పూర్తి చేసేసేను. ఇవ్వేళ పంపిస్తున్నా. ఓసారి చూస్తావా!”

సత్యం తేరుకొని “-మళ్లా నేనెందుకు, నువ్వే పంపించేద్దా.” అన్నాడు.

“ఏం అట్లా వున్నావు?” అడిగేడు టైపిస్టు.

“ఏమీలేదు.” అని స్టేటుమెంటుకి కావలసిన కాగితాలను సర్దుకో సాగేడు సత్యం.

రివెన్యూ ఇన్స్పెక్టరు లోపలికొచ్చి వోసారి సత్యం ముఖాన్ని ఎగాదిగా చూచి. ఖాళీగావున్న కుర్చీలో కూర్చుని ఏదో రాసుకోసాగేడు.

కాలం గడచిపోతూంది. సిరా కాగితాలమీద యింకిపోతూంది. కాగితాలు తిరిగి పోతూన్నాయి. కిలాలు, పెన్సిళ్ళు కాగితాలమీద సృత్యం చేస్తున్నాయి.

సత్యం రెండింటికల్లా స్టేటుమెంటు పూర్తిచేసి, సంతకం చేయించి డిస్పాచ్ లో యిచ్చేసి, కాఫీకి బయలుదేరేడు “అమ్మకి ఎట్లా వుందో; డాక్టర్ ఏమి ఆలోచిస్తున్నాడో యీ సమయంలో. రాత్రికి మళ్ళీ తమ్ముడు అవస్థపడి వంట చెయ్యాలి కాబోయ్....”

సత్యం కాఫీతాగి అరువు పుస్తకంలో వ్రాసి వరండాలో నిలబడ్డాడు. కలెక్టర్ అఫీసు గుమాస్తా వకతను సిగరెట్ పొగను విలాసంగా

వదుల్తూ. ఎవరితోటో మాట్లాడుతున్నాడు. అతన్ని చూడగానే సత్యానికి సిగరెట్ మీదకి మనస్సు పోయింది. జేబాలు తడుముకున్నాడు. జేబాలు ఖాళీ. మనస్సుని యింకో విషయంమీదకి మళ్ళించేందుకు యత్నిస్తుండగా కలెక్టరాఫీసు గుమాస్తా, యింకొకాయనా ముందుకు వెళ్ళిపోయేరు. సత్యం హోటలు మెట్లు దిగబోతూండగా—“వూరు” రైతు ఎదురయ్యేడు “నమస్కారం బాబయ్యా” అంటూ సంచీ ఎత్తి:

“ఏం మీవని యింకా తేలలేదూ?” అన్నాడు సత్యం.

“యియ్యేళ తేలిపోవాలండీ. ఆర్. ఐ. గారుకూడా యియ్యేళ యిప్పించేత్తానన్నారండీ....మళ్ళీ యిదిగో యీసెడు వెన్న ముడుపు చెల్లించు కుంటున్నా”

సత్యం అడిగేడు—“మీ వూళ్ళో ఎట్లాగండీ వెన్న”

“ఎట్లాగైతేనేం బాబయ్యా....మీకు కావాలా వెన్నండి?” అడుర్దాగా అడిగేడు.

“అవునండీ, వక వీసె కావాలి ఎల్లండికాని డబ్బివ్వలేను” అన్నాడు సిగ్గుపడుతూ.

“మీ యిష్టం ఎప్పుడన్నా యియ్యండి. అయినా మారాజులు మీకో యీసె వెన్న ప్లస్ వెయ్యేలేకపోతే ఎందుకండీ మేం బతికి.... ఆర్. ఐ. గోరికి యింకోసారిచ్చుకుంటా యిది తీసుకోండి బాబయ్యా...” సంచిలోంచి చిన్నబుడ్డి బయటకు లాగేడతను, “వారికి తెచ్చినది నాకెందుకు....రేపు తీసుకురండి నాకు”

“అదంతా మీ కెందుకు....తీసుకోండి బంగారంలాంటి వెన్న. యిటువంటి రకం మళ్ళీ మీకు కావాలన్నా దొరకదు బాబయ్యా” అన్నాడు రహస్యంలాగ చెబుతూ, గిన్నెను తనచేతిలో పెడుతూ.

సరే, గిన్నె తోమించి రేపు ఉదయం పట్టుకొస్తాను....ఎంతేవిటి అనలు ?”

“అదంతా తర్వాత సూద్దాం లెండి....కాస్త కాఫీ పోసుకోరూ....”

“నా దివ్వుడే అయింది....మీరు వుచ్చుకొని రండి” సత్యం నవ్వుతూ, గిన్నెను తీసుకొని ఆఫీసులోకి వదిలాడు..

ఆర్. ఐ. వరండాలో నిలబడి సిగరెట్ కాలుస్తూ, విచిత్రంగా నత్యం వైఖిక పర్యాయం చూచి వెంటనే ముఖాన్ని ప్రక్కకు తిప్పుకున్నాడు.

నత్యం గిన్నెను కుర్చీకింద పెట్టి కాగితాలు చూచుకుంటూండగానే పార్టీ వరండాలో రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టర్ గారితో ఏవో బ్రతిమాలి చెప్పుకుంటున్నాడు కాసేవటికి రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టరు తాసిల్దారుగారి గదిలోకి వెళ్లేడు....ఏవో కాగితాలు పుచ్చుకొని.

అయిదవ్వ బోతుండగా రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టరు బయటకు వచ్చి నత్యంతో ఆ—పూరి రైతుకి బాండు రాసి సిద్ధంగా వుంచమంటున్నారు తాసిల్దారుగారు. చెప్పి వెళ్ళిపోయేడు నత్యం రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టరుని ఎగాదిగా చూచి. కాగితాలు తీసి బాండు వ్రాసి సిద్ధం చేసిపెట్టి. మిగతా కాగితాలు చూచుకో సాగేడు.

వదిహేను నిమిషాల్లో తాసిల్దారుగారు బయటకొచ్చి. “ఆ....పూరి రైతు పాపం తెగ తిరుగుతున్నట్లున్నాడు.” అన్నారు.

“కాగితాలన్నీ రాసి సిద్ధంగా వుంచేనండి. సంతకం చేస్తారా?” బాండు తీసుకొని లేచి నిలబడ్డాడు నత్యం.

“అప్పుడే వ్రాసేసే వన్నమాట?” అన్నాడు తాసిల్దారుగారు నత్యం తల పూపేడు....మెప్పుకోసం ఎదురు చూస్తూ.

“ఊ, బాగానే వుంది. నా కిప్పుడు “తైం” లేదు....పుదయాన్నే చూస్తూ. ఏమిటది ఆ కుర్చీకింద....”

“వెన్నండి ” నత్యం చెప్పేడు.

తాసిల్దారుగారు మాట్లాడకుండా వెళ్ళిపోయేరు బయటకు. బయట వున్న రైతుతో కాబోల్చు “రేపు పుదయాన్నే రండి—మీవనే చూస్తూ....” అంటున్నాడు. తాసిల్దారుగారు ఎందుకో కోపంగా వున్నారీ వేళ అనుకున్నాడు నత్యం.

ఉదయానికి తల్లి వంట్లో కొంచెం వింపాదిగా వుంది. దాక్టరు వచ్చి చూచి ఇంజక్షను యిచ్చి వెళ్ళిపోయేడు. సాయంత్రానికల్లా తల్లి లేచి తిరగవచ్చు. సత్యం మనస్సులోనే భగవంతునికో కృతజ్ఞతాభి వందనం చేసుకున్నాడు.

సత్యం తెల్లగా తోమించిన ఖాళీ బుడ్డితో ఆఫీసుకి వెళ్లేసరికి ఆఫీ సంతా హడావుడిగా వుంది. రైతు వెలాతెలాబోతూ బయట నిలబడి వున్నారు, తనని చూడగానే “నాకేమీ తెలియదండీ బాబయ్యా....ఇదేం గోరమో” అన్నాడు, సత్యాని కేమీ అర్థం కాలేదు. ఖాళీ బుడ్డిని రైతు కిచ్చేసి ఆదుర్దాగా లోపలికి వెళ్లేడు సత్యం. గుమాస్తాలు, ట్రైపిస్టులు పని మానేసి గుసగుస లాడుకుంటున్నారు.

సత్యం అట్టెండెన్నులో సంతకం పెడుతుండగానే “సారీ బ్రదర్ : ఏంచేస్తాం, రోజులు బావుండ లేదంతే” అన్నాడు ట్రైపిస్టు.

“ఏం ఏమయ్యింది ?” అడిగేడు సత్యం.

“ఏమవ్వాలి. నువ్వు వూరు రైతువద్ద వెన్న లంచం తీసుకున్నట్లు తాసీల్దారుగారు చార్జ్ ఫ్రేమచేసి కలెక్టర్ కి పంపించేరు. రైతువద్ద కూడా ప్లేట్ మెంట్ వుచ్చుకున్నారు.

“లంచమా : నేనా !” విస్తుపోయేడు సత్యం.

తాసీల్దారుగారి జవాను బయట కొచ్చి వక కాగితం యిచ్చేడు యింతలో సత్యం చేతికి. సత్యం వణికే చేతుల్తో అందుకున్నాడు దానిని. అందులో “నువ్వీ రోజునుంచి డ్యూటీనుంచి సస్పెండెడ్” అని వుంది.

సత్యం కాగితం వుచ్చుకొని తాసీల్దారుగారి గదిలోకి వెళ్లాడు తిన్నగా. తాసీల్దారు పేవరు చదువుకుంటున్నారు. సత్యం తిన్నగా అన్నాడు. “మీరు పొరబడ్డారు సార్. నేను డబ్బిచ్చే తీసుకుంటానని చెప్పేను, రేపు జీతాలు రాగానే యిస్తానని తర్వాత చెప్పేను. లంచం తీసుకునే వుద్దేశం నా కెన్నడూ—”

“సారీ మిస్టర్ సత్యం ఇదంతా నే ఎక్స్ప్లనేషనల్ లో. రాసుకో. నేనేం చెయ్యలేను. గుడ్ బై.”

“విజయం చెబుతున్నా సార్”

“ఏదైనా చెప్పు. కానీ నాతోకాదు. నీ ఎక్స్‌ప్లనేషన్‌లో గుడ్-బై”

సత్యం బయటికి వచ్చి నిలబడ్డాడు. అంతా అంధకారంలోవుంది. ఇది ప్రపంచమేనా? వీళ్ళు మనుషులేనా? వీళ్ళనేనా తను పోదరులని, దేశం అని ఏమేమో అనుకుంటు.

తనకు తెలియకుండానే నడువ సాగేడు. ఎక్కడెక్కడో తిరిగి తిరిగి సాయంత్రం పార్కుకి చేరుకున్నా దశను; ఎట్లా తను తల్లిని, భార్యని చూచేది; తన అన్న యివ్వేక వస్తాడు కాబోయ్ని వాడి కేసుని చెప్పేది?

మహా నేరం చేసిన వాడిలా కుమిలిపోతూ, చీకటి వద్దాక యింటికి నడువసాగే దశను.

గుమ్మము వద్ద కొచ్చేసరికి ఎదురింటి గుమాస్తా రంగయ్య తన అన్నతో ఏమేమో మాట్లాడుతున్నాడు. బహుశా తన సంగతే అయ్యంటుంది. ఎంత సేవటినుంచి మాట్లాడుతున్నాడో? ఏమని మాట్లాడుతున్నాడో? బహుశా తను లంచంగానే యీ వెన్నుని తీసుకున్నాడని వీళ్ళంతా అనుకుంటూ వుంటారు. ఆఖరికి తన అన్న గూడాను.

సత్యం తల వంచుకొని ఇంట్లోకి వెళ్ళబోతూండగా తన అన్న అన్నాడు. “మరేం ఫర్వాలేదు! వెధవ వుద్యోగం పోతే పోయిందిలే. ముందు అమ్మని సముదాయించు ఏడుస్తూంది లోవల.”

సత్యం తల వంచుకునే లోవలకు నడిచేడు తన తల్లి కండ్లు చెమ్మగిల్లి వున్నాయి తనను చూడంగానే కళ్ళు తుడుచుకొని ఏమీ ఎరగ నట్లు, “భోజనానికి లే బాబూ!” అన్నది.

మంచంమీద కూలబడి సత్యం అన్నాడు “నాకు ఆకలి వెయ్యటం లేదే....మీరంతా భోజనం చెయ్యండి.”

“అదేమిటా! భోజనం మానుకుంటారా. వెధవ వుద్యోగం పోయిందని....మా నాయన కదూ....లే” అమ్మకి మళ్ళీ కళ్ళ నీళ్ళు తిరుగుతున్నాయి.

భవిష్యత్తంతా అగమ్య గోచరంగా వుంది సత్యానికి. మళ్ళీ మొదలా వుద్యోగంకోసం అన్వేషణ! తనని నమ్ముకుని వున్న తల్లి, తమ్ముడూ, భార్యా ఏమయిపోవాలి తనకి వుద్యోగం లేకపోతే?

“మీ నాయన ఎంతో కీర్తి ప్రతిష్టలు సంపాదించుకుని హరీ మన్నారు. నువ్వు ఆ చెట్టున కాపినందుకు అట్లాగే నాలుగు కాలాలు చేస్తావనుకున్నాను గాని....ఇంతలో యింత—”

“అమ్మా—” గద్గదిక స్వరంతో అరిచేడు సత్యం.

తల్లి వక్క వుదుటన వచ్చి సత్యాన్ని కౌగిలించుకుని “చెప్ప నన్నా....చెప్ప. నువ్వావని చెయ్యలేదు కదూ!....చెప్ప బాబూ” తల విమురుతూ అంది.

“లేదమ్మా....లేదు. రెండు రోజుల్లో యిస్తానని చెప్పే తీసుకున్నా నమ్మా....ఎవరో కల్పించేరి విషయం....” తల్లి కౌగిలిలోంచి ముఖ న్నెత్తి అన్నాడతను.

“అవును నువ్వట్లా చేసేనంటే నేను నమ్మలేదు బాబూ! మావాడు బుద్ధిమంతుడని నాకు బాగా తెలుసు. మా నాన్న వట్టి చెర్రినాయన” అంటూ సత్యం తలని ముద్దెట్టుకుని “పోనీలే...వుద్యోగం లేకపోతే అడుక్కుని బ్రతుకుతాం. నువ్వేమీ దిగులువడకు.” ఓదార్చి సత్యం తల్లి.

మాతృమూర్తి స్వంతవచనాలు వింటూన్న సత్యానికి వక్క సారిగా ప్రపంచమంతా ఏదో వింత వెలుగులో నిండినట్లయింది. అవును. ఉద్యోగం లేకపోతే చేసేదేముంది, అన్యాయంగా జీవించలేని వాళ్ళకి—అడుక్కుతినడం తప్ప!

బయటనుంచి అతని అన్నియ్య కమ్మగా చుట్ట చాల్చుపంటూ ఎవరితోటో మాత్రం “ఆ! రేపీపాటికి ఆ తానీల్దారును ఇక్కడనుంచి ట్రాన్స్‌వర్ చేయించి పారేస్తా! రోగం సడలిపోతుంది. మావాడు చెయ్యలేకాని బోలెడు ఉద్యోగాలు”....అంటున్నాడు అన్నీ తన చేతిలో వున్నట్లు!

స్వయం కృతం

స్టేషనులోని 'హిగ్గిన్ వాథమ్మ' వద్ద నిలబడి క్రొత్తగా వచ్చిన పుస్తకాలను చూస్తున్న లక్ష్మణరావు. "హల్లో! మిస్టర్ లక్ష్మణ్!" అనే పలకరింపుతో పక్కనే నిలబడివున్న నరసింహాన్ని గమనించేడు.

"హల్లో! కులాసాయేనా?"

"అ: పుస్తకాలేమీ నచ్చినట్లు కనిపించడే?" ఏదో అడగాలి కనుక అడిగేసుకుమా అన్నట్లు తేలికగా అన్నాడు నరసింహం చిన్న నవ్వుతో.

"ఏదో పున్నాయి. కొందామగ్నా అందుబాటులో ఆపుపించని ధరలు! ఏం కొంటాము? వస్తారా పోదాం అట్లా?"

"ఊ నడవండి. ఒక్కరే వచ్చేరేం.... నుండరావు ఏదీ?"

లక్ష్మణరావుకు ఆముదం త్రాగించబోయినట్లనిపించింది. నాలుగు దినాలక్రితం తను యీ ప్రశ్నకి తడుముకోకుండా సమాధానం చెప్పగలిగి వుండేవాడు. అస లిటువంటి ప్రశ్నలకు అవకాశమే వుండేది కూడా కాదేమో అప్పుడు.

మౌనంగా ఊరుకున్న లక్ష్మణరావును నరసింహం వదలలేదు. కాకపోగా "ఏం.... వంట్లో సుస్తిగా వుంటుందా అతనికి మళ్ళీ?" అని అడిగేడు.

నాలుగు దినాలనుంచి లోపల పేరుకొని మూలగుతున్న బాధంతా పక్కసారి పొంగి పొర్లి పోవడానికి ప్రయత్నిస్తూన్న ట్లనిపించింది. గత నాలుగు దినాలనుండి ఇదే మాదిరి! పళ్లలను అనేకమంది అడుగుతున్నారు అతనిని. అనేక అబద్ధాలాడి తప్పించుకుంటున్నాడు అత

నూను. ఇప్పుడు ఒక్కసారిగా తన మనస్సునంతా విప్పి నరసింహం ఎదుట పెడదామా అనిపించింది అతనికి. కాగా కొంచెం నిగ్రహించుకొని “ఏమో—తెలియదు” అనేసేడు లక్ష్మణరావు.

నరసింహం ఆశ్చర్యచకితుడయ్యేడు. అహర్నిశయీ వకరినొకరు వదలకుండా తిరిగే ప్రాణమిత్రులు. ఒక భుజముచూర్చాన్ని వకరి సంగతి మరొకరికి తెలియదంటే, ఎవరుమాత్రం ఆశ్చర్య పడరు ?

పరిశీలనగా తనవైపే చూస్తున్న నరసింహాన్ని గమనించిన లక్ష్మణరావు, “దాచి లాభంలేదు” అనుకున్నాడు. ఒక్కసారిగా, పుస్తకంలా విషయాన్నంతా అతనిముందు పారవేసి తనెటయినా పారిపోతే ఎంతబాగుండును అనిపించింది అతనికి. అయినా మళ్ళీ తమాయించుకొని, “నిజమే, నాకు తెలియదు” అన్నాడు.

“అంటే....?”

ఇదే సమయం, చెప్పెయ్యాలి విషయమంతా. ఈ కథంతా, బాధంతా దాచుకోలేక తన హృదయం బయటెక్కి పోతున్నది. కాగా “ఏం చెప్పను? దానికి చాలా కథవుంది” అప్రయత్నంగానే అనేసేడు.

నరసింహం సులభంగా నవ్వి, “అట్లా చెప్పండి. అన్నట్లు నా పుస్తకాలు తీసుకుపోతాను....మీ యింటిపైపు నడవండి” అన్నాడు.

కొద్దిక్షణాలు మానంగా అలోచిస్తూనే నడుస్తూ. పుండుంటి తలెత్తి నరసింహం కళ్ళల్లోకి చూస్తూ, “వాడంత నిశ్చీగ ప్రవర్తనాడని తెలిస్తే నే ననలు కదే వ్రాసి వుండేవాడిని కాదు.” చెప్పేడు లక్ష్మణరావు.

“ఏం కథ వ్రాసేరేం?”

“క్రిందటివారం....పత్రికలో పడింది చూడండి—అదే! అప్పటి వించీ నాతో మాట్లాడటం మానేసేడు. ఈ విషయం మళ్ళీ ఎవరితోటీ అనకండి....ఇప్పటికే గోలగా వుంది.”

“అబ్బే! నాకెందుకు. అయితే అది అతనిని గురించేనా? నేనూ చదివేనే....నాకేమీ అట్లా అనిపించలేదు. కథగా చాలా బాగుందికూడాను..”

లక్ష్మణరావుకు అంత విచారంలోను, వక్కక్షణం హృదయం ఆనందంతో నిండి గుబగుబ లాడింది.

వెంటనే ఏదో గుర్తుకొచ్చి, తిరిగి బాధపడుతూ లక్ష్మణరావు అడిగేడు. “మీరీ సంగతి వాడితో అన్నారట కూడాను.”

“అవును, అన్నాను. కాని నాకేంతెప్పు మీరు ఆతనిమీదే కథ వ్రాసేరని : ‘కథ బావుంది చదవండి’ అన్నాను మాటవరనకి.”

“కథ రాసినందుకు అతను ఉడుక్కోలేదు, మీరంతా యిట్లా అన్నారని.”

నరసింహం చిత్రంగా చూస్తూ, “అంతా ఎవరు ?” అన్నాడు.

“ఇంతవరెవరో కన్పించి ‘కథ చదివేవోయి....బాగా రాసేడు’ అన్నారట. దానితో వాడికి అవేశం ముంచుకొచ్చి ఘటయిన ఉత్తరం వకటి రాసేడు—రేపటినుంచి తనతో మాట్లాడనక్కర లేదని.”

“దాగున్నదంటే వుడుక్కోవడం మెందుకండీ? ఆ మాత్రానికే బడి పిల్లల్లాగ మాట్లాడుకోవడం మానెయ్యాలా : సీట్లీ !”

“ఇదివరకు ఎన్నిసార్లు వ్రాయలేదండి : ఎప్పుడూ నవ్వి ఊరు కునేవాడు. లేకపోతే నవ్వుతూనే, ‘నామీద కథలు రాసుకొని బతుకుతా వేరా ?’ అనేవాడు. కాని ఇంత సీరియస్ గా ఎప్పుడూ ఆనలేదు.”

“అంటే నామూలానే మీ స్నేహం చెరిందంటారు. అంతేనా?”

“అబ్బే ! నే నన్నానా ఆమాట.”

“లేకపోతే మీరు కథ రాయడం బాగానే వుంది. అతను కోవ గించుకొని మీకు ఉత్తరం రాయడం అంతకంటే బాగుంది. మధ్యన కారణం నేనా మీ బాధలకి.”

“మీరు పొరబడుతున్నారు—నన్ను పూర్తిగా చెప్పనీయకుండానే”

“అయితే కానీండి : వక్కవిషయం—అతను సులభంగా యిట్లా తలక్రిందులయ్యే మనిషి గాదని నాకు తెలుసు. ఇంతకీ ఉత్తరం ఏమని రాసేడు ?”

“చెబుతాగా, చాలా మాటుగా రాసేదులెండి ఉత్తరం మట్టుకు. నేను ఎన్నడూ కలలోకూడా అనుకోని అభింసలు నా నెత్తిన పారేసేదు.”

“ఊ.”

“తర్వాత; నేనెప్పుడో అన్న ముక్కని పట్టుకొని చంచి వదిలి పెట్టేదు.”

“ఏమన్నారు ?”

“వాడి పాత్ర చిత్రణలో కాస్త ద్రోహం జరగటంవల్ల కథ ఉన్నతంగా రాలేదని నేను అన్నానని.”

“అన్నారా ఏమిటి కొంపదీసి.”

“అననిస్తేనా నన్ను. నేను చెప్పేది పూర్తిగా విసకుండానే— వాడు కంప్లజన్ కే వచ్చేసి మాట్లాడితే నేను యేం చెప్పేది ?”

“తర్వాతయినా మీరు అనబోయేదేమిటో చెప్పలేదా ?”

“ఉద్రేకంలో విస్మయంలో ఉంచేనా ? వాడిష్టం వచ్చినట్లు అనుకో నిమ్మని ఊరుకున్నా. ఇప్పుడు అది పట్టుకుని వదిస్తున్నారు.”

“ఫోనిస్తూ చిన్న కుర్రాళ్ళలాగ ఏమిటి దెబ్బలాటలు ?” అన్నాడు నరసింహం సిగరెట్ ముట్టించుకుని.

“చాలా తేలికగా అనేసేరు మీరు. నేనూ మొదట్లో సులువుగా సరిపెట్టుకున్నాను - ఫోనిస్తూ అని. కాని వాడి ఉత్తరంలోని కొన్ని వాక్యాలు కత్తులవలె గుచ్చుకుంటున్నాయి. ఇన్నాళ్ళు స్నేహం చేసికూడా వాడు నన్ను అర్థం చేసుకోలేదంటే నాకేమో బాధగా వుంటుంది ”

“ఏమన్నాడేం ?”

“ఏమన్నాడా ? మరోడయితే వాడు అన్న మాటలకు ఆత్మహత్య తీసుకు తీరతాడు, నేనా ముక్కలను వాడు వ్రాసినంత విశేషంగా తిరిగి చెప్పలేదనుకుంటా. ఉత్తరం చూపిస్తా....మీరే చూడండి.”

నరసింహం మౌనంగా కుర్చీలో చతికిలపడ్డాడు....బల్లమీది తన పుస్తకాలను ఏరి తీసుకుంటూ. లక్ష్మణరావు అలమారులోని ఉత్తరం తీసి నరసింహం ముందు వదేసి 'చూడండి' అన్నాడు. తను మరో కుర్చీలో చేర్లవడి.

నరసింహం ఉత్తరాన్నంతా జాగ్రత్తగా చదివి బల్లపైన పడవేసి, 'బాగానేవుంది' అని మాత్రం అన్నాడు.

"ఏం బాగానేవుంది? నాకు వాడేదో ఋణపడివున్నాడనే దైర్యంతో నేనీ కథ వ్రాసే సాహసానికి ఒడిగట్టేననడం మోరంగా లేదా?"

"అంటే నీచమనా మీ అభిప్రాయం?" అడిగేడు నరసింహం.

"ఏమైనా అనండి."

"చాలా సహజంగానే వుంది మోరంగా ఏముంది?"

లక్ష్మణరావు తుపాకి శబ్దము విన్నట్లు సరిగా నద్దుకుని కూర్చున్నాడు, నరసింహం వైపు దీనంగా చూస్తూ, "అన్యాయంగా మాట్లాడుతున్నారు" అన్నాడు.

"మీ రతనమీద ఎంతో సహజంగా కథ వ్రాయగా, అతను వక్క సహజమైన పని చేయగానే మీ రింత బాధ పడటంలో తెలివితేటలేమీ కన్పించడం లేదు "

"నా స్థితిలో మీరు వుంటే బాధపడనంటారా?" అడిగేడు లక్ష్మణరావు తన తెలివితేటలను వుపయోగించి, నరసింహం సానుభూతిని పంపాదించే సమయం వచ్చిందనుకొని.

"నేనా : నేనయితే వక్కనవ్వు గట్టిగా నవ్వేసి వుండును."

"ఎం ?"

"మన బలహీనత అవతలవాడికి కన్పిస్తే మనం బాధపడతాము. అవతలివాడి బలహీనతను మనం చూచి నవ్వేస్తాము. ఇక్కడ జరిగింది కూడా అంతే. అతని బలహీనతల్ని, పద్మజాలని కలిపి కథ రాసి అనందించేరు మీరు. మీ బలహీనతని గురిచూచి దెబ్బ కొట్టేటప్పటికి మీరు

గిజగిజలాడి పోతున్నారు. మరి అతను నవ్వుకుంటున్నాడో లేదోగాని, నాకు మాత్రం నవ్వొస్తోంది.”

“అన్యాయం.”

“ఏమీకాదు. నేనే మీ స్థానంలో వుంటే మర్నాడే అతనిని పలకరించి వుండేవాడిని.”

“కాని యీ ఘోరమైన నింద—వాడు నాకు కృతజ్ఞుడుగదా అని నేను సాహసించి యీకథ వ్రాసేననడం....నన్నింతగా బాధపెట్టుంటే—”

“మీరు అనవరంగా బాధపడ్తున్నారు. అది ఏ సహాయమన్నా కానీండి — మీరు చేసిన సహాయానికి అతను నిజంగా చాలా ఋణపడేవున్నాడు. అతని వుత్తరమే చెబుతోంది ఆ సంగతి. ఆ కృతజ్ఞతా భారానికి కృంగిపోతున్న అతను-ఎట్లా వదల్చుకుందామో యీ భారాన్ని అని ఆరాటపడుతుండగా యీ కద రావడం జరిగింది. భారంతో కృంగిపోతున్న వాడేం చేస్తాడు? మొట్టమొదటి అవకాశం రాగానే ఎటువంటి అవకాశమైనానరే-ఆ భారాన్ని విసిరి అపతల పారేస్తాడు. అతని విషయంలోకూడా అదే జరిగింది....ఇంకేం చెప్పను?”

“నిజం?” ఆశ్చర్యంగా లక్ష్మణరావు.

“నిజమే. ఇంకా బాధపడ్తున్నారా మీరు?”

లక్ష్మణరావు ముఖం వికసించింది. చిరునవ్వుతో జవాబు చెప్పే డతను. అబ్బే లేదు. కాని, అతనిమీద జారేస్తుంది యిప్పుడు.”

నరసింహం విరగబడి నవ్వుసాగాడు ఆకస్మికంగా.

లక్ష్మణరావు తెల్లబోయి, పెరిగి అతనిని చూస్తూ “ఏమిటి” అన్నాడు.

నరసింహం నవ్వును ఆపుకొని “జాలిపడాల్సింది, అతనిమీద వారుకాదు మీపైన నేను!

“అదేమిటి?”

“ఏముంది : పెన్సిటివ్ గనుక, బాధపడి అతడు పుత్రరం ఆ
మాదిరిగా రాసేడంపే అర్థమంది. అన్నీ తెలుసనుకునే మీరు, నిష్కార
ణంగా నాలుగు దినాలు ఆ వక్కమాటకి బాధపడ్డారంటే, మీపైన జాలి
పడటం అనవసరమంటారా ?”

లక్ష్మణరావు ఏదో ఆలోచిస్తూ అట్లాగే కూర్చుండిపోయేడు—
నరసింహం పుస్తకాలు తీసుకుని వెళ్ళిపోతూన్నది గమనించికూడా.

‘సరిగమ’లు

ప్రదేశానికి యిది మొదటిసారి నరసింహారావు యింత పరభ్యాసంలో పడటం.

“హుజూర్” అంటూ, వెనకనుంచి ‘ఫ్యాన్’ కేకవేసి తను బల్లపైన మరచిపోయిన సిగరెట్ పాకెట్ అందించేడు. నరసింహారావు సిగరెట్ పాకెట్ ను అందుకుని, ఏమీ జరగనట్లే, పేంట్ జేబులో చేతిని పెట్టుకుని బయటవున్న తోటలోకివచ్చి నిలబడ్డాడు. పేల్చివేసే ఎండ వెనకనుంచి షర్టులోదూరి, యింకా పీపును కాలుస్తూనే వుంది. పరిచితమైన దబ్బిచెట్ల మీదనుంచి వచ్చే సువాసనకి, అతని ముక్కు పుటాలు కొద్దిగా కదులుతున్నాయి.

ముప్పయి అయిదేళ్ళే అయినా, యాదయి సంవత్సరాల ప్యక్టిలా అవుపిస్తున్నా డతను—ఆ వచ్చటి బ్యాక్ గ్రౌండ్ లో, అతని ముఖంపైన ఏర్పడ్డ ముడతలు వయస్సువల్ల వచ్చినవి కావని, మానసికమైన భృథ వల్ల వచ్చినవని ఎవరైనా తేలికగా గ్రహించవచ్చు.

నెమ్మదిగా కదిలి, గేటును తీసుకుని బయటకు నడిచే డతను. గేటును దాటి, మధ్యమధ్య కన్పించే పనివాళ్ళ ‘సలాం’లు అందుకుంటూ ఆడ్డతోవను ఆపీనరు — బంగళావైపు నడిచే డతను.

తెలుసు. తనకు బాగాతెలుసు. ఏదో కొత్తస్థాన విషయం మాట్లాడటానికి కబురు పంపించేడు తన ఆపీనరు- మళ్ళీ ఆదే! అనుకుంటూ బంగళాగేటు చేరే డతను.

బంగళా తలుపు తీయకుండానే ‘సలాం’ వకటి పారేసేడు అక్కడ నిలబడివున్న, జవాన్ వరేఖ.

“కులాసాయేనా వరేఖ! దొరగారేం చేస్తున్నారు?”

“మీ దయవల్ల కులాసాయే బాబూజీ! తమకోసమే చూస్తున్నారు. దయచేయండి.” గేటు తలుపు తీసేడు.

పరేశ్ భుజాన్ని తట్టి, చిరువవ్వుతో బంగళాలోకి నడిచేడు నరసింహారావు.

తన ఆఫీసర్ చీఫ్ యింజనీర్, సిగార్ను పీలుస్తూ, సావధానంగా వాలు కుర్చీలో కూర్చుని వున్నాడు ఎదురుగా బల్లపైన ఏవో పైబ్బు, ప్లానులు వదివున్నాయి.

కుశల ప్రశ్నలు. భోజన పానాదుల వ్యవహారం, కాలక్షేపం మొదలైన విషయాలను గురించి చాలా తాపీగా, నరసంగా అడుగుతున్నాడు తన ఆఫీసరు ఘోషాల్.

నరసింహారావుకి ఎంతోసేపు పట్టలేదు, యిందులో ఏదో కిటుకు వున్నదనే విషయం గ్రహించేవరికి. ఏదో ప్లాన్ ను గురించిగాని, పైలును గురించిగాని కాదు తన నిక్కడికి రమ్మని ఘోషాల్ కబురంపించింది. వేరే ఏదో వుండివుందాలి.

తనకంటే వయస్సుకు చిన్నవారైనా గొప్ప హోదాలోకి వచ్చిన ఘోషాల్ నైపు వింతగా, మొదటిసారి చూస్తూన్నట్లు చూస్తూ నిలబడి పోయేడు నరసింహారావు.

“కూర్చో—నిలబడే వున్నావేం?” అన్నాడు ఘోషాల్, వెను వెంటనే కూర్చోమని సంజ్ఞ చేస్తూ.

తానికా కూర్చోకుండానే ఘోషాల్ సూటిగా తనని కబురంపిన వ్యవహారంలోకి దిగేడు. దిగబోతూ చెప్పేడు. ‘మొన్నీమధ్య నేను మద్రాసు ఆఫీసర్ల కాన్ఫరెన్సుకి వెళ్ళినప్పుడు, మద్రాసు ఆఫీసరు చెప్పేడు ‘వక తెలివైన, శ్రమపడి పనిచేసే ఆఫీసర్లైనవర్నన్నా మ్మావైపు పంపమని.’ నిజానికి వాళ్ళలో తెలివైన వాళ్ళున్నారు గాని, నడుములు వంచి పనిచేసేవాళ్ళు తక్కువ. నువ్వు అటువైపు వెళితే బావుంటుందని నా అభిప్రాయం.”

“కలకత్తా పదిలెయ్య మంటారు-అంతేనా?” అన్నాడతను లరని స్వరంలో ఏడ్చునీ లేడు. గాలి వొత్తిడకి వెలచికిన మాటలపి.

“మి ప్యదేశంకూడా చగ్గరేగా అక్కడికి. పాపం, యింపై ఏళ్ళవలా నువ్వు మీదేశం వదలి?”

“పది” ధద్దేడతను,

“పోనీ ఏదేళ్ళు తక్కువకాలం కాదు-ఒక్కసారి కూడా వెళ్ళి చూసిరానివాళ్ళకి.”

నిజమే. తను ఒక్కసారి వెళ్ళలేదు తను పరాంకి. పదేళ్ళు ; తనదేశం ;

కొత్తబ్లెడ్ మీద పద్ద కిరణంలా, హెషాల్ పెదాలమీద చిరునవ్వు చిందులు తొక్కుతుంది. ఇద్దరూ వర్క్ డిజిటల్ పాటు పకలి ముఖాలు మరొకరు చూచుకుంటూ నుండిపోయేరు. సంచత్సరాల తరబడి పరిచయం వున్నా పకళ్ళ నొకళ్ళు అర్థం చేసుకోవడం ఎంత కష్టం—అనుకున్నాడు. తనమీద ఆకస్మికంగా అపారమైన దయ చూపుతున్న హెషాల్ ను గురించి సరసింహారావు. కాని అర్థం అర్థరే. తన ఏష్టమైనా, కాకపోయినా సరే. కాగా అన్నాడతను “ఎప్పుడు వెళ్ళాల్సి వుంటుందో, నేను?”

అందంగా చేతిని వూపుతూ హెషాల్ అన్నాడు. “ఇందులో బలవంతం ఏమీలేదు. నీకు ఇష్టమైతేనే విన్ను పడవడం. నమ్మకమైన వాడవు గనక నీకు చెప్పుకున్నా. ఇప్పుడు దిక్కడ వనిచేసే అరవ యువకుల్లో గంటేసి ఎవరైనా వెళ్తారు. వెళ్ళుతుంటే ; ఆలోచించుకునే చెప్పు. రెండు, మూడు వారాలు చాలదూ, నీ ప్రయాణానికి వ్యవధి?”

“అట్లాగే, ఆలోచించి చెబుతానండీ. బయలుదేరేట్లయితే చాకం లోనే బయలు దేరుతాను.”

హెషాల్ గారి బంగళా వదలి నెమ్మదిగా బయటకు నడచి పుస్తాన్న సరసింహారావుకు చెవిలో వెనకనుంచి బంగళాలోని పర్వీచెట్టు

ఏదో రహస్యాలను పూచుతూ, తనని సుషుప్తావస్థ నుంచి జాగ్రదవస్థకు తెస్తూన్నట్లు అర్పించ సాగింది.

.

అతనికేమీ ఆశ్చర్యంగా లేదు. తెనుగువాళ్ళు గాని, మరే జాతి వారు గాని యీ మూలనుంచి ఆ మూలకు పోవడం. అనేకమంది బతిమాలి, కోరి, స్వస్థలాలకు దగ్గరలో వుండేట్లు బ్రాన్సుల్లు ఆర్డర్లు వేయించుకుంటారు. తనని పిల్చి అడగటమా? ఆయన 'స్వంత' మేహర్షానికి అవాచ్చు. లేకపోతే ఏ ఆపివేసుకో చేసిన వాగ్దానం నెరవేర్చుకో దానికి అవాచ్చు. లేకపోతే....తనిక్కడ దిక్కులేక దేశం కాని దేశంలో చచ్చిపోతాడేమోనని భయమా?

తన వరండాలో చల్లగాలిలో పంటరిగా కూర్చుని, సురగవలె గచ్చుమీద పడుతూన్న వెన్నెలను చూస్తూ అలోచిస్తున్న నరసింహారావు తన అరచేతిని చూసుకున్నాడు. తెల్లగా పాలిపోయివుంది చెయ్యి. వేళ్ళ వైపు చూచుకున్నాడతను. పూచీవుల్లల్లా. బలహీనంగా ముట్టుకుంటే విరిగిపోయేట్లున్నాయి అవి. ఇంకా రక్తం పట్టలేదు తనకి.

నరసింహారావు ఆరునెలల క్రితం జబ్బుపడటం నిజమే. చాలా జబ్బుచేసింది. డాక్టర్లుకూడా తికమకపడ్డారు. సరిగ్గా నాలుగేళ్ళ క్రితం వచ్చిన జబ్బు పంటిదే యిది అన్నారు. అదృష్టవశాత్తూ తను లేచి మళ్ళీ నలుగురి మొహాలూ చూడగలిగేడు. తిరిగి ప్లాసులను గురించి, బ్రిటీలను గురించి బుర్ర పగులగాట్టుకోసాగేడు. తనేమవు తాదోనని భయమా. లేక తెలుగువాళ్ళు వుండటం యిష్టంలేక? అబ్బే, రెండో కారణం మాత్రం కాదు. యిన్నాళ్ళనుంచి అందరూ తనతో అన్నదమ్ముల్లా వుండటం లేదా యీ కాని దేశంలో. అసహ్యమే అయితే, తనే రాజీనామా యిచ్చి మరోచోట ఏదోగానికి చేరతాడు. కాని మళ్ళీ మొదలవుతుంది కాబోలు, పెంపొంది అనీ, బ్రయలు పిరిడ్ అనీ. చాలిచాలని జీతంతో....

వెనువెంటనే సుశీల, పిల్లలు గుర్తుకొచ్చేరు అతనికి. తలదిమ్ముగా వున్నట్లనిపించింది అతనికి-అకస్మికంగా లేచి వరండాలోంచి కిందకొచ్చి తోటముందు పచారు చేయసాగేదతను.

తననలు సుశీలను దేనికి పెళ్ళి చేసుకున్నాడో స్ఫురణకి తెచ్చు కుందామని ప్రయత్నించ సాగేడు నరసింహారావు. ఒకప్పు డామెలో వున్న అందం, సౌగంధ్యం, నాజూకు. తర్వాత తనకి బాగా గుర్తున్న సుశీలలో మచ్చుకైనా లేకుండా పోయినవి అవును. సునాని పుట్టడంతోనే బ్లాటింగ్ వేసి అద్దినట్లు యింకాపోయేయి అన్నీను. 'ఈగలు, ఒంటరి తనం, తలనొప్పి, ఎండలు' అని ఎప్పుడూ వడిగే సుశీల మిగిలింది ఆఖరికి. ఎన్నో యుగాలయినట్లని పిస్తుంది ఆ సుశీలను తను ఎరిగి. ప్రతీ చిన్న విషయం ఆమెకి కుతూహలం కల్గించేది. పరిచయమున్న వాళ్ళందరినీ గురించి ఎన్నెన్నో విషయాలు తనని అడిగి తెలుసునేది. ఇంటికి రాగానే తను రోజూ ఏమేం చేస్తున్నాడో, చెప్పి తీరాలిందే. రోడ్డు చివర తను కన్పించగనే చిన్నపిల్లలా చప్పట్లు వరుస్తూ గుమ్మం వద్ద తనని కలుసుకుని, చెయ్యి పట్టుకుని ఏమేమో చెబుతూ, రోవలికి నడిపించేది.

తర్వాత సుదర్శనం పుట్టేడు. ఆపేక్షకోసం అటమటిస్తూ, ఆమె ఆ దినాన తన చేతుల్ని నిమరడం మొరపులా గుర్తుకు వచ్చింది అతనికి. ఆ దినానే అడవాళ్లు మాట్లాడుతూండే 'ప్రేమ' అనే మాటకి అర్థం కను క్కున్నాడతను. 'ప్రేమ' అంటే వాళ్ళ వుద్దేశంలో పిల్లలు అని మాత్రమే :

అట్లాగే : టోలేడుప్రేమ : ముగ్గురు పిల్లలు వర్సగా. ఈ పిల్లలు చాలు ఆమెకి కావలసినంత పని కల్పించడానికి, తనని మరచిపోడానికి నని అనుకున్నాడు తను. కాని, అయినదానికి కానిదానికి ఆమె అనవసర మైన హడావడి చేయసాగింది. దీనితోబాటు విష్కారంగా చిరాకు పడటం, మాటకి మాట బదులు చెప్పడం, పెంకితనం చూపడం మొద

తైన గుణాలు బయటదేరాయి ఆమెలో. ఎన్నైనా సహించగలిగేడు తను, వక్క పెంకితనాన్ని మినహాయించి :

అఖరికుర్రాడు పుట్టక ముందునుంచీ బయలుదేరింది ముసలం. ఆమెకు స్వస్థలం పైకి మనసుపోయింది : “బయలుదేరుదాం, నెలవు తీసుకోండి” అని ప్రారంభించింది. నాలుగేళ్ళు నా అనేవాళ్ళని చూడకుండానా అని వాదం మొదలెట్టింది.

“అవును, పాపం : బిందెలుచ్చుకుని పంపులకి వెళ్ళడంలేదనీ, పేరంటాలకు వచ్చే ముత్తయిదులు లేరనీ చాలా బాధగావుంది కాబోలు” అన్నాడుతను. “అవునునానీ, కాని నే నెంత వంతురిగా—యిన్నాళ్లు నా అనే వాళ్ళని చూడకుండా ఎంత ఆవస్థపడుతున్నానో తెలిస్తే—”

“పిల్లలున్నారా,” అన్నాడుతను.

ఒక విధమైన నిస్పృహ ఆమె ముఖంలోకి ఎగబ్రాకింది చిక్కగా నీడలాగ, వాళ్ళనిగురించే యీ నా బాధంతా. ఒక్కసారి స్వస్థలం చూచుకోకుండా, కాందిశీకుల్లా యిలా నెలవుకు ప్రయత్నించండి, కాస్త.”

“చూద్దాం” అన్నాడు తను: నెలవుకు ప్రయత్నించనేలేదు తను. తనకి అక్కడ ఏముందని నెలవుపెట్టి వెళ్లేందుకు? ముఖం ఎదట స్తోత్రాలు వల్లించి, వెనకాలే అక్షతలుచల్లే బంధుమిత్రులేగా : కొంచెం లోపముంటేచాలు కాకుల్లా పొడవడానికి సిద్ధమయ్యే బంధుమిత్రులేగా. స్వస్థలంమీద ప్రేమా....ఎంతవుంటేనేం....అక్కడవుండే మనుష్యుల మాట :

మూడేళ్లు గడిచేయి. తను వకసారి మంచమెక్కి తిరిగి కోర్కొన్నాడు. పనిలో శ్రద్ధచూప సాగుతున్నాడు కూడాను. మళ్ళీ అడిగిందొక సారి ఆమె నెలవు పంగతి. చూద్దాలే అన్నాడు తను యథాప్రకారంగా: ఆమె ముఖం కందగడ్డలా యెరుపెక్కిపోయింది.

“మీ రాచ్చినా రాకపోయినా నేను వెతుకున్నా పిల్లలతో. ఏమైనా డబ్బు వడెయ్యండి.” ఏమీ మాట్లాడలేకపోయాడు తను. లేని చిరునవ్వు

తెచ్చుకుని అట్లాగే యిచ్చేదు పైకాన్ని. పైకం తీసుకుని మర్నాడే ఆమె బండి ఎక్కింది. బండి కదలబోయేముందు తనచేతిని ఆమె అరచేతుల్ని వెచ్చగా నొక్కుతూ “నెలపు తీసుకొని వెంటనే వకసారి వస్తాడుకదూ?” అంది. బండి కదులుతూవుంది. తనకి తెలుసు ఏంచెప్పాలో. తలసూపేడు అట్లాగే నన్నట్లు.

ఇప్పుడు చాలా హాయిగా వుంది ప్రాణం! కావలసినంత శాంతి.... ఆమెవద్దనుంచి వుత్తరాలు రాకుండా వున్న దినాన, వారానికి వకటిచొప్పున మొదట్లో వొస్తూండేవి. ఏముంటాయి వుత్తరాల్లో. సునగని స్కూల్లోకి వెళుతుందని, సుదర్శనానికి జలుబు చేసిందని, మీకింకా నెలపు దొరకనేలేదా అని. తనూ ఏదో వ్రాసేవాడు జవాబు-యిదిగో సెన్ట్రోంచి నెలపు అంటూ. ఈమధ్య తనసలే మానేసేడు వ్రాయడం రెండు నెలలయినా అయివుంటుంది తను వుత్తరంవ్రాసి. ఆమె వుత్తరాలు వచ్చిన దినం తనెంత వంటరో గుర్తుకొచ్చి, ఏదో అవ్యక్తమయిన బాధ వ్యాపిస్తుంది నరనరాలా.

చీకట్లు మబ్బుల్లా దొర్లుస్తూన్నాయి. కూర్చున్న స్తలంనుంచీలేచి. సిగరెట్ వకటి కాల్చుకుంటూ యింటిలోపలికి నడిచే డతను. రెటర్నెడ్ తీసుకుని భార్యకి వుత్తరం వ్రాయసాగేడు... వారం దినాల్లో ట్రాన్స్ఫరయి వస్తూన్నట్లు.

ఉత్తరాన్ని పూర్తిచేసి కవరులోపెట్టి బల్లపైన పెట్టి, తాపీగా సిగరెట్ పొగను పీలుస్తున్న నరసింహారావుకు సుఖీల చిరాకు, పెంకెతనం, నలుగుడు గుర్తుకు రాసాగినయి

బయటనుంచి వేసే చలిగాలి సహచారిణిని గుర్తుకు తెస్తుంది.

వ్రాసిన కవరును ముక్కలు ముక్కలుగా చింపేసి, మరో సిగరెట్టును కాల్చసాగేడు నరసింహారావు. ఆ క్షణంలోనే ఇంజనీర్ కు చెప్పవలసిన సమాధానం కూడా నిశ్చయించుకున్నా డతను !

ప్రీ ర ని కో రి క

ఓరవాకిలిగా వేసి వున్నగది తలుపు ఆకస్మికంగా తెరుచుకుంది. తల ఎత్తిచూచే. నైరాశ్యం చిందుతూన్న ముఖంతో నిలబడి వున్నది అమ్మ....జాలిగా చూస్తూ.

ఎందుకూ అట్లా చూస్తుంది అమ్మ? ముఖంలో ఆ బాధదేనికి? జాలిగా— శిఖరాగ్రంనుంచి జారిపోతున్నమానవునివైపు చూచినట్లు అట్లా చూస్తుంది ఎందుకు అమ్మ?

అనగలిగేను “అమ్మా” అని.

వెంటనే నాలో ఒకప్రశ్న సుందరిని చూచిందా అమ్మ? లేదు. తలుపు త్రోసిన చప్పుడుకే పుట్టెడు సిగ్గుతో సుందరి కర్దెను ప్రక్కకు అదృశ్యమయింది.

నావంకే యింకా అట్లాగే చూస్తూవుంది అమ్మ. నాముఖంవంకే వరిశీలనగా చూస్తూవుంది అమ్మ.

ఎందుకు అమ్మ అట్లా చూస్తూంది నావంక? పంథప్పు చేశానని అట్లా కండ్లలో జాలిని నింపుకొని నావంక చూస్తుంది అమ్మ!

కదిలింది అమ్మ! కదిలేయి అమ్మ కండ్లలోని నీళ్ళు. కదిలేయి అమ్మ వెదవులు—తడబడే పదాలతో.

అన్నది అమ్మ “బా-బూ!”

ఏమిటా స్వరంలోని వేదన! ఎందుకా స్వరంలో వాణుకు?

నేను కూర్చునివున్న మంచము వద్దనే నిలబడింది అమ్మ. రెండు చేతులను ముందుకు జాపి నా ముఖాన్ని పైకి ఎత్తుతూంది. నిశ్శబ్దంగా కండ్లలోకి చూస్తూ—దేనికోసమో అగాధంలో వెతుకుతూన్నట్లు వెతు

కుతూ. నా హృదయాన్ని మదిస్తూంది. వంచుకున్నా తలను, అమ్మ కండ్లలోని వెలుగును చూడలేక. అడిగింది అమ్మ—వంచుకున్న తలను ఎత్తుకూ “అట్లా చిక్కిపోతున్నావేం నాన్నా ?” అమ్మ కండ్లలోకి చూడ గలిగే. చూడగలిగే అమ్మ కండ్లలో నిల్చున్న రెండే—రెండు ముత్యాలను.

చిక్కిపోతున్నది ఎవరు ? నేనా ? నేను ! చూచుకున్నా జబ్బల వయపు ఓసారి. ఒకసారి ఛాతీవయపు చూచుకున్నా.

పూరుకోక అడిగేను, “ఎవరమ్మా చిక్కిపోతున్నది ?”

కొగలించుకుని మరీ అంది అమ్మ. “నువ్వే పిచ్చి ! నువ్వే !” నన్ను ముద్దుపెట్టుకుని మరీ అంది “నువ్వేనాన్నా. తీరని మనోవ్యధతో చిక్కి శల్యమైపోతున్నావని నాకు తెల్చు. కాని అదేమిటో నాకు చెప్పవూ ? చెప్పు.....నాన్నా.....” వెచ్చటి దాష్టకణాలు పడికించేయి భుజాలను.

మనోవ్యాధి నాకా ? నాకు తెలియకుండానే నాకు వ్యాధి : విచిత్రం !

నవ్వబోయే అట్టిహాసంగా వెలువడింది హీనంగా బయటకు నా నవ్వు. అయినా అన్నాను. “నాకేమిసా. భోజనం చేస్తున్నా శుభ్రంగా, పడుకుంటున్నా శుభ్రంగా, నాకేం రోగం ?”

ముఖాన్ని వైకెత్తి కండ్లలోకి చూచింది అమ్మ. శీఘ్రంగా నా కండ్లలోకి చూచింది అమ్మ, చూచి అన్నది. “ఎదీ ఆ మాట తిరిగి అను. వింటాను.”

నిలబడిపోయే స్థితిలా. నిలబడిపోయిన నా నోట మాటే రాలేదు.

“నేను శుభ్రంగా వున్నాను.” అందాను. రోపం ఆరాటం !

అమ్మ అన్నది “నాకు తెలుసు నాన్నా ! నువ్వు ఎందుకో గుండే లను నములుకుంటూ అలా వంటరిగా ఎప్పుడూ గదిలో కూర్చుంటూ

వుంటే....హాయిగా వున్నావని ఎవరు మాత్రం అంటారు? నాకు తెల్పు అది మానసిక బాధ అని. కాని ఎందుకూ అంటా....అది! చెప్పవూ.... నాతో చెప్పవూ?”

“అబ్బ. అట్టే విసిగించకమ్మా. నా కేమీ లేదంటూంటే వినవేం.”

అమ్మ కండ్లను తుడుచుకుంది. గుండె విబ్బరం చేసుకుని లేచి ముందుకు రెండడుగులు వేసింది. ఇక బయటకు వెళుతుంది గాబోలు!

తటాలున వెనుకకు తిరిగి ఆగి “అన్నమయినా సరిగా తినవు. నిద్రపోవు. మనోవ్యాధి కాక మరేమిటది? చెప్పవూ?” అన్నది.

“ఏమీలేదంటూంటే.... అబ్బబ్బ....” తలబాదుకున్నా.

ముఖగమీద కొట్టినట్లు బాధపడుతూ, అమ్మ బయటకు నడిచింది. గదిలోంచి, నన్ను కన్న అమ్మ బాధతో బయటకు నడిచింది.

అంత కలుపుగా ఎందుకు మూల్యదే? అమ్మ హృదయాన్ని ఎందుకు అట్లా నొప్పించే! పరితాప పడుతున్నా.

అంతా అట్లాగే అంటున్నారు. మిత్రులూ, బంధువులూ, ఆదే మాటను అంటున్నారు. అఖిరికి అమ్మ కూడా అదే....! నిజంగా నేను చిక్కి శల్యమై పోతున్నానా? నిజంగా నేను మనోవ్యాధితో బాధపడు తున్నానా?

ఎట్లా చెప్పేది-నిజాన్ని వీళ్ళందరికీ! నేను బాధపడటం లేదనీ, అనందాన్ని అనుభవిస్తున్నాననీ వీళ్ళకు ఏమని చెబితే తెలుస్తుంది? స్వర్గ సౌఖ్యాన్ని నేను అనుభవిస్తున్నానని చెబితే నమ్మగలరా వీళ్ళ!

ఆ దినాల్లో మనస్సును మరోవిషయం మీద నిలవడానికి చేతిలో వనే వుండేదిగాదు. అందగత్తెలను చూడటానికి ‘గ్రాండుట్రంకు ఎక్స్ ప్రెస్’ వద్ద హాజరవడం. ఎక్కడ మీటింగులు వుంటే అక్కడకు ఎగ బడటం, రోడ్లమీద వెర్రివాడిలా తిరగడం యిదే దినచర్య ఆ దినాల్లో

నిలబడి వుంది మేడమీద ఆమె : నిలబడి కురుల నారబెట్టు కుంటుంది ఆమె : కురుల నారబెట్టుకుంటూ తన సొందర్యాన్ని వెచజల్లు తూంది ఆమె :

ఎవరామె : హృదయ మొక్కసారిగా పుక్కిరి బిక్కిరయిపో యింది. ఎవరామె! చేయిజాపు దూరంలో....లాపడ్యదాసి! ఎన్నిదినాల నుంచీ యిక్కడ-యీ మానందులోనే వుంటుంది :

స్తబ్ధగా అట్లాగే రోడ్డుమీద నిలబడ్డా : ఏమనుకుందో ఆమె నా మొరటు ప్రవర్తనకు? సిగ్గుపడుతూ, అడుగులు ముందుకు వేసే — తలను వంచుకుని. మారాం చేస్తూంచి హృదయం, పక్కసారి తలనెత్తి ఆమెను చూడనీయమని. ముందుకు నడిచే....హృదయాన్ని గట్టిగా అణచుకుంటూ :

ఎంతసేపో....ఎన్ని అడుగులో : తల ఎత్తేసరికి స్వగృహాన్ని దాటి వది అడుగుల దూరంలోవున్నా. వెనక్కి తిరిగి లెక్క పెట్టుకుని వది అడుగులు ముందుకువేసి, తలఎత్తి సొందర్య దేవత నిలయంపైపు ఆకాదృక్కులు బిరపే. వారి మేడమీద, చూ దాబాకు మధ్యన వున్న సుబ్బారావుగారి మేడ వెకిలిగా చూస్తూంది—అడ్డగా నిలబడి :

ఆ క్షణానే తెల్పుకున్నా నేను పూర్వపు 'నేను' కాదని, ఆ క్షణాన్నే నిశ్చయించుకున్నా....యిక ఎప్పుడూ నేను పూర్వపు 'నేను'ను కారాదని.

లాలించి చెల్లెలును అడిగే....“ఎవరేమిటి :” “మనవాళ్లే. దూరపు చుట్టాలుట” అని చెప్పింది చెల్లెలు.

“అహా!”

“నుందరి ‘యింటరు’ ప్యాపయ్యింది. పెళ్ళిచాలే యింకాను.”

“నిజంగా!”

“నిజం! వాళ్ళ నాన్నగారు వోపరుసీలు....”

“బాగుంది, ఇంకా,....”

“నీ కథలన్నీ చదివేసింది నుందరి. ఎంతో బాగున్నాయంది.”

“ఏమిటీ : నాకథలు చదివిందీ : నేను రాస్తానని ఎట్లా తెల్సో?”

“ఏం : మానేస్తాం అది, నేనే చెప్పే : తప్పా?”

“తప్పేందుకు : రైటే. ఇకపోయి....కాస్త ఆడుకుందూ....

గిలగిలలాడింది మనస్సు—పెంకి గుర్రంలా : పెంబనే పరుగెత్తుకుపోయి, అమె అక్కడే నిలబడివుండేమో చూచివస్తే : మనస్సును జాట్లు పట్టుకులాగి, నిలబెట్టే. ఎందుకూ వెళ్ళడం :

పంబరిగా గదిలో కూర్చుని, ఆలోచించసాగే, ఆలోచనలు.... ఆనాటినుంచే ప్రారంభం. అంతూ దరీ గేని ఆలోచనలు ఆనాటినుంచే ప్రారంభం :

అమెను చూద్దామనే ఎప్పుడూ నా కోరిక. అమెతో మాట్లాడడామనే నా వుబలాటం. అమెతో కలసి మెలసి తిరుగుదామనే నా గడవాంభ. ఇవి తప్పితే మరో కోరికలే లేవు నాకు.

చిన్నప్పటినుంచీ యిదే కోరిక—ఆడపిల్లలతో మాటాడాలని, అడుకోవాలనీను. కాని ఆ రోజుల్లో ఆడవాళ్ళతో మాట్లాడడం అగువిస్తే చాలు—బిడిపంతులు చావతన్నేవాడు ఆడపిల్లలతో స్నేహించేస్తే చాలు బిడిపిల్లలు ‘లేవిదే’ కొట్టి ఏకిపించేవారు. ఆడపిల్లల జోలికి వెడతేవారు—“ఫీ సిగ్గులేదూ : ఆడవాళ్ళ జోలి కెందుకుపోతావ్ ?” అని కసిరేది అమ్మ.

గదిచివోయేయి ఆడవాపన లేకుండానే హైస్కూలు దినాలు, గడచిపోయేయి అట్లానే ‘కాలేజీ’ దినాలు. మిగిలిపోయినవల్లా చిన్ననాటి తీరని కోరికలే :

మనస్సుకెప్పుడూ అమెను గురించిన ఆలోచనలే : ఆలోచనల కెప్పుడూ అమె మధ్యబిందువు. ఆలోచనా శక్తి, ప్రోత్సాహం, అణచ

అళక్తుడయినప్పుడల్లా ఆ పచ్చమేడముందుకు నడిచేవాడిని. మేడను నమీ పించేవరకూ తల ఎత్తుకునే నడిచేవాడిని. గుమ్మంలోగావి, మేడమీదగావి ఆమె వుండటం అగుపిస్తే—పుక్కిరి బిక్కిరయి పోయినట్లు అనుభూతిని పొందుతూ, తల వంచేసుకుని తప్పువని చేస్తూన్నవాడిలా బాధ పడుతూ వెళ్ళేవాడిని ముందుకు. ఆమె దర్శనం లభించకపోతే, వ్యధ జెందుతూ, ఏ కిటికీ కంఠలోనుండి అయినా అగుపించకపోతుందా అనే అళతో కళ్ళు చిందులు తొక్కుతూ ప్రతి అంగుళాన్నీ పరిశీలించేవి. నిరాళతో వ్రక్క నందులోంచే యింటికి తిరిగివచ్చి, కన్నీళ్ళు కారుస్తూ.... గడిపేవాడిని....కాలాన్ని.

గడచిపోతున్నాయి యిట్లానే....వారాలు.... నెలలు : గడచిపోతుంది యిట్లానే నా జీవితంలో 24 వ సంవత్సరం.

ఒకనా డెవుడో, ఎక్కడెక్కడో తిరిగి తిరిగి రాత్రి ఎనిమిది గంటల కిల్లుచేరే. చేడుకుంటూనే, ఎక్కడనుంచో రోదన ధ్వనులు వెలువడుతుండటం విన్నా. అడుగు గుమ్మంలో వేసేసరికి ముఖము వేల వేసుకుని అమ్మ అగుపించింది. నా పుస్తకాలతో ఓపరుసీరుగారి చంటి పిల్లలు....ఆటలాడుతున్నారు.

జలజలా కన్నీరు కారుస్తూ, రుద్దకంతంతో అమ్మ అన్నది. “సుందరి పోయిందిరా....బాబూ !”

నిశ్చేష్టడనయిపోయే. కుర్రాడిలా భోరున ఏడుస్తానేమోనని.... హృదయాంతరాళంలో....నన్నని అనుమానం

మూగగా అమ్మవై పే చూస్తూ నిలబడిపోయే. నిజమేనా : పొర పాటు విన్నానా : అమ్మ యింకా మాట్లాడదేం? ఎదురుచూస్తూ—అమ్మ మాటలకోసం ఎదురుచూస్తూ, నిలబడేవున్నా అట్లానే.

“మాయచావు దానికే రావాలా : బంగరపు బొమ్మ....అయ్యో.... అయ్యో....ఎంతకర్మరా : ఆ తలిదండ్రుల దుఃఖానికి అంతుఅంటూ

వుందిరా యిక : మాయజబ్బు అదేం జబ్బో. గుండె వక్కసారి యిట్టే ఆగిపోయింది !”

కళ్ళవెంబడి నీళ్లే రాలేదు నాకు, కాని గుండెల్ని మాత్రం.....ఏదో జంతువు నమిలివేస్తున్నట్టు.....భరింపరాని బాధ....శరీరాన్నంతా కంపింప జేస్తూంది.

“సూర్యాస్తమయం తర్వాత శవాన్ని తీసుకుపోరాదట. అక్కడి కోసారి వెళ్ళిరా. వాళ్ళు వక్కళ్ళు ఏమి యిదయిపోతున్నారో....పాపం” అన్నది అమ్మ.

నడిచేను బయటకు. నడుస్తూనే చెట్టుచాటున కండ్లు తుడుచు కున్నా....అనుమానంతో.

సుందరి : రోడ్డువ్రక్క, పరువుమీద సుందరి : తాత్కాలికంగా వెలసిన పందిరికింద సుందరి :

తలవద్ద వొక చమురుదీపం, తలపైన పెట్రోమాక్కు దీపంతో పోటీచేస్తూంది.

గుండెలు అవిసేట్లుగా ఏడుస్తున్నారు సుందరి తలదండ్రులు. వారిని ఓదార్చ యత్నిస్తూంది మా అమ్మమ్మ—మధ్య మధ్య తనూ వారిని అనుసరిస్తూ. నాన్నగారు మాత్రం ఎడంగా నిలబడివున్నారు.

నిలబడేవున్నాను నేను. కళకళలాడుతూన్న సుందరి వదనాన్నే చూస్తూ నిలబడేవున్నా నేను. చిరునవ్వు విప్పకుంటూన్న ఆ పెదవుల వైపు దైర్యంగా చూచా. అలాగే నిలబడిపోయేను ఎంతసేపో....ఏమో :

ఏమేమో ఆలోచిస్తున్నా. ఏమేమో ఎవరెవరికో సమాధాన లిస్తున్నా. ఏమేమో చూస్తున్నా. ఎంతసేపో....ఏమో :

ఎవరెవరో వస్తున్నారు. ఎవరెవరో వెళ్ళుతున్నారు. ఎవరెవరో ఏడుస్తున్నారు ఎవరెవరో ఏమేమో మాటాడుకుంటున్నారు. ఎంత సేపో. ఏమో ?నిలబడేవున్నా. సుందరివైపే చూస్తూ నిలబడే

వున్నా. సుందరిని గురించే ఆలోచిస్తూ నిలబడేవున్నా. నేటికి సుందరి వద్ద ధైర్యంగా!

ఎంత పేనటికో నునుసిగ్గు దొంతరులు కెరటాల్లా చిమ్ముకుంటూ నవ్వింది. నవ్వి మొట్ట మొదటసారిగా అంది నాతో “ఎందుకు అట్లా చూస్తావ్?”

ఏంచెప్పేది నేను? గుర్తులే. చెప్పేను ఏదో సమాధానం మాత్రం. ఆనందంలో తేలిపోతూ చెప్పేను ఏదో — గుర్తులేనిదేదో. దానితోపే కరిగిపోయేయి నాలోని భయనందేహాలు. దానితోపే కరిగిపోయింది. నాలోని అసహజ లజ్జకూడాను. ఆమె ఏదో అన్నది తిరిగి. సమాధాన మిచ్చే, వెంటనే ఏదో.

నవ్వుకున్నాం: యిద్దరమూ నవ్వుకున్నాం. దిక్కులు ప్రతిధ్వ వించేట్టు నవ్వుకుని లేచేం. లేచి, నడిచేం కాలువవైపు. నడుస్తూనే హృద యాలను విప్పుకున్నాం. విప్పుకుని ప్రపంచానికి కప్పేం గట్టి దుప్పటిని.

ఆరంభమయింది. ఆనాటి నుంచే ఆరంభమయింది సుందరితో నా మధుర జీవనం. ఆ దినాన్నుంచే కల్గుకుంటున్నాం. యిద్దరమూ ప్రతి దినమూ నవ్వు కుంటున్నాం. యిద్దరమూ ప్రతి దినమూ మాటాడు కుంటున్నాం, ఆలోచించుకుంటున్నాం, జీవిస్తున్నాం.

దుఃఖ మెరుగను నేనాదినాన్నుంచీ. విచారాన్ని అసలే ఎరుగను ఆ దినాన్నుంచీ.

అమ్మ అంటూంటుంది అయినాగాని. “చిక్కిపోతున్నావేరా? మనోవ్యాధేరా?” అని.

ఏమని చెబితే అర్థమవుతుంది అమ్మకు, ఏమని చెబితే అర్థమవు తుంది ప్రపంచానికి—నాకు ఏజబ్బూ లేదనీ—నాకే కోరికలూ యిక లేవనీ!

ముఖ్యం

క్రలకు యదార్థానికి మధ్యవున్న దూరమెంతోగాని ఇన్నేళ్ళ తర్వాత కూడా అనాటి సంగతులు కళ్ళకి గట్టిపట్లు యదార్థంలా అవు పిస్తాయి; తన వూహలు కల్లలయి పోయినా !

అది ఒక సోమవారం కాబోయి. అదివారపు సెలవు బడలిక యింకా పూర్తిగా మాయం కాలేదు. అట్లాగే యిష్టం లేకపోయినా బడికి వెళ్ళాడు తను. మొదటి పీరిడ్ అవుతుండగా ఆమె వచ్చింది తెల్లటి గొనుతో, చంకను పుస్తకాల బొత్తితో. ఆ సెక్షన్ లో కల్లా ఆ కొత్తగా వచ్చిన అమ్మాయి ఒక్కతే ఆడపిల్ల. తెలుగు పేష్టారు వేరే బెంచీ వేయించి ఆ అమ్మాయిని ఒక్కరై నూ తనకు ఒక గజం దూరంలో ఎడంగా కూర్చోపెట్టారు.

ఆ సాయంత్రం తను యింటికి వెళుతున్నాడు. ఆ అమ్మాయి ఆటే వస్తూంది. బహుశా ఆమె యిల్లు కూడా యిటువైపేనేమో? పరు గెత్తుకొని వచ్చి తనను కలుసుకుని అడిగిందామె. “నువ్వు మా క్లాస్ కదూ?” “అవును” “ఎక్కడ మీ ఇల్లు?”

“చర్చికి ఎదురుంగా మేడ లేదా అది - మా నాన్నగారు కాసిల్లారు”

“మా యిల్లా అక్కడే. సాయంత్రం అడుకుంటానికి వస్తావ్? ఎంచక్కా మైదానంలో మేమంతా అడుకుంటాము” అడిగాడు తను ఆశగా ఆమె ముఖం చూస్తూ. గాలికి ఎగిరే ముంగురుల్ని ఒక చేత్తో వెనక్కి తోసుకుంటూ ఆమె చెప్పింది. ‘ఇవ్వాలి సాయంత్రం సంగీతం మేష్టారు వస్తారు. రేవటినుంచీ ఆయన్ని పొద్దున్నే రమ్మంటాను. చాలా మంది వస్తారేం—మైదానంకి అడుకోటానికి’? ఆటలంటే ఎరగనట్లు అడిగింది.

‘రేపు నువ్వే చూస్తావు. ఎంచక్కా పచ్చాకు, చెడుగుడు బోలెడు అటలాడుతాం. ఇదీ మాయలు రేపు తప్పకుండా వస్తానేం.’

అదీ ప్రారంభం ఆమె పరిచయం. మొదటి ఫారంలో తన చదువంతా ఆమెకంటే ఎక్కువ మార్కులు సంపాదించుకోవాలనే కాంక్షతోటే గడిచిపోయింది. విరామ వసుయాలు ఆమెను సంతోషింప జేయాలనే ఆకాక్షంతో చెల్లిపోయాయి.

సునంద చాక్లెట్లు తెచ్చుకుంటే ‘యిదిగో అమ్మ యిచ్చింది రాశా! తినవూ, మా బాబువికదూ,’ అని బ్రతిమిలాడి లాలించి తినిపించేది. ఆమె అట్లా అడగడం తను బెట్టు చెయ్యడం బ్రతిమాలించుకోడం అదో ఆనందం తనకు. తనుకూడా అట్లాగే ఏమైనా తెచ్చి ఆమెను బ్రతిమాలేవాడు. బుజ్జగించేవాడు. అఖిరికి ఆమె నోటిని వట్టుకుని బలవంతంగా ఆ చాక్లెట్ను ఆమె నోట్లో కుక్కేశాడు. ఆమె వకవకా నవ్వుతూ చప్పరించ సాగేది ఆ చాక్లెట్. ‘మరిసీకో’ అంటూగే. ఇద్దరూ ఎక్కరినీ వదిలి మరొక్కరు వక్కక్షణం పుండలేనట్లు అనిపించేది.

పేనంగి వెలపులిచ్చేరు. యిష్టంలేకపోయినా తను అమ్మతో అస్పృశ్యుగా రి బయలుదేరాడు. పూరు. సునంద తనూచస్తానని గంతులేసింది. అమ్మ ‘మీ అమ్మను అడిగిరా అమ్మా.’ అని పంపించింది సునందను. మరితిరిగి రాలేదామె. తను, అమ్మ, మామయ్య బండ్రిలో, చెడుతుంటే ఆమె గుమ్మంలో నుంచుని గుడ్లనీరు కనిపించనీయకుండా నవ్వానని ప్రయత్నిస్తూ చెయ్యి పూపుతోంది. తనకి ఏడుపు పచ్చినట్లయింది. ఎందుకు రాకూడదో సునంద కూడా :

దాదాపు మూడు నెలల తర్వాత కాబోలు తిరిగి వచ్చేడు తను. తిన్నగా బండీ దిగంగానే వాళ్ళింటికి వరుగెల్లాడు. కొత్త జవాను ఎవరో వున్నారు బయట. లోపలికి వరుగెడుతుంటే చను జవానావి ‘ఎవరి కోసం?’ అన్నాడు. “సునంద” “సునంద ఎవరు? ఎవరూ రేలే?”

“తాస్టీల్డార్ గారి అమ్మాయి” “తాస్టీల్డార్ గారికి ట్రాన్స్ఫర్ యి వెళ్ళిపోయి నెలరోజులయింది. ఇందులో నవ్ కలెక్టర్ గా రుంటున్నారు.”

ఏంచెయ్యాలి తనింక. సునంద లేనిదే తను యింకేమి అడుకు నేది? “ఏపూరు వెళ్ళేరువాళ్ళు?” అడిగాడతను. “ఎమో మాకేం తెల్పు....? ఏదో ఆ వాల్లేరు నైడుట.” వెనక్కు తిరిగాడుతను. అమ్మని అడిగాడు, స్నేహితులని అడిగాడు తను. “ఏమో, ఏమో!” “పోనిడ్డూ గోల;” ‘ఇక అదే ఏచ్చా!’ యిదీ సమాధానం.

అమెను చూడాలి. ఎక్కడున్నా సరే చూడాలి. ఒక్కసారి కల్పు కుంటే....అమెను. ఎట్లాగెనా—? ఎట్లా? సునంద....సునంద!

* * * *

“సునందా....సునందా!” హీనంగా అరిచాడతను. వెనకనుంచి నర్స్ వచ్చి ముఖంపై చెయ్యివేసి అంది “ఉష్! కొంచెంసేపు మాట్లాడకు. అట్లాగే వడుకో.”

మత్తు వదలిపోతూండగా, నెమ్మదిగా కళ్లు తెరుస్తూ. “ఎన్నాళ్ళకు.” అగిపోయాడతను.

తిరిగి కళ్ళు మూసుకుంటూ నర్స్ చేతిని తన ముఖంనుంచి దూరంగా తీసుకుని లోపల అనుకున్నాడు ‘సునంద కాదు.’

నర్స్ చిన్న నిట్టాచ్చు విడిచి. ఆవరేటింగ్ థియేటర్ బయట కొచ్చి నిలబడి విసిలాకాసం వైపోసాం చూచి భుజమొకసారి ఎగరవేసి వక్క గదిలోకి తిరిగి వెళ్ళిపోయింది.

అతను తిరిగి కండ్లు తెరిచాడు. ఒళ్ళంతా బద్దకంతో మూలుగు తున్నట్లుంది. పైకి చూచాడ; దేదీవ్యమానంగా పెద్ద ఆర్క్ లైట్ వెలుగు తోంది చుట్టూ చూచాడు; తెల్లటి ఎత్తైన గోడలుచుట్టూను. కండ్లకు తిన్నగా గాజు తలుపులు. గాజు తలుపులలోంచి తెల్లగా మల్లెపువ్వుల్లా

వున్న బట్టలతో వక రిద్దరు నర్సులు అటూ ఇటూ కంగారుగా తిరుగుతున్నారు. ఎక్కడతను? చెయ్యి లాగుతున్నట్లుందేం? ఎక్కడి కట్లా లాగేస్తుంది? ఎత్తబోయాడతను తన చేతిని. పైకి లేవదేం? ముందుకు లేచి కూచున్నాడు. చేతికి చెక్కలతో కట్టు వుందేం? భగవాన్ తన చెయ్యి విరిగినట్లుంది. ఎవరో విరగకొట్టేరు....తన చేతిని: “అమ్మా....”

నర్సు గబగబావచ్చి అడిగింది. “ఏం ఎట్లావుంది?” హాస్పటల యాది: వెంటనే గుర్తు కొచ్చింది తనకు—మేడమీదనుంచి తను క్రిందకు జారడం.

బాధతో మూలుగుతూ “ఏం లేదు, యీ చెయ్యి విరిగినట్లేనా?” అడిగాడతను....నెమ్మదిగా నర్సును ఆసరాగా చేసుకుని లేస్తూ.

అమె అతని వెనకాలే నడుస్తూ, వార్డు బయటవున్న వరండాలోని మంచాన్ని చూపించి “మరేం ఫర్వాలేదు అన్నాడు పెద్దదొర. ఆవరేషన్ వ్యంగంగా జరిగింది కనక ఏంఫర్వాలేదు. చూయిగా వడుకో, ఏ ఆలోచనలు లేకుండా....అన్నట్లు సునంద అన్నావు. నీ భార్య!” చిరునవ్వుతో అడిగిందామె.

అతను వరుపుపైన నెమ్మదిగా వరుండి అడిగాడు “సునంద అన్నానా? ఏ సునందా? అన్నాను.”

“ఏసునందా? ఎందరున్నారేం?”

నాలిక కొరుక్కుని అన్నాడు “ఆ! నా భార్య. యింకేమైనా అన్నానా?”

“సునందా అని అరేచేవు అంతే....” వెళ్ళిపోయింది అమె, ప్రోత్సాహంగా తన కుడిచేతిని ఓ నొక్కునొక్కి.

చలింపనట్లు, కండ్లు మూసుకున్నాడతను. ‘సునందా’ అని తను అన్నాడా? భార్యనన్నడూ ఆ పేరు పెట్టి పిలిచే అలవాటులేదు తనకి. ఎన్నాళ్ళకు గట్టిగా తన ప్రిహిత్యాలివి....పిలువగల్గడతను. ఇప్పుడు

అలోచిస్తూంటే ఎన్నాళ్ళ క్రితమో అనిపిస్తుంది....కలకు యదార్థానికి మధ్య వున్న దూరమెంతోగాని ఇన్నేళ్ళ తర్వాతకూడా అనాటి సంగతులు కళ్ళకి కట్టినట్లు యదార్థంలా అవుపిస్తాయి....తన వూహలు కల్లలయి పోయినా....

* * * *

కలలు....మొరమైన కలలు! తన జీవితమే మహా విషాదమయిన కల అయిపోయింది. వూహలు కల్లలవడాని కేంవచ్చే! 'కల'....'కల్ల'... ఎంత సామీప్యమో! సునందా! సునంద! ఎంతాదూరమో! ఎన్ని లోయలో! ఒక్కచుక్కలో ఎంత చేదో....ఎంత విషమో!

'విషంత్రాగుతాన'న్నాడు. తను ఇప్పుడు పెళ్ళి చేసుకోనంటే, తనతండ్రి. చాలా గౌరవస్తులు అవతలివారు. తాము కానట్లు. చాలా గొప్పవారు - తమలాగే. బంగారపు బొమ్మలు అమ్మాయి - అవొచ్చు. వదివేలకట్నం యిస్తారు - భలేమంచి చౌకబేరమూ! "నీ పరీక్ష రియ్యాకే చేసుకుందుగాని!" ఆశే!

"ననేమిరా, వీరకాదు. నాకు పెళ్ళి చేసుకోవాలని యిప్పుడేం వుబలాటంలేదు. నా పరీక్షలన్నీ అయ్యి, చదువు పూర్తిఅయి, వుద్యోగం చేసుకుంటున్నప్పుడు నేను చేసుకుంటా! ఇప్పటినుంచీ నాకిబంధాలు అనవసరం నాన్నా" అన్నాడు తను బహు నెమ్మదిగా.

"కాదురా, ఆ అమ్మాయిని నువుకూడా చూడరా. నీకు నచ్చితేనే చేసుకో. అమ్మమ్మ, అమ్మ, అన్నయ్య చూసి వచ్చారు. బంగారపు బొమ్మలు!"

"అవొచ్చు నాన్నా! కాని చదువు పూర్తయితేనేగాని...."

"పెళ్ళాం వొచ్చి చదువుకోవద్దంటుందిరా! యిష్టం వచ్చినంత వరకు చదువుకో. యీ ఏటితో బి. ఏ. అయిపోతుందా? నీకు కానాల నుంటే బి. యస్.సి కూడా వెళ్ళు. మీ మామగారితో చెప్పి మీ ఆవిడే ఆ పని చేయించగల వమర్థురాలు...."

“నాన్నా—”

“నీ యిష్టం యిహ. యీ కుర్రాళ్ళతో నాచాపు వచ్చిపడింది— మధ్య. నేను పెద్దవాడినవుతున్నానా. రేపో ఎల్లెందో ‘హరీ’ అంటాను, ఇహ మీ ఏడుపు మీది. ఉన్నంత వరకే యీ జంఝూటం.” కళ్ళమ్మట నీళ్ళు తిరిగేయి ఆయనకు.

“అదికాదు నాన్నా....”

“ఏదయినా కానీరా అబ్బీ! మంచి సంబంధం. నువ్వూకూడా పోయి చూచుకో. నీకు వాళ్ళ సునంద నచ్చుతుందనే ధీమాతోపే మాట కూడా విక్కచ్చిగా యిచ్చివచ్చాను.” ‘సునందా!’ అన్నాడతను లళ్ళ ర్యంగా? ఆ! సునంద. అమ్మ వాళ్ళు చూశారా అమ్మాయిని, చక్కగా వుందన్నారు. గౌరవస్తులు. గొప్పవారు. బంగారపుబొమ్మ! వదివేల కట్నం నీ పరీక్షలయ్యేకే చేసుకుందుగాని.... ఇర అడీయిదీ చాచంటావా వీదో యింతవిషం తాగి నేను పరువు దక్కించుకుంటాను. నీ యిష్టం యిక” ముగించాడాయన.

నిలబడ్డాడతను మౌనంగా :

మౌనంగా ఆలోచనలో తేలిపోతుండగా తనబల్లపైన డ్రెడ్, పాలుపెట్టి ‘వార్డుబాయ్’ ప్రక్క వార్డులోకి వెళుతున్నాడు. నర్స్-యింకో నర్సు కిచకిచలాడుతూ ‘ఔంపరేచర్’ తీసుకుంది. “కొద్దిగా ఔంపరేచర్ వుంది. ఫర్వాలేదు” అంది ‘వార్డు’లో మార్క్ చేస్తూ. నిమిలిత నేత్రాలతో నెమ్మదిగా గోడకు జేర్లబడి తల ఎగురవేశాడు అతను. “అట్లా మౌనంగా వున్నారేం? బావుండలేదా మనస్సు.” మాట్లాడకపోవడంచూచి కిచకిచ లాడుతూ ప్రక్క ‘బెడ్’ వద్దకు వెళ్ళిపోయిందామె.

“మౌనం” అని లోలోపలే గొణుక్కుంటూ పాలు త్రాగసాగే డతను. రెండు గుటకలేసి నహించక బల్లమీద పెట్టేశాడు పాలగ్లాసును, తిరిగి గోడకు జేర్లబడుతూ “మౌనం.... మౌనం కాక ఏమి మిగిలింది?

కూన్యంఅంటే ఎంతో, 'మౌనం' అన్నా అంతే. కూన్యం, చీకటి, మౌనం....భరేపదాలు : ముఖ్యంగా ఆ 'మౌనం'....

మౌనంతోనే ప్రారంభమయ్యింది విషాదగీతం. అగీతానికి వెలుగు లేదు. అంతంలేదు. అక్కడేవుంది గొప్పతనం,

బుట్టలో ఎత్తుకునివచ్చి పీటలవద్ద బుట్టనుదించి చేతులు విదిలించు కున్నాడు మేనమామ. మౌనంగా తల వంచుకునివున్న ఆమెను ఎట్లాగో వీలుచేసుకుని చూడగలిగాడు తను మొట్టమొదటిసారిగా.

భగవాన్ : తన మనందకాదు, తను వూహించిన, ఆశించిన ఆమనందకాదు: ఎక్కడో ఏదో తెగిపోయినట్లయ్యింది :

మౌనంగా ఆమె తన కుర్చీ వెనక నిలబడివుంది. ఎదురుగా డేబుల్ పైన ఏవేవో రకరకాల తీసుబందారాలు, పానీ, మంచినీళ్ళు. చుట్టూ అగ్రవత్తులు: గదినిండా మౌనం. తలఎత్తి వెనకకు తిరిగాడు అతను. ఆమె వకసారి తలఎత్తి వెంటనే సిగ్గుతో క్రుంగిపోతున్నట్లు తల దించుకుంది.

గదినిండా 80 కాంటియన్ వవర్. హృదయంనిండా చీకటి. వెయ్యి అమవళల్ని మైమరపించే చీకటి :

'బంగారపుబొమ్మ', 'చక్కటి చుక్క', 'చిదివిన దీపం' యివన్నీ అవొచ్చు కాని తన మనందరాదీమె : ఎంత భేదం : ఆమె అనాకారి కాకపోయినా తన మనస్సు ఆమెను అంగీకరించకపోయింది. భగవాన్, ఎంత చీకటి పగలుకూడా :

మౌనంగా విధికి తల వొగ్గేరు యిరువురూ : వాతావరణం మరింత ప్రబలంగా నీడల్ని, బొగ్గును, కారు నలుపును పులుముకుంది.

కాని మనస్సు పట్టి మృగం తన శరీరవాంఛలకి వున్న బుద్ధి, తిన్నటిచూపు, తన మనస్సుకు లేదు మనస్సు గడ్డిపోచను పట్టుకుని ఏదో 'మఘరవృత్తులు' 'దివ్యక్షణాలు,' అంటూ తుచ్చసుఖాలను, కామే

వృష విసరి తంతానంటుంది. 'శరీరవాంఛలు' అంటాయి, "పోవోయి, చాలామందిని చూచాము." అని పెనుగులాడతయ్. మధ్య తను హతమారి పోతున్నాడు. చాలా దినాలు మనస్సేకశ్శేములను పట్టుకుంది.

కశ్శేములను పట్టుకోవడమంటే అట్లా యిట్లా కాదు. శరీరమంతా వుడికెత్తిపోవాలి. నాలిక ఎండిపోవాలి. దవడలు చీరుకుపోవాలి. ప్రవాహ మవ్వాలి చెమటలతో వళ్ళంతా. ఒకటే వేగం....మెరుపు వేగం, సూర్య కిరణవేగం, వెనకవదలి దాని వేగం ముందు. సరిగ్గా గమ్యస్థానం ముందే ఆగడం. పొరవళ్ళం, ఆనందం. ప్రజలు గేయాలు, మందినాలు, విహారాలు ; అదీ, కశ్శేం, మనస్సు చేతికివస్తే. ఇంకా....

ఆమె - తన భార్య మామూలు మనిషి. అనాకారికాదు; కాదయ్యా. చూడానికన్నా ఆహ్లాదంగా వుండొద్దూ. వుండదు మరి : ఏంచేసేది : మైత్రీలేంజిలో చిత్రాలు. తన కళావిపాస, తన సౌందర్యారాధన చచ్చిందా? తగలేసేదా ? ఇంతలోనే నాశనం అయిపోయిందా ?

ఈమెతో ఒకే యింట్లో, ఒకే గదిలో, ఒకే మంచంపైన ఎట్లా వుండేది ? అచేతి అన్నం, పులుసు, కూరలు ఎట్లా తినేది ? ఎన్నాళ్ళిట్లా యీ చీకటి గదుల్లో, యీ చీకటి మనస్సులతో, ఎన్నాళ్ళిట్లా? చీకటిలో మానంగా, భారంగా క్రుంగడమేనా ? లక్ష్యం—నీలక్ష్యం, మసిపూసిన మారేడుకాయా ?

కశ్శేము శరీరవాంఛలకు చిక్కితే ముళ్ళల్లోంచి. మురికి కూపాల లోంచి, కొండలనుంచి వాగుల్లోకి ఒకటేదాడు. ఒకటే హెచ్చరిక.... ఒకటే హెచ్చరిక !

అందము అంటే ? కళ్ళకి ఆహ్లాదంగా వుండేది అందమా ? మనస్సుతో చూడటం నేర్చుకో. చాలా బాగుపడుతుంది. నీ శరీర స్వాస్థ్యము, అన్నిటికంటే అత్యు సౌందర్యము బహుదౌర్దవని వినలేదూ? ఆదర్శాలు, బాల్యస్మృతులు గడ్డిపరకలు. శారీరకంగా గడ్డిపోచలత పువక రించవు. చీకటిలో అన్నీ ఒకటే. చీకటిలో చూడటం నేర్చుకో. అదే ఆదర్శం ! అదే లక్ష్యం.

మానవులకు జీవిత పరిమితి బహు తక్కువ. ఉన్న నాలుగు దినాల్లోనూ యిన్ని జాంరూటాలు పనికిరావు. ఈ యవ్వనంలోనే పరదాలు, వాంఛలు అన్ని తీర్చుకోవాలి. కళ, కళోపాసన మొదలైన వేషాలు చేతగాని వాళ్ళకి. నీకేం దిగులు, మాంచి యవ్వనంలో వున్న భార్య—బోలెడు ఆస్తి. రాట్నాన్ని వదిలి చంద్రుణ్ణి వట్టుకో ప్రయత్నిస్తున్నావు. అదేం లాభంలేదు బాబ్ : ప్రపంచంలోకెల్లా గొప్ప వస్తువు చీకటి. చీకట్లో చూడటం అలవాటు పడవోయి. అలవాటు పడు.

మౌనం, చీకటి, మురికి కాల్యలు, దోమలు వాంఛలూ . యిటు. వేడి, వెల్తురు, ప్రణయ గేయాలు, వెన్నెల సందెరలు, పూపొదలు-రహస్యాలు అటు :

తను B. A. పాస్ అయి ప్రైవేటు పరంలో జేరడం. మేనేజరవ్వడం అంతా ఆరేళ్ళయ్యింది. ఈ ఆరేళ్ళలోనూ యిద్దరు ఆడపల్లెలు తనకు.

ఈ ఆరేళ్ళలోనూ ఎన్ని అసహాయాలు, ఎన్ని ఏడుపులు ఎన్ని చావులు.

ఈ ఆరేళ్ళలోనూ ఎంత స్నేహం, ఎంత ప్రేమ, ఎన్ని గేయాలు. పదహారు గంటల క్రితమేగా వెన్నెల కొండలప్రక్క నున్న పువ్వువనంలో, సమీపంలోని పెరియేళ్ళ సంగీతంలో సునందతో నృత్యం చేస్తూ చేస్తూ.....

'Good Morning Mr. Raz! ఎట్లా వున్నావ్.' అడిగాడు డాక్టర్.

ఉలిక్కిపడి కళ్లు తెరిచి ఆతనన్నాడు 'ఫర్వాలేదు సర్, బాగానే వుంది. కొంచెం నెప్పి తప్పితే'

'ఆర్ రైట్. అదేతగ్గిపోతుంది' వెళ్ళిపోయాడు డాక్టరు.

నెమ్మది నెమ్మదిగా నీడలు మాయ మవుతుండగా కళ్ళు మూసుకుని ప్రక్కకు వ్రాలేడు ఆతను. నిట్టూరుస్తూ గాఢమైన చీకటి ల్లాటంగు పైనా ఏరిలాగ నెమ్మదిగా దళసరిగా వెచ్చగా చుట్టుకుంది ఆతని చుట్టూను—తర్వాత లోపలాను.

సాంధ్య ర్యోపాసకుడు

నిత్యము వెళ్ళినట్లే ఆదినముకూడా నేనూ, కేశవరావు క్రిష్ణ వద్దుకు వెళ్ళేము. మనక చీకటి పడుతుందనగా, కదలలేక వదలలేక క్రిష్ణను వదిలి యింటిముఖం వట్టేము. నేనేదో ఆఫీసు కాగితాల సంగతి గుర్తుకొస్తే, వాటినిగురించే ఆలోచిస్తూ, పరవ్యానంగ కేశవరావు చెప్పే దానికి 'ఘా'కొడుతూ నడుస్తున్నాను. కేశవరావు క్రిష్ణానది సౌందర్యాన్ని రకరకాలుగా వర్ణిస్తూ పుద్రేకంగా ఏమేమో మాట్లాడుతున్నాడు.

చాలా విచిత్రమైన వ్యక్తి కేశవుడు. వయస్సు యిరవైరెండే యినా, పద్దెనిమిదిళ్ళ కుర్రాడిలా అవుచిస్తోంటున్నాడు. అంత అమాయకంగానూ మాట్లాడుతాడు. చాలామంది మిత్రులు అది గండ్లగి అనుకున్నా, ఏమిటో చాలావరకు అది ముఖానంగా పుట్టాడటను అంటుంటేనా. ఆతనిలోని బలహీనమైన పక్షయం ఎమిటంటే 'కళ'ని గురించి ప్రవృత్తి వస్తే మాత్రం వచ్చి తెలియకుండా గుంటుకొంది చూట్లాడటమే. ఆతనితో నా పరిచయం రెండేళ్ళనుంచే అయినా, నాలో మాత్రం ఏదో యుగాల వెనకనుంచి సంబంధం పున్నట్లు ప్రపత్తిస్తా అతను. తాలూకా ఆఫీస్‌లో పువ్వోగానికి రాకపూర్వం అతనెవరో, నేనెవరో, చురి!

ఎదురుగా దూరంగా అవుపించే నల్లటి జీవితాల్లాంటి కొండ వయిపే చూస్తూ నడుస్తున్నాము యిద్దరమూ, కొండపయిన ఒంటికిగా ప్రకాశిస్తూన్న దీపాన్ని గురించి ప్రచారంలో పున్న కట్టు కథలను కేశవరావు చెబుతున్నాడు. కల్పనా చాతుర్యానికి విరగదాడి నప్పుకుంటూ, ఎదురంగావచ్చి మీదపడటోయే రిజిలను తప్పించుకుంటూ, చుట్టి నప్పుకుంటూ ముందుకు నడుస్తున్నాం యిద్దరమూ, నేను ఎరిగి పున్నంత వరకు సర్వకాల సర్వావస్థల్లో అతను ఎందుకో వకందుకు నప్పుతూనే

వుంటాడు. ప్రతీది అతనికి విచిత్రమే. అనందచాయకమే. జీవితమంటే 'నవ్వే'నా అన్యస్తాంబుల అతన్ని చూస్తే చింత అనెడిలేదా అతనికి అవి ఆశ్చర్యపడుతూండే వాడినకూడా అవ్వదప్పుడు.

ప్రక్కకి తప్పుకొని పోయిందనుకున్న వక రైత అకస్మికంగా అగిపోయింది. 'కేవ' అంటూ ముందున్న 'నూట్ కేస్'ను, పరుపు చుట్టను 'డెస్టెంగ్'ను చాచి ముందుకు చూకేమి వక యువకుడు.

అకస్మికంగా మానవులు తెగిపోయినవి. కేశవరావు ఆశ్చర్యంగా చూడసాగేదాతనివైచే. ఆ యువకుడికి మహాపుంటే పాతికేళ్ళు వుండవచ్చును. కొండెము ముదురు ముఖం, ఢింగిచిటింగ్ మీసాలు.

కేశవుడి చేతిని పట్టుకొని 'బ్రతికే పుచ్చాపుత్రా' అన్నాడతను. కేశవరావు ముఖం ఆనందంతో మెరిసింది. "ఏమిటి అకాల సందర్భంగా పెట్టె డెస్టింగ్ తో ప్రత్యక్షమయ్యెను! మళ్ళీ పుచ్చోగనికి వుద్వాసన చెప్పేవా?" అతని చేతుల్ని తన ముద్రానకేసి రాసుకుంటూ....నవ్వుతూ అన్నాడు.

"అబ్బే! ఈసారి వ్రాస్తావంటే. నీ ముద్రా తెలియక హోటలుకు పోయన్నాను." చెప్పేడు అతని.

"మంచి నాచివేలే! అన్నట్లు యీతనిని నీకు పరిచయంచేయలేదు కదూ. ఈయన రచనల వ్రాతలలో తరుచు చూస్తూనే వుంటావ్ గాని, యీయన్ని కలుసుకొని వుండవు. వాడును-అవునూ వీరు నా బాల్య మిత్రుడు వెంకటాచలం వెంకట్రావుని పిలుస్తుంటాము ప్రస్తుతం పోస్టాఫీసులో గుమాస్తా."

తనస్కంధంబుతోవదమన్నా మరచి అక్కడే నిలబడిపోయి వివరితంగా నవ్వుకొనసాగేము తాప్పేళు. చక్కర వెంకట్రావుగాను నైజాం నరిహద్దలలో కమ్యూనిస్టుల చేస్తూన్న ఘోరకార్యాలను వివరిస్తూండగా వింటూ ముందుకు సడలసాగేము. ప్రత్యేక పరిశోధనసంకంఠే ముఖ్యమైంది కనుక ఎంతో కుతూహలంగా వింటూ కేశవుడి గదివరకు వెళ్ళి అక్కడనుంచి నేను పెరిష్ తీసుకుని యింపేముఖం వద్దేను.

కేశవరావు గత రెండేళ్లనుంచి మా ప్రక్క నిండురోని వచ్చి మేడలోని పై గదిలో అద్దెకుంటున్నాడు. ఎన్నోసార్లు అలవంటూ వుండేవాడు, ఆ గదిని మార్చి ఎల్లెక్ట్రిసిటీ వున్న గది ఏదైనా తీసుకోవా లని. కాని మార్చాలని వక్కసారీకూడా గట్టి ప్రయత్నం ఏదీ అతను చేసినట్లు కన్పించేదికాదు మాళ్ళకు యిష్టమున్నా మార్పుకు యారయి లేచి ప్రయత్నంచేయని వ్యక్తుల శ్రేణిలో ప్రథముడు కేశవుడు. పైగా ఆ గదిలోంచి చక్కగా కొండలు, అస్తమించే సూర్యుడు అపువస్తారని వక సంతృప్తి అతనికి.

నిత్యమూ ముగ్గురమూ సాయంత్రమో, పువయమో కల్గు కుంటూనే వుండేవాళ్ళము. వెంకట్రావ్ కూడా చాలా సరదా మనిషి కనుక చాలా వుత్సాహంగా గడిచిపోతుండేది కాలము. కాని వస్తు చక్కచే విషయం. వెంకట్రావ్ విసిరే విసుల్లన్నీ కేశవరావును గురిచూసి విసురుతున్నాడనే విషయం. బాధిస్తుండేది కేశవిరావు ఒంటరి జీవితం యీ విసుళ్లకి లక్ష్యం. పెళ్ళి పెటాకులూ అర్పి అంటాడా, బ్రహ్మ చారిలా ఎక్కడో హోటలులో ధోజనం చేయటం ఏమిటి? యిదీ వెంకట్రావ్ దెప్పి పొడుపుల సారాంశం.

నాకూ నిజమే అనిపించేది. అవును ఇదేం బద్ధం అని నేనూ అనుకునేవాడిని. కాని కేశవుడు ఏమి బాధపడతాడో అని, పూరుకునే వాడిని. ఎవరు ఎన్ని అన్నా కేశవుడు మాత్రం చిర్నవ్వు వరటి వదలి పూరుకునేవాడు. అన్నిటికీ అదే సమాధానం. ఎంత బాధపడుతున్నా. విరాకువడినా చిర్నవ్వుమాత్రం అతన్ని వదిలేదికాదు.

ఎనిమిదవ దినం సాయంత్రం కాబోయ్ని వెంకట్రావ్ అన్నాడు కేశవుడితో “ఇళ్ళకోసం వెదకాలి. పోయివద్దారా.”

“మేం కృష్ణపడ్తున కూర్చుని వుంటాము. సువ్వపోయి వెలుక్కోరా, బాబూ” చెప్పేడు కేశవుడు.

ఇంత నిర్మొగమాటమయిన జవాబుపస్తుందని వెంకట్రావ్ అనుకో నట్లు అతని ముఖంలోని ఆశ్చర్యమే చెబుతోంది

కాగా వక్క ఊరికి వింతగా కేశవుడివైపు చూచి అతను 'సరే' అంటూ వెళ్ళిపోయాడు. మేము నవ్వుకుంటూ క్రిష్టవైపుకు నడిచేం.

మరుసటిరోజు వుదయం గదిలో కేశవుడు వక్కదూ'టాగూర్'ను మననం చేస్తూ నిమిలిత నేత్రాల్తో కూర్చుని వున్నాడు. 'వెంకట్రావ్ ఏడిరా' అన్నాను.

"ఇక్కోసంపోయేడు, వెధవది.... ఈపూళ్లో.... ఈరోజుల్లో మనకి ఇల్లిచ్చేదెవర్రా పిచ్చిగాని. రెండేళ్ళనుంచి నెతుకుతూంటే నాకు గదే దొరికిందికాదుగాని."

వివరీతమైన నవ్వు వచ్చింది నాకు కేశవుడు విరగబడి నవ్వు సాగేడు. తాను అడివ గొప్ప అబద్ధం తెల్పుకున్నట్లు. ఇక నవ్వులేక వెళ్ళిపోయాను అక్కడినుంచి. వాడు నవ్వుతూనే తిరిగి 'టాగూర్'ను మననం చేయసాగేడు.

ఆ సాయంత్రం వెంకట్రావ్ గాని, కేశవరావుగాని ఎవ్వరూ అవుపించలేదు నాకు. మర్నాడు కేశవుకు చెప్పేడు. వెంకట్రావు ఆఫీసు నుంచి తిన్నగా వాచివద్దకు వచ్చి బలవంతాన తనని లాక్కుపోయినట్లు. ఇక్కోసం వంటిగా తిరగడం ఎంత వీరసమయిన వ్యవహారమో అనుభవించిన నేను, వెంకట్రావ్ అవస్థకు జాలిమాత్రం పడగర్లేను.

సాయంత్రము మా ఆఫీసువద్ద కేశవుడు వక్కదే అవుపించేడు... కొంచెం ముందుగా. నేను ఆశ్చర్యపోతూ "ఏం....త్రైం అవకుండా వచ్చేపేవే?" అన్నాను. అతను జాలిగా నవ్వుతూ "మళ్ళీ అతనొచ్చి యిక్కోసం తిప్పుతాడు. అతన్ని తప్పించుకునేందుకే నేను యిటు వచ్చేసేను" అన్నాడు.

క్రిష్టవైపు దారితిస్తున్న నన్ను కేశవుడు అపి "ఈ పూటకు పార్కులో ఆ మూలకుపోయి కూర్చుందాం" అన్నాడు. "ఏం." అన్నాను. పార్కు అంటే యిష్టపడని కేశవుడు యివ్వే తనంతతనే పార్కుకు పోదాం అనడం చూచి.

అతను అదే అన్నట్లు తల ఎగువచేతులు పట్టుకొని నలు మూలలాచూస్తూ. వెంకట్రావును చూసి మరలను పట్టుపట్టున్నట్లు వెంటనే గ్రహించ గల్గెను. మొట్టాడక పార్కుకు చాలి దీసేయ

“నంగతి ఏమిటోయి, అట్లావున్నావు?” అడిగెను.

“మనస్సంతా ఏమిటో అందోళనగా పుండగా. ఈ వెంకట్రావు వకడు రోజూ నా ప్రాణాలు తినేస్తున్నాడు” అన్నాడతను.

‘ఎందుకు? ఇల్లు వెతకడానికి సాయం రమ్మనమనేనా!’

“అదొకటి అయితే చర్వాణేదు. నేనెందుకు యిట్లా అపస్త పడాలి అంటాడు ”

“అవును నిజమే, ఎందుకీ అపస్త.” అన్నాను.

రిత్రపోయి దెబ్బతిన్నట్లు నా వంతు చక్కడంపాటు చూడే డతను. నేను పూరుకోలేక యింకా అన్నాను. “అప్పుడోయి. యీ హోటలు భోజనం సౌఖ్యమా? భార్య ఎదిగి పున్నదికదా, పోయి పిల్లకు తెచ్చుకోరాదూ? మామగారితో పేచీలేమైనా పున్నాయా పోనీ? ఏమిటి, విన్నించరాదూ అనలు కదేమిటో!”

“అబ్బే పేచీలులేవు, ఏమిలేవు.” నసిగేడు అతను రలవంచుకొని.

“మరింకేమిటి?”

“ఎందుకేమిటి? ఎప్పుడూ ఆలోచించలేదు తీవ్రంగా.”

“దీనికి పెద్ద ఆలోచన దేనికి. మతేసున్నా పోయిందా?”

“అదేచూస్తున్నా” చెప్పేడతను.

“నీ తలకాయ. కుభ్రంగా చక్కటి యిల్లు చూసుకుని భార్యను వంపించమని వుత్తరంలాయి. కొంపకూడా నువ్వు పెతుక్కొనినన భాధలేదు, వెంకట్రావు తిప్పలు పడతాడు.”

“వాడూ అదే అంటున్నాడు.”

అట్లాంటి అరచు సవ్యగా నే నెప్పుడూ చూచిదేదిక. ఆ రోజుతోనే ప్రారంభం అతనిలో విపాదం ఎప్పుడూ చూచినా విచారంగా, ఏదో అమూల్య పదార్థాన్ని బోగొట్టుకున్నట్లు అపూరితంగా ఉండేవాడు. “ఏమిటా విషయం అంటే ఇంకా ఉంటుంది. ‘ఏమిటి’ అని లిపిలో ప్రశ్న వేసేవాడు. అడిగేవాళ్ళం తిరిగి, ఏమిటా అలోచనలని, ఏమీలేదు అనికూడా అనే వాడుకాదు. విచారంగా తలమాత్రం ఎగురవేసి వో నిట్టూర్పు మాత్రం విసిరేవాడు.

రోజూ క్రిష్టవద్దుకు చెప్పుకూనే ఉండేవాళ్ళము. సూట్లాడుకుంటూనే ఉండేవాళ్ళము. కాని కేళపుడు మాత్రం ముఖానంగా, ఏదో అలోచనలతో నలగిపోతూ ఉండేవాడు. ఇక అతని విషయానికి అంతలేదా అనిపించేది.

అన్నాళ్ళో యిట్లా : ఒకనాడు సాయంత్రం కొబ్బరి పెంకట్రావ్ అవుపించి చెప్పేడు మంచి డాడా యిట్లాకటి నలదయి రూపాయలకి దొరికిందిరా అని.

“అట్లాగా” అన్నాను.

“ఏం, చవరకాదా” అడిగేడు.

“ఒక్కడికీ నలభయిరూపాయల కొంప ఎందుకోయి?”

“రెండు భాగాలున్నాయి. నేనూ కేళపుడూ ఉంటాం. రోపల ఎల్లెక్రిసిటీ, దొడ్లో పంపు, చెరి మూడేసి గదులు, ఎట్లావుంది?”

“బావుందిగాని, వానికి తెలుసా యీ సంగతి.”

“నేను కుదుర్చుకొచ్చి వానితో చెప్పేను. నరే నన్నాడువాడు. ఏం?”

కేళపరావు వస్తుండడం చూచి సంభాషణ మార్చేము మేము. మత్తుగా ఉన్నాడతను. ఆదినం పేషెంట్ల వద్ద పక ఆత్మహత్య విషయం మేం మాట్లాడుకుంటుండగా మాత్రం అతను కొంచెం ఉత్సాహంగా మా ప్రసంగంలో మాటలు కలిపేడు.

రెండు దినాల తర్వాత అనుకుంటాను. కేళవరావు నాలుగు రోజులు ఆఫీసుకు వెళుతున్నట్టి వాళ్ళవూరు భార్యను తెచ్చుకోవడంకోసం వెళుతున్నానని చెప్పేడు సిగ్గుపడుతూ. ఆ రోజు మానందులొని గదిని అతను ఖాళీ చేసినట్లుకూడా నేను తెలుసుకున్నాను.

సుమారు నెలరోజులు దాటివుంటుంది కేళవరావును చూచి. అనుకోకుండా కన్పించేదతను అదిషము బజార్లో. చాలా చిక్కిపోయి వున్నాడు. ముఖంమీద విచారరేఖలు ఉట్టంగా వ్యాపించి వున్నయ్. కళ్ళక్రింద నల్లటి చారీకలు నిద్రా సౌఖ్యంలేని రాత్రులనుగూర్చి ఎలుగెత్తి చెబుతున్నయి.

నన్ను చూసి సంతోషంతో అతనే పిల్చేడు. చెన్నైను. అరవిందగ్గరకు. ఆఫీసువని ఎక్కువగా వుందనో, సంసారభారం నెత్తిమీద వడిందనో కారణాలు చెబుతాడనుకున్నాను. కాని ఏమీ అనలేదు అతను. ఒక సారి భుజాలు ఎగురవేసి, నా చేతిని అప్యాయంగా పట్టుకుని, కండ్లలోకి దీనంగా చూస్తూ అడిగేడు "చాలా దినాలయింది. ఒకసారి క్రిష్ణమర్దుకు వెళ్ళివద్దాం. రారూ? అతని స్వరంలో దైన్యము; తలవూపేను.

నదివద్దన, తెల్లటి ఇసుకలో కూర్చున్నాము యిద్దరమూ. ఎండు గడ్డి పరకముక్కును నోట్లో పెట్టుకుని ముఖావంగా కూర్చున్నాడతను. ఎదురుంగా ఎర్రటి సూర్యుడు, కొండలవెనక్కి జారుకుంటున్నాడు. అద్భుతమైన ఆరుణ వర్ణమును ఆకాశం వోమూల పులుముకుంటూంది. ఏదోవకటి మాట్లాడాలికదా అని నేను 'Song to Remember' చూచేవా అని ప్రశ్నించేను. అతని ముఖం ఎరుపెక్కింది పుద్రికంతో. సందాలించుకుని చిన్న విట్టూర్పు విడిచి అతనూ కొండవైపు చూస్తూ కూర్చున్నాడు. క్రమక్రమంగా ఆనందంతో వెల్లివిరుస్తూన్న అతని ముఖం చూస్తూ రాత్రి నేను చూచిన సినిమా కథను అతనికి చెప్పతూన్నాను. ఉన్నట్లుండి అతను అడిగేడు "క్రాంతగా Pass అయిన Hindu code Bill ప్రకారం కారణం చూపకుండా భార్యను భర్త వదిలే ఏమవుతుంది?"

అదిరిపోయేను అతని ప్రశ్నకు. వింతగా అతనిపైపే చూస్తూ పుండిపోయేను.

అతనే అన్నాడు తిరిగి “భర్తకు రెండేళ్ళ శిక్షలుగా?”

“కాదోల్తు, ఇప్పుడెందు కా ప్రసక్తి.”

“అట్టే పూరికే అడిగేను, అయితే మరి మొగవానికి యిష్టంలేని వివాహమనుకోండి అది. పెద్దలు చేసిన తప్పుకి పిన్నలా రిక్ష అనుభవించేది?”

“ధార్య అంగీకారం పుంటే Divorce ఊసుకోవచ్చునుగా భర్త” అన్నాను.

“ఏం బిల్లంకి అది. ఈ హిందూదేశంలో భర్త ఎంత చచ్చు పెద్దైనా, అతన్ని వదిలేధార్య జన్మించిందాండి అసలింతచరకు అదవా, జన్మించినా అమెను బ్రతకనిస్తుందా యీ సంఘం పట్టినప్పటినుంచీ అమెకు యిదే సీటిబోధేకదా “భర్త గుచ్చైనా, కుంటైనా. యిష్టుడైనా అయిష్టుడైనా అతనేదైవం. అతన్ని పదిలేవా నీగతి గద్దలపాలె.” అకస్మికంగా అగిపోయేయి అతని మాటలు. ఎందుకో అతని కండ్లవెంబడి అశ్రువులు రాలుతున్నాయి. వెర్రివాడిలా ఆకాశంపైపు చేతినిపూపుతూ, ‘ఈ ప్రకృతిలో ఎంత ఆనందంవుంది’ అన్నాడు

నేనేమీ గమనించనట్లు లేచి నిలబడి. ‘యికపోదాం’ అన్నాను. అతనూ యిష్టంలేనట్లులేచి. వెనక వెనక్కి చూస్తూ నడుచునాగేడు. దారి చివరా నిశ్శబ్దంగా నడిచేయి యిద్దరమూ. ఆ రాత్రల్లా నాకు వకటే ఆలోచన. అతని హృదయంలోకి నేను తొంగి చూడగలిగితే, అతని బాధను అనునయంపజేసి, అతనికి శాంతిని. ఆనందాన్ని. చేకూర్చగలిగితే:

అకస్మికంగా వకనాడు వెంకట్రావు అవునించేడు మాయళ్ళవద్ద. వరండాలో పచారుచేస్తున్న నన్నుచూచిలోపలొచ్చి కూర్చొని అన్నాడు.

“శేషవరావు ఏమో అనుకునేవాడిని మొదట్లో అంటే ఎట్లా తయారయ్యేదండీ?ప్రపంచం”

“ఏం! ఏమయ్యింది. కులాసాయేనా అతను” అడిగేడు.

“అ! కులాసాయే. నాతో చూట్లాడటము మునేనేదీమధ్య”

“అదేమిటి? ఆడంగుచి ఏమన్న మాటామూలా అనుకున్నారా?”

“అట్లాగయినా వావుంటిపోయేది. అదేమిలేదు. చచ్చిచెడి వెలికి వాడికి యిల్లు యిప్పించినందుకు.”

“కొంచెం విప్పుచుంగా వెప్పుడూ చింతకు” అడిగేడు. ఆశ్చర్య పోతూ అన్నాడతను. “చెప్పేగా ప్రపంచమే అంత అవీ. ఇట్లా నుసారం లేనన్నాళ్ళు పోయిగా వున్నాడు అతను. చూడండి ఇంట్లోకి నంసారం తీసుకువచ్చి నన్నటినుంచీ చూడండిపోతున్నాడు”

“ఎవడూ యామాట అన్నా?”

“ఇంకెవ్వరూ? వాచి ఏమిరుందో నుసూస్తూ అంతా చూడేమాట. అట్లా అంటే అర్థమేమిటి? అది మహాసాధనానికి ఆంధ్రా కేకే కారణమనేగా? అది విన్నాడో ఏమో నాతో చూట్లాడటమే మునిచేసేడు.”

“ఇంకేమైనా తగువులువాని, పొండ్లాలువాని వున్నాయేమో అలా చించు కొస్తా” అన్నాను రిక్తదోయి.

“ఉంటే నాకు తెలియదు! చేరేట లేదు అసలు మనిషి దాహారం గానే మారిపోయేడు. Mental గానే కాకుండా ప్రవీ చిన్న పిషయూనికి అమిల చిరాయ. కొంత మొహమే చూడకు. ఒకవేళ యింట్లో వున్నా ఆపున్నా కన్నేపు పడక కుర్చీలో ఎక్కడూ చూపుగి దిగింది మొఖంతో ఏమేమో అలోచిస్తుంటావి. ఎంత చిరునా నీమో రాత్రిళ్లు ఆ క్రిష్టచ్చిపు రోయి గంటలంతా అది వెన్నెల్లో అలా కూర్చుంటిపోతాడు. ఏమో అన్నావారని వెన్నెల్లో చూస్తుంటున్నాడో లేక అక్కడ గుంపెల్లో....” భూతాలె గుంపేన లేచి నిలిచాడు

వెంకట్రావు. 'వెళ్ళివస్తా' నంటూ సమాధానం కోసం ఎదురు చూడకుండానే బయటికి వెళ్ళిపోయేదతను.

కూర్పున్నవాణ్ణి కూర్పున్నట్లే పుండిపోయేను నేను. వెంకట్రావు మాటలు, కేశవరావు ప్రవర్తన నన్ను కలవర పరిచేయి అమితంగా. ఇతను యిదివరకు నేనెరిగిన కేశవుడేనా? ఏమిటో అతని బాధ! ఆలోచనలు సుడులు తిరగసాగినాయి.

మర్నాడు ఆపీసునుంచి తిన్నగా కేశవరావు యింటిని వెళ్ళుకుంటూ బయలుదేరేను వెదకి వెదకి చివరకు పట్టుకోగల్గేను. కాని కేశవుడు యింట్లోలేడు.

'ఎప్పుడు వస్తాడో చెప్పగలరా?' అడిగేను యింటామెను.

ఆమె పయస్సు పడ్డెనిమిది వుండవచ్చు. లావుగా, దొండుగా పున్నదామె. ముఖం అందమయినది చాకపోగా చూడటానికి యింపయినదికూడా అనలేము. ఈమెనా సౌందర్యర్యాపాసి కేశవుడి భార్య!

మృదువుగా జవాబిచ్చిందామె "పది గంటలకల్లా రావచ్చు. ఎవరు వచ్చేరని చెప్పమంటారు?"

ఎంత మృదువైన స్వరం! లతామంగేశకర్ గానంలా వుండి ప్రతిమాటా.

"నారాయణ అవి చెప్పండి." ముందుకు సాగేను వెనకాలే తలుపు వప్పుడుతో.

మర్నాటి పుడయాన్నే వెళ్ళేరు తిరిగి అక్కడికి. ఆమె గుమ్మం లోనే నిలబడి పున్నది. ఆమె చెప్పింది సిగ్గుగా కొద్దిగా తలుపు ప్రక్కకు వత్తిగిలి. "ఇంకా తిరిగి రాలేదండి, ఎక్కడికి వెళ్లేరో?" అమెముఖంలో దైన్యరేఖలు చిక్కగా పులుముకొని వున్నాయి, నిద్రలేని కళ్లు.

వెంకట్రావు చెప్పిందంతా నిజమే కాబోలు నవ్వించింది. ఏమయినాపరే వీడి నివ్వేళ పట్టుకొని నాలుగు చివాట్లు వేయ నిశ్చయానికొచ్చేను. సాయంత్రం మళ్ళీ బయలుదేరేను అక్కడికి.

నందుమొగలో వెంకట్రావు అవుపించేడు యింత ముఖంతో.

అతనే ఆకిగేడు నానుంచి ప్రశ్నరాకుండానే “ఇంకా మీక తెలవలేదా? నాడు ఎక్కడికో పారిపోయేడు, బహుశా దేన్నో లేని తీసుకుపోయి వుంటాడు.”

“చీ! చీ! ఉద్యోగం?”

“వాడికి ఉద్యోగమే కావలసివస్తే యిట్లా ఎందుకు చేస్తాడు. నేను పోలీసు స్టేషన్ కుపోయి రిపోర్టు యిచ్చి వస్తాను. చూడు, ప్రబుద్ధుడు చొక్కా జేబులో ఏం వదిలిపోయాడో.”

అదుర్దాగా చూచేను. ఉత్తరం అది, కారదకు రాసిన దతను.

జీవితమంటే ఎన్నో కలలు వుండేవి. ఈ సంసారంలో కరిగిపో తున్నాయా మహత్తర స్వప్నాలు, కలచేరాదు. జీవితమే, నేనే కరిగిపో తున్నా నీ సంసారంలో. పూర్తిగా చెయ్యి జారకముమపే మేల్కొనడం వుత్తమంకదూ!

తిరిగిరాని నాకై మువ్వు కలలు కనడం ప్రారంభించకు. అనందం ఎక్కడుంటే అక్కడికి ఎగిరిపో.

“పోలీసు రిపోర్టిచ్చి లాభంఏమిటి” అన్నాను ఏమో ఆలోచిస్తూ.

ఉత్తరం లాక్కుని ముందుకి రెండడుగులువేసి ‘చాలావుందిలే నీకేం తెల్పు. పాపం ఆ అమ్మాయి ఒకటే శోకం, మధ్యాహ్నం తల్లి, తండ్రి వచ్చేరు. పట్టుకోలేకుండా వున్నారామెను,” వెళ్ళిపోయే దశను.

వెనక్కి తిరిగేను నేను. ఎన్నడూ అతనగుపించలేదు తర్వాత. అదృశ్యమయిన అతన్ని గురించి వివరాలు కూడాను నేనెన్నడూ!

ఒక ప్రకటన

“ఏదీ ఒక నవ్వు నవ్వండి!” దినపత్రికలోని ఒక టూత్ పేస్టు ప్రకటన అడుగుతూంది.

నవ్వు! ఎన్నాళ్ళయ్యింది తను నవ్వి! బహుశా పదిహేను ఏళ్ళయి నుందొచ్చు. ఆవును-పదిహేనేళ్ళు.

తనకి పన్నెండో ఏడు ఆస్సుడు. బడిపంతులు అరటిపండు తొక్కమీద జారిపడబోయేడు. వెంకట్రావు కాబోలు ఆపబోయేడు - పంతులుగారిని. పంతులుగారు క్రోధంతో వెంకట్రావు వీపుమీదే బెత్తాన్ని ముక్కులు ముక్కులు చేసేసేడు. అంతా నవ్వేరప్పుడు. తనూ నవ్వేడు అందరితోబాటు. కండ్లవెంచి నీళ్ళు తిరిగేయి తనకి ఆ నవ్వుతో.

అదే తను ఆఖరిసారి నవ్వుగా గుర్తుండటం. ఆ తర్వాత తనకి యీ ప్రపంచంలో దేనిని చూచి నవ్వాలో తెలిసింది కాదు. కాంగ్రెసు వాళ్ళు లాఠీచార్జీలు తినడం చూచేడు. భార్యా పిల్లలను వదలుకొని జైళ్ళలో మ్రగ్గడం చూచేడు. అనారోగ్యంతో తన తండ్రి వైద్య సహాయానికి కూడా పైకం లేక బాదపడుతూ మరణించడం చూచేడు. రజా కార్లు ప్రజలను కాల్చుకుతినడం చూచేడు. బెంగాల్ కరువులో ప్రజలు ఆకులు ఏరుకు తినడం చూచేడు.

ఎవ్వరూ తన నీ దినాల్లో నవ్వమని అడగలేక పోయేరు. ఆఖరికి టూత్ పేస్టు కంపెనీవారు కూడాను.

“అత డెల్లప్పుడూ నవ్వుతూనే వుంటాడు”....అంటున్నది టూత్ పేస్టు ప్రకటన.

ప్రకటనలోని బొమ్మ ముఖం తన ముఖంలాగ లేదు. అచ్చంగా తన అఫీసరు ముఖంలా బ్రతంగా, నున్నగా వుంది. తన అఫీసరు ముఖంలాగే నవ్వుతూ వుంది.

తన అఫీసరుకు ఏడువందల రూపాయలు జీతం. కాదులో పస్తాదాయన అఫీసుకు, బెడ్డలు లేని తెల్లటి మల్లెపువ్వుల్లాంటి బియ్యం బస్తాలతో ఇంటికి పస్తాయి అయినకు రేషనింగు రోజుల్లోహడా. ఆయనకు జలాబుచ్చేస్తే కి. గుమ్. ఓ. యింటికి పచ్చి చారీ వ్యయంగా పుందిచ్చి వెడతాడు. ఆయన ఎల్లప్పుడూ నవ్వుచూనే వుంటాడు మరి.

“చక్కటి పలువరుసతో నవ్వే ఆ నవ్వు ఆరోగ్యం.” మళ్ళీ ప్రకటనే :

తనది చక్కటి పలువరస. రనకి ఆరోగ్యం అంటే చాలా యిష్టం. పదిహేనేళ్ళ క్రితం నవ్వేడు తను. మళ్ళా నవ్వి ఆరోగ్యంగా వుందామని తన వుద్దేశం. కాని తనకి నవ్వు రావడంలేదు రెండవ యుద్ధం అయిపోగానే నవ్వుదామనించింది తనకి. యుద్ధంలే భర్తలను, తండ్రులను, పోగొట్టుకున్న అమాయక ప్రజలు గుర్తుకొచ్చేరు తనకి, వాళ్ళ శోకాలు తన చెవుల్లో గింగురుమన్నాయి. నవ్వలేకపోయాడు తను.

భారతదేశం స్వతంత్రదేశం అవ్వబోతుందన్నారు. పెదాలు విడి వడ్డాయి. ఆనందంతో, ప్రపంచం ప్రతిధ్వనించేంత బిగ్గంగా నవ్వాలని తన వుద్దేశం. భారతమాత రెండు చుక్కిలుగా అంచించ బింది. హిందువులు ముస్లిములను, ముస్లింలు హిందువులను సరుక్కొసాగారు. రక్తం వరదలుగా పారసాగింది. తన పెదాలు విషాదకరంగా పంకరలు తిరిగి ముడుచుకు పోయేయి.

ప్రజాప్రభుత్వ మన్నారు. తినడానికి తిండి, వుండటానికి కొంప వుంటుందనుకున్నాడు తను. కడుపునిండా తిని, తీరికయినప్పుడు చల్లని

పంచను కూర్చుని కడుపు పగిలేటట్లు తామంతా నవ్వటమే తరవాని అనుకున్నాడు తను. వచ్చింది తమ ప్రభుత్వం. చెరువుగట్టున పాకలో వుండే రొడీ సుబ్బయ్య తమని పరిపాలించే వాళ్ళ జాబితాలో కెక్కాడు. చిరునవ్వు నవ్వసాగేడు. తను యిదివరకు లాగే, జీతం అంటూ, ఆరోగ్యం అంటూ ముక్కుతూ మూలుగుతోనే వున్నాడు.

“నిర్మలమైన, స్వచ్ఛమైన ఆచిరునవ్వు యిప్పుడే మీ దవుతుంది.”

మాటలు. ఒతిమాటలు. నిర్మలమైనవి, స్వచ్ఛమైనవి ఏవీ తమవి కావు. చిరునవ్వు మాత్రం తమదేలా అవుతుంది : స్వచ్ఛమైనదేదన్నా తమకు మిగిలివుంటే అది వక్క మనస్సు మాత్రమే. అదికూడా మిగిలి వుండకపోతే ఎప్పుడో తను నవ్వగలిగి వుండేవాడు. సత్యం కోసం, న్యాయం కోసం హృదయాన్ని యంత వ్యధ ఎందుకు పెట్టాలి !

నిర్మలమూ, స్వచ్ఛమూను : ఏం మాటలు : ఆ మాటలకు అసలు అర్థమే పోయింది తనకు. తాము వాడే నెయ్యి స్వచ్ఛమైనది కాదు. తాము తినే తిండిగింజలు నికార్యయినవి కావు. తమ పిల్లలు త్రాగే పాలూ, మజ్జిగ స్వచ్ఛమైనవి కావు. తాము పీల్చే గాలి స్వచ్ఛమూ, నిర్మలమూ :

ఇండ్లపద్ద ప్యాక్టరీ లుండకూడదట. అది చట్టం. తమ యింటి ప్రక్కనే ఏక....ప్యాక్టరీ. రాత్రిళ్ళూ భుక్, భుక్ భుక్, భుక్ అని వకటేమోత. తెల్లారి లేచేసరికి తమ కొంపనిండా ప్యాక్టరీ చెత్త. గాలికి ఆ నలుసులు ఎప్పుడూ ఎగురుతూనే వుంటాయి. కండ్లకి కనపడని ఆ నలుసుల్ని తా మెప్పుడూ లోపలకు పీలుస్తూనే వుంటారు. తమ ఆరోగ్యం సరిగా వుండదు. తా మెప్పుడూ చిరునవ్వు నవ్వరు.

పదాలకు విలువే పోయింది అసలు. ‘స్వచ్ఛమూ,’ ‘నిర్మలమూ’ అనే రెండు పదాలకే కాదు, చాలా పదాలకు. ‘దయ’ ‘సత్యం’ ‘నీతి’ ‘విచక్షణ’ ‘వివేకం’ ‘న్యాయం’ మొదలయిన పదాలు అసలు మరుగున పడిపోయేయి. ఎల్లెక్కన్ల ముందు ప్రచారానికి రాజకీయవేత్తలు వువయో

గించే ఆయుదాలన్ని ప్రస్తుతం. ఎలెక్షనులు అయిపోగానే పదాలు వారి వ్యంత అస్తులులా భద్రంగా దాచబడతాయి. ఎట్లా నవ్వొస్తుంది తనకు ? ఎట్లా తనదవుతుంది ఆ నవ్వు :

“ఎట్లాగంటారా ? నేడే ఏ అంగడిలో నయినా అడగండి....”

చాలా వోపిక యీ విదేశ వ్యాపారస్తులకు. తమవంటి మూఢులకు, అపారమైన విజ్ఞానంతో చిరునవ్వును కొనుక్కోవడం నేర్చుతారు. తమ కడుపులు కాలుతున్నాయి. తమ దేశాన్ని చీడపురుగులు పీర్చి పిప్పి చేస్తున్నాయి. మీకేమైనా తెలిస్తే మా దేశాన్నుంచి చీడపురుగుల్ని ఏరి వెయ్యటం చెప్పండి. మా కడుపుల మంట చల్లారే మార్గాలు చెప్పండి. మా దేశం సారవంతం చేసుకుంటాం” అంటే ప్రకటనల పేష్టు చిరునవ్వును వదుల్తారు. “మీ దేశ సంపద మాకు కావాలి” అనరు. “అనందమే ఆరోగ్యం” అనందానికి చిహ్నం యీ చిరునవ్వు. ఏదీ, కొనండి, నవ్వండి” అంటారు.

ఎట్లా కొనేది ఆ టూత్ పేష్టు ? ఎట్లా నివ్వేది ఆ నవ్వు ? తన జీతం 72 రూపాయలు. తన తల్లికి ముప్పదిరెండు పళ్ళు. తన భార్య చీరలు కట్టుకుంటుంది. తన తమ్ముడు బళ్ళో జీతం కడుతున్నాడు. తన : తను : నవ్వుదామనిస్తోంది గాని శక్తిలేకుండా వుంది

“వదిహేను అణాలు మాత్రమే చిన్న ట్యూబు” చేతిలోనుంచి జారిపోయిన పత్రికలోని ప్రకటన క్రిందపడికూడా అడుస్తోంది.

వదిహేను అణాలు మాత్రమే : ఆ ‘మాత్రమే’ అనే పదమే చాలా గొప్పగావుంది. రెండేళ్ళనుంచి ‘మాత్రమే’ తను చెప్పలు కూడా లేకుండా నడవటం అలవాటు చేసుకున్నాడు. హిరోషిమా నాగసాకిల మీద ‘మాత్రమే’ అటంబాంబులు కురిపించ బడ్డాయి : కొరియాలో

యుద్ధం 12 నెలల నుంచి 'మాత్రమే' జరుగుతోంది. ఆంధ్ర ప్రజలకు తిండిగింజల కరువు అయిదేళ్ళ నుండి 'మాత్రమే'. భారతదేశంలో జీవస్మృతులు క్రొత్త లెక్కల ప్రకారం 97 కోట్లు 'మాత్రమే'.

నవ్వగల్గినవారు యిక నవ్వవచ్చు :

ఉత్తమ నవలా సాహిత్యం

మూ గ వా డు

♦

మొ గ్ధ ప్రణయం

♦

తొలివలపు

♦

భగ్న హృదయం

